

ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Ελ. Βενιζέλου 236, 163 41 Ηλιούπολη ΑΘΗΝΑ
Τηλ.: 210 - 9949837, Τηλεομοιοτυπία (Fax): 210 - 5238967
Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο (e-mail): esaea@otenet.gr
<http://www.esaea.gr>

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ

Στο πλαίσιο της 3^{ης} Δεκέμβρη
Εθνικής Ημέρας Ατόμων με Αναπηρία
(Ν.2430/1996 άρθρο 2 παρ.2)

Θέμα:

Η Πρόταση της Ε.Σ.Α.μεΑ. για ένα
«Εθνικό Πρόγραμμα Δημόσιων Πολιτικών
για την Αναπηρία»

ΑΘΗΝΑ
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2009

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία¹
Άρθρο 4 - Γενικές υποχρεώσεις

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν να διασφαλίζουν και να προάγουν την πλήρη υλοποίηση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών για όλα τα άτομα με αναπηρίες, χωρίς διακρίσεις οποιουδήποτε είδους βάσει της αναπηρίας. Προς το σκοπό αυτό, τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν:

α. Να υιοθετήσουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά και άλλα μέτρα, για την εφαρμογή των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται με την παρούσα Σύμβαση,

β. Να λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων και των νομοθετικών, προκειμένου να τροποποιήσουν ή να καταργήσουν τους ισχύοντες νόμους, κανονισμούς, έθιμα και πρακτικές που συνιστούν διακρίσεις κατά των ατόμων με αναπηρίες,

γ. Να λάβουν υπόψη την προστασία και την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρίες, σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματά τους,

δ. Να απέχουν από τη συμμετοχή σε οποιαδήποτε πράξη ή πρακτική που είναι ασυμβίβαστη με την παρούσα Σύμβαση και να διασφαλίζουν ότι οι δημόσιες αρχές και φορείς ενεργούν σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση,

ε. Να λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να εξαλειφθούν οι διακρίσεις βάσει της αναπηρίας, από οποιοδήποτε πρόσωπο, οργανισμό ή ιδιωτική επιχείρηση,

στ. Να αναλάβουν ή να προάγουν την έρευνα και ανάπτυξη των καθολικά σχεδιασμένων αγαθών, υπηρεσιών, εξοπλισμού και εγκαταστάσεων, όπως αυτό καθορίζεται στο άρθρο 2 της παρούσας Σύμβασης, που θα πρέπει να απαιτήσουν την ελάχιστη δυνατή προσαρμογή και το λιγότερο κόστος, προκειμένου να ικανοποιούνται οι συγκεκριμένες ανάγκες ενός ατόμου με αναπηρίες, να προάγουν τη διαθεσιμότητα και τη χρήση τους και να προάγουν τον καθολικό σχεδιασμό κατά την ανάπτυξη των προτύπων και κατευθυντήριων οδηγιών,

ζ. Να αναλάβουν ή να προάγουν την έρευνα και ανάπτυξη και να προάγουν τη διαθεσιμότητα και χρήση των νέων τεχνολογιών, συμπεριλαμβανομένων και των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών, των βοηθημάτων κινητικότητας, των συσκευών και υποβοηθητικών τεχνολογιών, τα οποία είναι κατάλληλα για τα άτομα με αναπηρίες, δίνοντας προτεραιότητα στις τεχνολογίες με προσιτό κόστος,

η. Να παρέχουν προσιτή πληροφόρηση στα άτομα με αναπηρίες σχετικά με τα βοηθήματα κινητικότητας, τις συσκευές και τις υποβοηθητικές τεχνολογίες, συμπεριλαμβανομένων και των νέων τεχνολογιών, καθώς επίσης και τις άλλες μορφές βοήθειας, υποστηρικτικών υπηρεσιών και εγκαταστάσεων,

θ. Να προάγουν την κατάρτιση επαγγελματιών και προσωπικού που απασχολείται με τα άτομα με αναπηρίες, σχετικά με τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση, ώστε να παρέχουν με τον καλύτερο τρόπο τη βοήθεια και τις υπηρεσίες που εγγυώνται αυτά τα δικαιώματα.

¹ ΟΗΕ, Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, 2007

2. Όσον αφορά στα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος αναλαμβάνει να λάβει μέτρα, στο μέγιστο των διαθέσιμων πόρων του και, όπου απαιτείται, στα πλαίσια της διεθνούς συνεργασίας, με σκοπό να εξασφαλίσει, σταδιακά, την πλήρη άσκηση αυτών των δικαιωμάτων, χωρίς να τίγονται εκείνες οι υποχρεώσεις που περιλαμβάνονται στην παρούσα Σύμβαση, οι οποίες είναι άμεσης εφαρμογής, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.

3. Κατά την ανάπτυξη και εφαρμογή της νομοθεσίας και των πολιτικών, για να εφαρμοστεί η παρούσα Σύμβαση και σε άλλες διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν ζητήματα σχετικά με τα άτομα με αναπηρίες, τα Συμβαλλόμενα Κράτη θα συμβουλευούνται συνεχώς και θα εμπλέκουν ενεργά τα άτομα με αναπηρίες, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών με αναπηρίες, μέσω των αντιπροσωπευτικών οργανώσεών τους.

4. Τίποτα στην παρούσα Σύμβαση δεν θίγει οποιεσδήποτε διατάξεις είναι πιο πρόσφορες για την πραγματοποίηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρίες και οι οποίες μπορούν να συμπεριληφθούν στο δίκαιο ενός Κράτους-Συμβαλλόμενου Μέρους ή στο διεθνές δίκαιο που ισχύει για το Κράτος αυτό. Δεν θα υπάρξει κανείς περιορισμός ή παρέκκλιση από οποιαδήποτε ανθρώπινα δικαιώματα και θεμελιώδεις ελευθερίες που αναγνωρίζονται ή υπάρχουν σε οποιοδήποτε Συμβαλλόμενο Κράτος στην παρούσα Σύμβαση, σύμφωνα με το νόμο, συμβάσεις, κανονισμό ή έθιμο, με την πρόφαση ότι η παρούσα Σύμβαση δεν αναγνωρίζει τέτοια δικαιώματα ή ελευθερίες ή ότι τα αναγνωρίζει σε μικρότερη έκταση.

5. Οι διατάξεις της παρούσας Σύμβασης επεκτείνονται σε όλα τα εδάφη των ομοσπονδιακών κρατών, χωρίς οποιουσδήποτε περιορισμούς ή εξαιρέσεις.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μήνυμα Προέδρου ΕΣΑμεΑ.....	6
Εισαγωγή	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	9
1.1 Η εξέλιξη της αντίληψης για την αναπηρία.....	10
1.1.1 Το ιατρικό μοντέλο	10
1.1.2 Το κοινωνικό μοντέλο	11
1.1.3 Το πολυδιάστατο μοντέλο	12
1.2 Η αναπηρία ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	13
1.2.1 Ατομικά δικαιώματα, (Civil Rights).....	13
1.2.2 Πολιτικά δικαιώματα (Political Rights).....	14
1.2.3 Κοινωνικά δικαιώματα (Social Rights)	14
1.3 Η αποτύπωση των αρχών για την αναπηρία στους διεθνείς θεσμούς.....	15
1.3.1 Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών	15
1.3.2 Συμβούλιο της Ευρώπης.....	17
1.3.3 Ευρωπαϊκή Ένωση.....	18
1.4 Η αποτύπωση των αρχών στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΧΑΣΜΑ ΜΕΤΑΞΥ ΣΤΟΧΟΘΕΣΙΑΣ ΚΑΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΣΕ ΣΥΓΚΡΕΚΡΙΜΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ	26
2.1 Το παράδοξο	27
2.2 Η αποτύπωση του χάσματος σε συγκεκριμένους τομείς πολιτικής.....	28
2.2.1 Προσβασιμότητα (περιβάλλον, μέσα μεταφοράς, πληροφορία, επικοινωνίες, υπηρεσίες, αγαθά)	28
2.2.2 Εκπαίδευση	32
2.2.3 Υγεία - Πρόνοια.....	35
2.2.4 Εργασία και Απασχόληση	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	42
3.1 Έννοιες και αρχές που πρέπει να διέπουν το πρόγραμμα	43
3.2 Πολιτικό σύστημα και κράτος στην υπηρεσία του πολίτη με αναπηρία	48
3.2.1 Θεσμικές παρεμβάσεις για την οριζόντια ένταξη της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές	48
3.2.2 Συμμετοχή στην πολιτική και δημόσια ζωή	50
3.2.3 Δημόσια διοίκηση και αυτοδιοίκηση στην υπηρεσία του πολίτη με αναπηρία.	52
3.2.4 Δικαιοσύνη για όλους	57
3.2.5 Ανθρώπινα δικαιώματα των πλέον ευάλωτων ομάδων ατόμων με αναπηρία.	60
3.3 Για μια Οικονομία Κοινωνικής Συνοχής.....	62
3.3.1 Εισοδηματική ενίσχυση των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους.....	62
3.3.2 Προστασία του καταναλωτή με αναπηρία.....	64
3.3.3 Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ)	67
3.4 Αειφόρος Ανάπτυξη	71

3.4.1 Προσβάσιμο περιβάλλον, υποδομές, υπηρεσίες και αγαθά.....	71
3.5 Ισχυρό και αποτελεσματικό κοινωνικό κράτος.....	81
3.5.1 Εργασία και απασχόληση για όλους.....	81
3.5.2 Δίκαιο ασφαλιστικό σύστημα για όλους	83
3.5.3 Κοινωνική προστασία και πρόνοια.....	85
3.5.4 Υγεία	88
3.6 Γνώση και ισότιμη συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή, την αναψυχή τον ελεύθερο χρόνο και τον αθλητισμό	91
3.6.1 Δημόσια, δωρεάν και υψηλής ποιότητας παιδεία για όλους	91
3.6.2 Επένδυση στην έρευνα και τις νέες τεχνολογίες	96
3.6.3 Επένδυση στον πολιτισμό για όλους	98
3.6.4 Επένδυση στον τουρισμό για όλους	100
3.6.5 ΜΜΕ και αναπηρία.....	103
3.6.6 Επένδυση στον αθλητισμό για όλους	105
3.7 Ισχυρό εθνικό αναπηρικό κίνημα στην Ευρώπη και στον κόσμο.....	107
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ	
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ.....	109
4.1 Διαβούλευση με το αναπηρικό κίνημα «Τίποτα για εμάς, χωρίς εμάς»....	110
4.2 Παρακολούθηση εφαρμογής προγράμματος	112
4.3 Εκπαίδευση σε θέματα αναπηρίας	114
4.4 Χρηματοδότηση	115

Μήνυμα Προέδρου ΕΣΑμεΑ Ιωάννη Βαρδακαστάνη

Η 3^η Δεκέμβρη κάθε έτους έχει καθιερωθεί από τη Βουλή των Ελλήνων ως *Εθνική Ημέρα Ατόμων με Αναπηρία*, βάσει του Ν.2430/1996, και αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό γεγονός για το κίνημα των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους. Ο νόμος αυτός αναγνώρισε την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία ως την τριτοβάθμια οργάνωση των ατόμων με αναπηρία και θεσμοθέτησε ουσιαστικά τη θέση της ως Κοινωνικού Εταίρου της Ελληνικής Πολιτείας για θέματα που αφορούν στα άτομα με αναπηρία.

Με την ιδιότητα του Κοινωνικού Εταίρου, και όπως ακριβώς αναφέρει ο νόμος, «*Η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία υποβάλλει κάθε έτος στον Πρόεδρο της Βουλής, Έκθεση αναφερόμενη στην εν γένει αντιμετώπιση των ανθρωπίνων και κοινωνικών δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία*». Η υποβολή αυτής της ετήσιας Έκθεσης δίνει τη δυνατότητα να αναδεικνύουμε θέματα που είναι ζωτικής σημασίας για τα άτομα με αναπηρία και συνδέονται με την άσκηση θεμελιωδών ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Είναι μία ευκαιρία για ανάληψη πρωτοβουλιών με στόχο την ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση και τη δραστηριοποίηση των κέντρων λήψης αποφάσεων, των ίδιων των ατόμων με αναπηρία αλλά και της ευρύτερης κοινωνίας.

Η φετινή Έκθεση για την 3^η Δεκέμβρη 2009 έχει θέμα «**Εθνικό Πρόγραμμα Δημόσιων Πολιτικών για την Αναπηρία**».

Η επιλογή του θέματος βασίστηκε σε δύο ασφαλή συμπεράσματα:

- α) ότι ως κοινωνία βιώνουμε μία βαθειά διαρθρωτική κοινωνική και οικονομική κρίση και
- β) ότι αυτοί που συνήθως πληρώνουν την κρίση είναι αυτοί που δεν ευθύνονται γι' αυτήν.

Τα άτομα με αναπηρία και οι οικογένειές τους είναι οι τελευταίοι πολίτες αυτής της χώρας που φέρουν οποιαδήποτε μορφή ευθύνης γι' αυτό που ζούμε ως πολίτες, γι' αυτό που βιώνουμε όλοι καθημερινά στη ζωή μας. Εάν δε, συνυπολογίσει κανείς το γεγονός ότι τα άτομα με αναπηρία ακόμα και σε συνθήκες ευημερίας βιώνουν σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής τους δυσμενή διακριτική μεταχείριση, αποκλεισμό και ανισότητα, τότε γίνεται βέβαιο ότι στις δύσκολες εποχές που ζούμε σήμερα ο κίνδυνος μίας βαθειάς και διαρθρωτικής περιθωριοποίησης των ατόμων με αναπηρία είναι ορατός και επικρέμεται ως δαμόκλειος σπάθη σε αυτόν το χώρο.

Σήμερα, ένα από τα ζητήματα που αντιμετωπίζει το πολιτικό σύστημα της χώρας μας είναι η βαθειά αναξιοπιστία του, που έχει σχέση είτε με γενικότερα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα είτε με ειδικότερα εξειδικευμένα θέματα που απασχολούν τα άτομα με αναπηρία και τις οικογένειές τους. Η μη ανταπόκριση της Πολιτείας σε θέσεις και εξαγγελίες για θέματα αναπηρίας επιδεινώνει το κλίμα αβεβαιότητας και τη δυσπιστία που έχουν οι πολίτες, με και χωρίς αναπηρία, απέναντι στο πολιτικό σύστημα και στους πολιτικούς. Το ζήτημα αυτό είναι το μεγάλο στοίχημα της εποχής.

Η αναβάθμιση, η θεσμική μεταβολή και η προσαρμογή της νομοθεσίας και των πολιτικών που ασκούνται στην Ελλάδα για τα ζητήματα της αναπηρίας, μπορεί να επιτευχθεί μόνο αν δυο βασικές συνιστώσες τηρηθούν *απαρέγκλιτα*.

Η *πρώτη συνιστώσα* αφορά στη συνολική αλλαγή των πολιτικών που ασκούνται σήμερα για την αναπηρία σε όλους τους τομείς (υγεία, πρόνοια, εκπαίδευση, απασχόληση, προσβασιμότητα, κ.λπ.). Όποιον τομέα και να επιχειρήσει κάποιος να αναλύσει, θα διαπιστώσει ότι εμφορείται πρώτα από όλα από την παραδοσιακή αντίληψη για την αναπηρία και φυσικά από τεράστια ελλείμματα πολιτικής, που όμως έχουν αντανάκλαση άμεση και δυσμενή στην καθημερινή ζωή των ατόμων με αναπηρία. Γι' αυτό, για να μπορούμε να μιλάμε για σύγχρονες πολιτικές για την αναπηρία που δεν έχουν στραμμένη την πλάτη τους στο μέλλον, πρέπει να αλλάξει η προσέγγιση.

Εάν οι θεσμικές αλλαγές είναι η *πρώτη συνιστώσα* μιας συνολικής αλλαγής των δημόσιων πολιτικών για την αναπηρία στη χώρα, η *δεύτερη συνιστώσα* δεν είναι άλλη από τη δημόσια χρηματοδότηση αυτών των πολιτικών. Μία δημόσια χρηματοδότηση, η οποία πρέπει να είναι διασφαλισμένη και εγγυημένη σε βάθος χρόνου. Μόνο όταν οι θεσμικές αλλαγές είναι επαρκώς χρηματοδοτούμενες από το κράτος, τότε μόνο αποκτούν σάρκα και οστά, γίνονται χειροπιαστή πραγματικότητα οι δεσμεύσεις και οι εξαγγελίες. Σε αντίθετη περίπτωση, το χάσμα μεταξύ εξαγγελιών και πραγματικής πολιτικής διευρύνεται, η δυσπιστία των πολιτών απέναντι στο πολιτικό σύστημα βαθαίνει και ο φαύλος κύκλος συνεχίζεται.

Τα παραπάνω συνιστούν τις αναγκαίες και ελάχιστες προϋποθέσεις για τη μετάβαση στο μέλλον, ένα μέλλον που για άλλες χώρες είναι αυτονόητο αλλά που σε αυτόν τον τόπο φαίνεται ότι εκτός από το κυνήγι του ονείρου έχουμε δυστυχώς και την επιδίωξη του αυτονόητου.

Με άλλα λόγια, τα άτομα με αναπηρία και οι οικογένειές τους επιδιώκουν και διεκδικούν να θεσπιστούν και να εφαρμοστούν *σύγχρονες πολιτικές δημόσιου χαρακτήρα* με σοβαρή και διαχρονικά εξασφαλισμένη δημόσια χρηματοδότηση.

Ευελπιστούμε ότι Έκθεση αυτή θα τροφοδοτήσει ένα ευρύ δημόσιο διάλογο για την αναπηρία, με προοπτική τη θέσπιση και εφαρμογή ενός εθνικού προγράμματος για την κοινωνική ένταξη και την κοινωνική προστασία των ατόμων με αναπηρία την προσεχή περίοδο.

Εισαγωγή

Η σκοπιμότητα για την εκπόνηση του κειμένου – θέσης του αναπηρικού κινήματος για ένα «**Εθνικό Πρόγραμμα Δημόσιων Πολιτικών για την Αναπηρία**» προκύπτει κατ' αρχήν από το γεγονός ότι τα άτομα με αναπηρία εξακολουθούν να βιώνουν διακρίσεις σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής ζωής, οι οποίες λειτουργούν σωρευτικά.

Η αντιμετώπιση των διακρίσεων που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία απαιτεί γενικές παρεμβάσεις στο σύνολο του πληθυσμού και σε κάθε πλευρά της κοινωνικής ζωής, αλλά και ειδικές παρεμβάσεις που απευθύνονται στα άτομα που επηρεάζονται δυσμενώς από τις διακρίσεις.

Η «εκπαίδευση» της Πολιτείας και της κοινωνίας σε θέματα αναπηρίας (δικαιώματα, αντιμετώπιση, σχεδιασμός κ.λπ.), είναι αναγκαία για την εμπέδωση των αρχών του πολυδιάστατου μοντέλου για την αναπηρία. Η εξέλιξη της αντίληψης για την αναπηρία, όπως εκφράζεται στη διαδικασία μετάβασης από το *ιατρικό* στο *κοινωνικό* και στο σύγχρονο *πολυδιάστατο* μοντέλο, η αποτύπωση αυτής της εξέλιξης σε θεσμούς, και εν κατακλείδι η διάδοση, υιοθέτηση και εμπέδωση στην κοινωνία αυτών των αλλαγών και θέσεων για την αναπηρία συνιστά μία διαδικασία που χρειάζεται υποστήριξη.

Η συγκυρία είναι ευνοϊκή, με την έννοια ότι τόσο από πλευράς διεθνούς, ευρωπαϊκού και εθνικού θεσμικού πλαισίου όσο και από πλευράς δυνατοτήτων χρηματοδότησης (ΕΣΠΑ) τα ζητήματα των ατόμων με αναπηρία αντιμετωπίζονται θετικά. Η αξιοποίηση του ευνοϊκού θεσμικού πλαισίου και των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων της περιόδου έως το 2013 απαιτεί όμως κατάλληλη προετοιμασία.

Ο σκοπός του παρόντος κειμένου είναι αφενός η διαμόρφωση ενός πλαισίου «εκπαίδευσης» της Πολιτείας και της Κοινωνίας για την έμπρακτη εμπέδωση του πολυδιάστατου μοντέλου για την αναπηρία και η ευαισθητοποίηση με βάση τη γνώση και όχι το θυμικό και αφετέρου η διατύπωση προτάσεων πολιτικής για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με αναπηρία.

Στο πλαίσιο της νέας αντίληψης για την αναπηρία αλλά και της διεθνώς διευρυνόμενης ανάγκης για συνεχή και ειλικρινή διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους για τις πολιτικές και τα θέματα που τους αφορούν, το εθνικό αναπηρικό κίνημα προσδοκά από την ελληνική πολιτεία και κοινωνία την ανατροπή των κατεστημένων αντιλήψεων και πολιτικών, με τελικό στόχο την αποδοχή της αναπηρίας ως μέρος της ανθρώπινης φύσης και της ανθρώπινης ποικιλομορφίας.

Για το λόγο αυτό κινητοποιείται, ενημερώνει, προτείνει, όπως με την παρούσα Έκθεση, και υποστηρίζει δυναμικά τις αναγκαίες λύσεις στα γενικά και επιμέρους διαρθρωτικά προβλήματα και ζητήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία και οι οικογένειές τους, συμβάλλοντας αποφασιστικά στη δημιουργία μιας πιο συνεκτικής και βιώσιμης κοινωνίας και μιας πιο ανθρωποκεντρικής πολιτείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Στόχος του παρόντος Κεφαλαίου είναι να παρουσιασθούν οι απόψεις που σχετίζονται με τον ορισμό και διαχωρισμό βασικών εννοιών της αναπηρίας, έτσι όπως αυτές καταγράφονται στη διεθνή βιβλιογραφία. Αυτό απαιτείται τόσο για την καταγραφή της σημερινής πραγματικότητας όσο και για το σχεδιασμό νέων πολιτικών για την αναπηρία. Ο σκοπός της οριοθέτησης είναι κρίσιμος διότι διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις και ορισμοί οδηγούν σε διαφορετικά συμπεράσματα τόσο για την πολιτική, όσο και για την καθημερινή ζωή των ατόμων με αναπηρία.

Η προσέγγιση του ζητήματος της αναπηρίας ήταν τις τελευταίες δεκαετίες υπό διαρκή εξέλιξη. Η παρουσίαση της εξέλιξης των αντιλήψεων για την αναπηρία και η αποτύπωσή τους σε *θεσμούς* και κείμενα των διεθνών και των ευρωπαϊκών οργανισμών και της ελληνικής Πολιτείας αποτελεί επίσης στόχο του παρόντος Κεφαλαίου, διότι συνιστούν ισχυρό πλαίσιο αναφοράς για τη χάραξη σύγχρονων και αποτελεσματικών πολιτικών για την αναπηρία.

1.1 Η εξέλιξη της αντίληψης για την αναπηρία

Η σημασία της αντίληψης για την αναπηρία είναι κρίσιμη διότι αποτελεί το υπόβαθρο για τον καθορισμό του είδους των πολιτικών για την αναπηρία. Η υιοθέτηση της αντίληψης που αντιλαμβάνεται την αναπηρία αποκλειστικά ως *ατομικό* πρόβλημα, συνεπάγεται διαμόρφωση πολιτικών που επικεντρώνονται στο άτομο και κατά κανόνα συνδυάζονται με παθητικές προνοιακές πολιτικές. Αντιθέτως, η υιοθέτηση αντιλήψεων που αντιλαμβάνονται την αναπηρία ως *κοινωνικό* πρόβλημα, συνεπάγεται πολιτικές που αφορούν στην προσαρμογή του περιβάλλοντος στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία. Αντιστοίχως, η υιοθέτηση του *πολυδιάστατου* μοντέλου που αντιλαμβάνεται την αναπηρία ως *συνδυασμό κοινωνικού και ατομικού* προβλήματος συνεπάγεται πολιτικές που συνδυάζουν πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας και εξασφάλισης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων.

Είναι σημαντικό να επισημανθεί η διάκριση ανάμεσα στην *αντίληψη* για την αναπηρία και σε *επιμέρους ορισμούς* που αποσκοπούν στον προσδιορισμό και κατηγοριοποίηση των ατόμων με αναπηρία, βάσει ορισμένων κριτηρίων. Οι δύο κατηγορίες εννοιών είναι συμπληρωματικές και όχι ανταγωνιστικές και δεν πρέπει να συγχέονται. Οι αντιλήψεις-προσεγγίσεις για την αναπηρία συνιστούν το πλαίσιο, μέσα στο οποίο οι επιμέρους έννοιες που προσδιορίζουν και κατηγοριοποιούν τα άτομα με αναπηρία είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν ως βάση για την υλοποίηση συγκεκριμένων πολιτικών.

1.1.1 Το ιατρικό μοντέλο

Η προσέγγιση του ιατρικού μοντέλου εντοπίζει και περιορίζει την αναπηρία στο άτομο. Το *ιατρικό μοντέλο* αντιλαμβάνεται την αναπηρία ως πρόβλημα του ατόμου, που προκαλείται άμεσα από νόσο, τραύμα ή άλλη κατάσταση της υγείας η οποία απαιτεί ιατρική φροντίδα που παρέχεται υπό μορφή ατομικής θεραπείας (ICF, 2002). Συνακόλουθα, η αναπηρία θεωρείται ατομικό πρόβλημα, και ορίζεται ως η σωματική, νοητική, αισθητηριακή ή ψυχολογική απόκλιση από το «φυσιολογικό»². Στην

² Χαρακτηριστικός είναι ο ορισμός της αναπηρίας από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ICIDH: International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps, 1980) - ο οποίος όμως

αντίληψη αυτή το περιβάλλον συνιστά ένα δεδομένο πλαίσιο στο οποίο τα άτομα με αναπηρία οφείλουν να προσαρμοστούν. Η διαχείριση της αναπηρίας στοχεύει στη θεραπεία ή στην προσαρμογή του ατόμου και στην αλλαγή της συμπεριφοράς του. Η ιατρική φροντίδα αντιμετωπίζεται ως το κύριο ζήτημα, και σε πολιτικό επίπεδο η κύρια απάντηση είναι αυτή της πολιτικής της υγειονομικής περίθαλψης.

Απόρροια αυτής της αντίληψης, στο επίπεδο πολιτικών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της αναπηρίας, είναι ο μονομερής προσανατολισμός σε ιατρικές παρεμβάσεις, οι οποίες αποσκοπούν στη θεραπεία, στην αποκατάσταση και στην προσαρμογή του ατόμου στο περιβάλλον του. Η υιοθέτηση του ιατρικού-ατομικού μοντέλου για την αναπηρία, συνιστά το θεωρητικό υπόβαθρο των μέτρων που εξαντλούνται σε «παθητικές» πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας και σε πολιτικές οι οποίες προωθούν τη δημιουργία παράλληλων δομών και υπηρεσιών, που απευθύνονται αποκλειστικά στα άτομα με αναπηρία και οδηγούν εν πολλοίς στην *ιδρυματοποίηση*. Όπως θα γίνει φανερό στη συνέχεια, οι «παθητικές» πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας περιορίζουν το εύρος των πολιτικών για την αναπηρία, ενώ η δημιουργία παράλληλων δομών και υπηρεσιών έχει ως αποτέλεσμα την απομόνωση των ατόμων με αναπηρία από την υπόλοιπη κοινωνία και συνακόλουθα συμβάλλει, αντί να την αναχαιτίζει, στη διαδικασία της κοινωνικής περιθωριοποίησης και του κοινωνικού αποκλεισμού.

1.1.2 Το κοινωνικό μοντέλο

Παρά τις προφανείς αδυναμίες του, το ιατρικό-ατομικό μοντέλο κυριάρχησε έως τη δεκαετία του 1960, οπότε εμφανίστηκε το *κοινωνικό* μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας. Το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας, σε αντίθεση με το ιατρικό-ατομικό μοντέλο, αντιλαμβάνεται την αναπηρία όχι ως χαρακτηριστικό του ατόμου, αλλά ως αποτέλεσμα της σχέσης του ατόμου με το περιβάλλον του, ως «κοινωνική κατασκευή». Θεωρεί το ζήτημα κυρίως ως πρόβλημα που δημιουργείται από την κοινωνία και βασικά ως θέμα πλήρους ένταξης των ατόμων στην κοινωνία. Η αναπηρία δεν είναι χαρακτηριστικό του ατόμου, αλλά περισσότερο μια σύνθετη ομάδα συνθηκών, πολλές από τις οποίες δημιουργούνται από το κοινωνικό περιβάλλον, (ICF, 2002).

Η σχέση αυτή προσδιορίζεται τόσο από το δομημένο περιβάλλον (σύστημα μεταφορών, κτίρια κ.λπ.), όσο και άλλες πτυχές της κοινωνίας (θεσμοί, νόμοι, πεποιθήσεις κ.λπ.), που οδηγούν σε διακρίσεις σε βάρος των ατόμων με αναπηρία. Σύμφωνα, λοιπόν, με αυτή την προσέγγιση η έμφαση μετατοπίζεται από το άτομο στο ευρύτερο κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον και συνακόλουθα οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία δεν θεωρούνται αποτέλεσμα των δικών τους ατομικών λειτουργικών περιορισμών, αλλά συνέπεια αδυναμίας της κοινωνίας να λάβει υπ' όψη και να ανταποκριθεί στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των ατόμων αυτών. Το δομημένο περιβάλλον, οι θεσμοί, οι νόμοι, οι κανονισμοί και οι συμπεριφορές με άμεσο ή/και έμμεσο τρόπο

αναθεωρήθηκε το 2002 όπως προαναφέρθηκε - σύμφωνα με τον οποίο ως αναπηρία ορίζεται «οποιοδήποτε μειονέκτημα ενός συγκεκριμένου ατόμου το οποίο προέρχεται από οργανική, ψυχική ή λειτουργική διαταραχή, και το οποίο μειονέκτημα περιορίζει ή εμποδίζει την εκπλήρωση ενός ρόλου που θεωρείται φυσιολογικός για το άτομο αυτό σε σχέση με την ηλικία, το φύλο του και τις ισχύουσες κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους». (WHO, 1980).

δημιουργούν τυπικούς ή/και άτυπους φραγμούς που εμποδίζουν τα άτομα με αναπηρία να λειτουργήσουν ισότιμα σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής ζωής.

Η μετατόπιση του κέντρου βάρους από το ατομικό στο κοινωνικό επίπεδο, είχε πολλαπλές επιπτώσεις τόσο στην αντίληψη της έννοιας της αναπηρίας, όσο και στο θεωρητικό υπόβαθρο για τη διαμόρφωση των πολιτικών για την αναπηρία. Κατ' αρχάς ανέδειξε υπάρχοντα προβλήματα των ατόμων με αναπηρία σε σχέση με το περιβάλλον, την αποκάλυψη των οποίων δεν ευνοούσε η ιατρική-ατομική προσέγγιση. Επιπλέον, διεύρυνε το πεδίο αναζήτησης για τα αίτια αυτών των προβλημάτων, και συνακόλουθα εμπλούτισε τα μέτρα για την αντιμετώπισή τους. Τα προβλήματα των ατόμων με αναπηρία δεν εκλαμβάνονται πλέον ως ατομικά προβλήματα, αλλά κυρίως ως προβλήματα σχέσεων ανάμεσα στα άτομα με αναπηρία και το περιβάλλον.

Ως εκ τούτου, αλλά και για το λόγο αυτό, η ευθύνη για την ύπαρξη των προβλημάτων πρέπει να αναζητηθεί και στην καταλληλότητα του περιβάλλοντος (δομημένου, θεσμικού κ.λπ.) να ανταποκριθεί στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία. Λογική συνέπεια των ανωτέρω είναι ο εμπλουτισμός των πολιτικών αντιμετώπισης της αναπηρίας με μέτρα που αφορούν την προσαρμογή του περιβάλλοντος στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία. Η διαχείριση του προβλήματος απαιτεί την κοινωνική δράση. Είναι συλλογική ευθύνη της κοινωνίας να προβεί στις απαραίτητες περιβαλλοντικές τροποποιήσεις για να διασφαλίσει την πλήρη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής. Το ζήτημα είναι επομένως θέμα στάσης ή ιδεολογίας και απαιτεί την κοινωνική αλλαγή, η οποία στο πολιτικό επίπεδο ανάγεται σε θέμα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για το κοινωνικό μοντέλο η αναπηρία ανάγεται σε πολιτικό ζήτημα (ICF, 2002).

Η ένταξη του κοινωνικού επιπέδου στην έννοια της αναπηρίας, «αυτομάτως» εισάγει τη διάσταση των *ανθρωπίνων δικαιωμάτων* και επομένως την υποχρέωση της κοινωνίας να εξασφαλίσει την πλήρη και ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής. Ως εκ τούτου, διαμορφώνεται το θεωρητικό υπόβαθρο για τη διαπίστωση της ανεπάρκειας των «παθητικών» πολιτικών κοινωνικής πρόνοιας και της ανάγκης για συμπλήρωσή τους με «ενεργητικές» πολιτικές, οι οποίες στοχεύουν στη δημιουργία προϋποθέσεων για την κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία.

1.1.3 Το πολυδιάστατο μοντέλο

Το κοινωνικό μοντέλο για την αναπηρία, αν και προσέγγισε την έννοια της αναπηρίας με σαφώς πιο «βελτιωμένο» τρόπο σε σχέση με το ιατρικό μοντέλο, και έθεσε τις βάσεις για μια ριζική αλλαγή στο σχεδιασμό και λειτουργία της κοινωνίας ώστε να λαμβάνει υπόψη τα άτομα με αναπηρία, απομακρύνθηκε από την αντιμετώπιση των ειδικών-ατομικών προβλημάτων.

Η εμφάνιση του ονομαζόμενου *πολυδιάστατου μοντέλου* για την αναπηρία, κάλυψε αφενός τη μονόπλευρη και περιοριστική προσέγγιση του ιατρικού μοντέλου, η οποία αντιμετώπιζε την αναπηρία ως ατομικό-προσωπικό πρόβλημα, αφετέρου τη «γενική» προσέγγιση του κοινωνικού μοντέλου, κατά την οποία η κοινωνία φέρει την κύρια ευθύνη για τα προβλήματα των ατόμων με αναπηρία. Σύμφωνα με το πολυδιάστατο μοντέλο οι πολιτικές για την αναπηρία πρέπει να είναι ένας συνδυασμός μέτρων για

το σχεδιασμό και τη λειτουργία της κοινωνίας ώστε να αποκλείονται σε γενικό επίπεδο οι διακρίσεις, και εξατομικευμένων δράσεων που θα αντιμετωπίζουν τα ειδικά προβλήματα των ατόμων με αναπηρία.

Η καινοτομία του πολυδιάστατου μοντέλου συνίσταται στο *συγκερασμό του κοινωνικού και ιατρικού μοντέλου*. Έτσι, εφόσον δεν είναι ορθό τα προβλήματα που σχετίζονται με την αναπηρία να αποδίδονται αποκλειστικά στο άτομο, αλλά ούτε και αποκλειστικά στην κοινωνία, τότε η επίλυση των εν λόγω προβλημάτων θα πρέπει να επιχειρηθεί με ένα συνδυασμό πολιτικών σε κοινωνικό επίπεδο και εξατομικευμένων παρεμβάσεων. Το μείγμα μέτρων που υιοθετεί το πολυδιάστατο μοντέλο, ενισχύει την ευελιξία των πολιτικών διότι προβλέπει τη δυνατότητα μετατόπισης του κέντρου βάρους στις παθητικές ή/και στις ενεργητικές πολιτικές αναλόγως των συνθηκών και των προβλημάτων.

Συνοψίζοντας, διαπιστώνεται ότι η αντίληψη για την αναπηρία έχει κρίσιμη σημασία, διότι συνιστά το θεωρητικό υπόβαθρο των πολιτικών για την αντιμετώπισή της. Η έννοια της αναπηρίας, από ατομικό πρόβλημα και απόκλιση από το «φυσιολογικό», αντιμετωπίζεται πλέον ως ζήτημα στο οποίο έχει σοβαρές ευθύνες ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας του κοινωνικού περιβάλλοντος (θεσμοί, υποδομές κ.λπ.). Αντιστοίχως, οι πολιτικές αντιμετώπισης της αναπηρίας από παθητικές πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας, εμπλουτίστηκαν με ενεργητικές πολιτικές σε κοινωνικό επίπεδο. Η πλέον πρόσφατη αντίληψη για την αναπηρία συνδυάζει το ιατρικό με το κοινωνικό μοντέλο και προτείνει την πολυδιάστατη αντιμετώπιση (κοινωνική και ατομική) των προβλημάτων των ατόμων με αναπηρία.

1.2 Η αναπηρία ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 η αναπηρία αντιμετωπίζεται στο πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για τα ανθρώπινα δικαιώματα οι διεθνείς οργανισμοί έχουν υιοθετήσει σειρά πράξεων. Ωστόσο, οι ριζικές αλλαγές στην προσέγγιση της αναπηρίας, προς την κατεύθυνση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είχαν ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση κειμένων *ειδικά για την αναπηρία*. Ορισμένα από αυτά συνιστούν *κατευθυντήριες γραμμές*, ενώ άλλα έχουν *εν δυνάμει νομική ισχύ* στο βαθμό που επικυρώνονται από τα κράτη μέλη των διεθνών οργανισμών. Τα κείμενα αυτά καλύπτουν πλέον ένα τεράστιο φάσμα θεμάτων. Για το λόγο αυτό στην ενότητα 1.3 του παρόντος Κεφαλαίου παρουσιάζονται οι βασικότερες πράξεις των διεθνών οργανισμών που αφορούν το θέμα της αναπηρίας. Ωστόσο, πριν την αναφορά στις βασικές πράξεις των διεθνών οργανισμών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και ειδικότερα για τα δικαιώματα σχετικά με την αναπηρία, κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά στη διάκριση ανάμεσα στα *ατομικά, πολιτικά και τα κοινωνικά δικαιώματα*.

1.2.1 Ατομικά δικαιώματα, (Civil Rights)

Τα *ατομικά δικαιώματα* (ή ατομικές ελευθερίες) αναφέρονται στις βασικές αξίες της προστασίας της προσωπικότητας, του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου, της ιδιοκτησίας, της κατοικίας, της ελευθερίας της σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, της επικοινωνίας και γενικά καλύπτουν τον ιδιωτικό βίο (Ρούκουνας Ε., 1995).

Συγκεκριμένα παραδείγματα ατομικών δικαιωμάτων είναι: προσωπική ελευθερία, προσωπική ασφάλεια, άσυλο κατοικίας, δικαίωμα συναθροίσεων, δικαίωμα συνεταιρισμού, ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης, ελευθερία γνώμης και τύπου, ελευθερία διδασκαλίας έρευνας και εκπαίδευσης, δικαίωμα ιδιοκτησίας, απόρρητο επιστολών και ελευθερία επικοινωνίας. Ωστόσο, με δεδομένο ότι η πρακτική δυνατότητα άσκησης ενός ατομικού δικαιώματος εξαρτάται από τη συνδρομή ορισμένων κοινωνικοοικονομικών προϋποθέσεων, για να διασφαλιστεί η άσκησή του χρειάζεται και κάποια θετική ενέργεια (παροχή) εκ μέρους της κρατικής εξουσίας (Μάνεσης Α., 1979). Είναι χρήσιμο να διευκρινιστεί ότι με τον όρο ατομικά δικαιώματα δεν νοούμε μόνο δικαιώματα του αστικού δικαίου αλλά μια ευρύτερη κατηγορία που *αντιπαραβάλλεται* προς τα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα (Ρούκουνας Ε., 1995).

1.2.2 Πολιτικά δικαιώματα (Political Rights)

Τα *πολιτικά* δικαιώματα έχουν *ενεργητικό* περιεχόμενο και θεμελιώνουν αξίωση για συμμετοχή των κυβερνωμένων στην άσκηση της κρατικής εξουσίας. Τα πολιτικά δικαιώματα αναφέρονται κυρίως στο δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, τη συμμετοχή στη δημόσια υπηρεσία και τη δυνατότητα συμμετοχής του πολίτη στη διαχείριση των κοινών. Κατά την άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων θα πρέπει να εξασφαλιστούν ορισμένες κοινωνικοοικονομικές προϋποθέσεις και ένα *minimum* «παροχών», καθώς και η εξασφάλιση της «αποχής» της κρατικής εξουσίας - ή προστασία των ατομικών δικαιωμάτων - από επεμβάσεις στον ελεύθερο σχηματισμό της πολιτικής βούλησης και στην ανεμπόδιστη εκδήλωσή της (Μάνεσης Α., 1979· Ρούκουνας Ε., 1995).

1.2.3 Κοινωνικά δικαιώματα (Social Rights)

Τα *κοινωνικά* δικαιώματα έχουν *θετικό* περιεχόμενο και θεμελιώνουν αξίωση για παροχή ορισμένων υπηρεσιών ιδίων οικονομικών παροχών ή θετικών ενεργειών από την κρατική εξουσία. Παραδείγματα κοινωνικών δικαιωμάτων (παροχής) αποτελούν το δικαίωμα για εργασία, η προστασία της υγείας και της μητρότητας, το δικαίωμα για κοινωνικές ασφάλισεις και για κατοικία, για εκπαίδευση. Τα *κοινωνικά* δικαιώματα βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση με τις *ατομικές* και *πολιτικές* ελευθερίες.

Ως προς τα κοινωνικά δικαιώματα πρέπει να σημειωθεί ότι παρουσιάζουν μια ιδιορρυθμία που καθιστά αμφίβολη μερικές φορές την ιδιότητά τους ως κατά κυριολεξία δικαιωμάτων. *Δεν υπάρχει δυνατότητα εξαναγκασμού* του κράτους και ειδικότερα της νομοθετικής εξουσίας του για τη θέσπιση και προστασία των αντίστοιχων κοινωνικών δικαιωμάτων. Ενώ δηλαδή τα ατομικά και τα πολιτικά δικαιώματα θεμελιώνουν αγωγή αξίωση για την απόλαυσή τους και συνεπάγονται ποινική, αστική ή και πειθαρχική ευθύνη για τα κρατικά όργανα που τα παραβιάζουν, δεν συμβαίνει το ίδιο με τα κοινωνικά δικαιώματα μέχρις ότου αυτά συγκεκριμενοποιηθούν διαμέσου της κοινής νομοθεσίας. Οι διατάξεις του συντάγματος περί κοινωνικών δικαιωμάτων εμφανίζονται, από αυτήν την άποψη, ως «συνταγματικές εντολές» ή ως «θεσμικές εγγυήσεις», ή ως «κατευθυντήριες αρχές». Αυτό σημαίνει ότι εξαρτάται από τον (κοινό) νομοθέτη να φροντίσει για την κατοχύρωση των κοινωνικών δικαιωμάτων που προβλέπονται από το Σύνταγμα. Οι σχετικές διατάξεις του δεν είναι δηλαδή νομικώς αυτόνομες: δεν ενεργοποιούνται παρά μόνο αφότου ο νομοθέτης αποφασίσει να τις υλοποιήσει και

συγκεκριμενοποιήσει. Αφότου όμως αυτό συμβεί, η μελλοντική τροποποίηση ή κατάργηση των νόμων που προστατεύουν συγκεκριμένα κοινωνικά δικαιώματα δεν πρέπει να αντιβαίνει στις αντίστοιχες διατάξεις του Συντάγματος (Μάνεσης Α., 1979). Στα κοινωνικά δικαιώματα συμπληρώνονται και τα οικονομικά (economic rights) και πολιτιστικά δικαιώματα (cultural rights) (Ρούκουνας Ε., 1995).

1.3 Η αποτύπωση των αρχών για την αναπηρία στους διεθνείς θεσμούς

Η διαχρονική εξέλιξη των αρχών και των θεσμών αντανακλά ριζικές αλλαγές στη θεώρηση της αναπηρίας. Δεδομένου ότι οι αρχές, οι θεσμοί και το νομικό πλαίσιο συνιστούν παντού τη βάση για τη διαμόρφωση των όποιων πολιτικών (σχεδιασμός, υλοποίηση, αξιολόγηση), είναι απαραίτητη η «ιστορική αναδρομή» στο σημαντικότερο θεσμικό πλαίσιο το οποίο αναδεικνύει τις εξελίξεις στο ζήτημα της αναπηρίας.

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται το διεθνές θεσμικό πλαίσιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αναπηρία, όπως αυτό αποτυπώνεται σε βασικές πράξεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο αρχών και θεσμών συνιστούν τη βάση για το νομοθετικό έργο και τη διαμόρφωση των εθνικών πολιτικών για την αναπηρία και ως εκ τούτου θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη.

1.3.1 Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρία (1975)

Η *Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρία (1975)*³ ψηφίστηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και αποτελεί συνέπεια της εγγύησης των κρατών-μελών του ΟΗΕ να δραστηριοποιηθούν για να προάγουν το επίπεδο ζωής των ατόμων με αναπηρία.

Παγκόσμιο Πρόγραμμα Δράσης για τα Άτομα με Αναπηρία (1982)

Στους στόχους του *Παγκόσμιου Προγράμματος Δράσης για τα άτομα με αναπηρία (1982)*⁴ υπάρχει σαφής εισαγωγή της προσέγγισης της αναπηρίας στη βάση των *ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. Επιπλέον, για πρώτη φορά η αναπηρία ορίστηκε ως *αποτέλεσμα της σχέσης μεταξύ των ατόμων με αναπηρία και του περιβάλλοντος*. Συγκεκριμένα, στην παράγραφο 12, ως «ισότητα ευκαιριών» ορίζεται «η διαδικασία μέσα από την οποία το γενικό σύστημα της κοινωνίας, όπως το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, η στέγαση και η μεταφορά, οι κοινωνικές υπηρεσίες και οι υπηρεσίες υγείας, οι εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες, η πολιτιστική και

---

³ General Assembly resolution 3447 (XXX) of 9 December 1975.

⁴ World Programme of Action concerning Disabled Persons, WPA (General Assembly resolution 37/52 of 3 December 1982).

κοινωνική ζωή, συμπεριλαμβανομένων της άθλησης και της ψυχαγωγίας, γίνονται προσβάσιμα σε όλους». Στην παράγραφο 21 αναφέρεται ότι για την επίτευξη της «ισότητας ευκαιριών» είναι αναγκαία η λήψη μέτρων που ξεπερνούν τα παραδοσιακά μέτρα αποκατάστασης. Η εμπειρία έχει δείξει ότι σε μεγάλο βαθμό το περιβάλλον είναι εκείνο που καθορίζει την επίδραση της αναπηρίας στην καθημερινή ζωή του ατόμου.

Πρότυποι Κανόνες για την Εξίσωση των Ευκαιριών των Ατόμων με Αναπηρία (1993)

Οι *Πρότυποι Κανόνες για την Εξίσωση των Ευκαιριών για τα Άτομα με Αναπηρία (1993)*⁵ είναι αποτέλεσμα μακροχρόνιων διεργασιών και σειράς κειμένων που έχουν υιοθετηθεί από διεθνείς οργανισμούς, τα οποία αποτέλεσαν τη θεωρητική βάση για τη διατύπωση των πρότυπων κανόνων⁶. Σημαντική ήταν επίσης η αξιοποίηση της εμπειρίας του Ο.Η.Ε. για τα άτομα με αναπηρία που προέκυψε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας (1983-1992).

Βασικός στόχος των Κανόνων είναι η διασφάλιση για τα άτομα με αναπηρία των ίδιων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων με όλα τα άλλα μέλη της κοινωνίας. Η επίτευξη αυτού του στόχου προϋποθέτει την άρση όλων των εμποδίων, τα οποία καθιστούν δυσχερή την πλήρη συμμετοχή τους στις κοινωνικές δραστηριότητες και δεν τους επιτρέπουν να απολαμβάνουν θεμελιώδεις ελευθερίες και να ασκούν τα δικαιώματά τους.

Οι Κανόνες τυποποιούν σε συγκροτημένο πλαίσιο ένα μεγάλο αριθμό υποδείξεων σε τομείς αποφασιστικής σημασίας για την προστασία, την ποιότητα ζωής και την επίτευξη πλήρους συμμετοχής και ισότητας των ατόμων με αναπηρία. Επιπλέον, συνιστούν ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο τεχνικής υποστήριξης για το σχεδιασμό και την υλοποίηση της πολιτικής σχετικά με την αναπηρία σε εθνικό επίπεδο. Οι Πρότυποι Κανόνες δεν είναι δεσμευτικοί, ωστόσο εκφράζουν την ηθική και πολιτική δέσμευση των κρατών μελών να αναλάβουν συγκεκριμένες πρωτοβουλίες για την εξίσωση των ευκαιριών για τα άτομα με αναπηρία.

Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, (2007)

Η *Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία*⁷ προετοιμάζονταν από το 2001. Στις 13 Δεκεμβρίου 2006 ψηφίστηκε ομόφωνα από τη ολομέλεια της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών και στις 30 Μαρτίου 2007 82 κράτη – μέλη του ΟΗΕ, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, προσυπογράφουν τη Σύμβαση. Πρόκειται για μια Σύμβαση που έχει την ίδια αξία με τη *Σύμβαση για την Εξάλειψη των Διακρίσεων σε βάρος των Γυναικών (1979)*⁸, τη *Διεθνή Σύμβαση για την*

⁵ Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities (General Assembly resolution 48/96 of 20 December 1993).

⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι στις 20 Δεκεμβρίου 1993 η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών αποφάσισε την ίδρυση στη Γενεύη Γραφείου Υπατου Αρμοστή Εθνών (High Commissioner) των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το σχετικό ψήφισμα 48/141 θεωρεί την καθιέρωση του θεσμού του Υπατου Αρμοστή ως μέτρο συντονισμού των ενεργειών για την προστασία και την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα στο σύστημα των Ηνωμένων Εθνών. Ο Υπατος Αρμοστής έχει βαθμό βοηθού Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών και προϊστάται του Κέντρου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

⁷ Convention on the Rights of Persons with Disabilities

⁸ Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women, CEDAW.

*Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (1966)*⁹ και τη *Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989)*¹⁰.

Η νέα Σύμβαση είναι ένα νομικά δεσμευτικό μέσο και ως τέτοιο αναμένεται να αποτελέσει ίσως την πιο σημαντική πρωτοβουλία στην ιστορία της διεθνούς πολιτικής για την αναπηρία. Όπως συμβαίνει γενικά με τις Συμβάσεις, η *Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία* αναμένεται να ασκήσει καταλυτική επίδραση στις εθνικές νομοθεσίες και πολιτικές για την αναπηρία, προς την κατεύθυνση θέσπισης νομοθεσίας που προστατεύει και προωθεί τα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και κατάργησης ή τροποποίησης της νομοθεσίας που παράγει και συντηρεί διακρίσεις σε βάρος των ατόμων με αναπηρία.

Η Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία αποτελεί μια ιστορική στιγμή για το αναπηρικό κίνημα. Η Σύμβαση αποτελεί την πρώτη επίσημη αναγνώριση της αναπηρίας ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επίσης είναι η πρώτη Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα που υπογράφεται από τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες ως μία ολότητα.

1.3.2 Συμβούλιο της Ευρώπης

Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, (1961)

Ο *Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (1961)*¹¹ περιέχει τα βασικά κοινωνικά-οικονομικά δικαιώματα (δικαίωμα στην εργασία, στις συλλογικές διαπραγματεύσεις, στην κοινωνική ασφάλιση, στην ιατρική βοήθεια κ.λπ.). Από πλευράς μηχανισμών ελέγχου, ο χάρτης δεν προβλέπει δυνατότητα διακρατικών ή ατομικών προσφυγών, αλλά μόνο την παραδοσιακή μέθοδο του διεθνούς ελέγχου. Στο *άρθρο 15* αναγνωρίζεται το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών για επαγγελματικό προσανατολισμό, επαγγελματική εκπαίδευση και επαγγελματική και κοινωνική αναπροσαρμογή.

Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, αναθεωρημένος, (1996)

Στο *άρθρο 15* του *αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (1996)*¹² γίνεται αναφορά στις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών προκειμένου να εγγυώνται στα άτομα με αναπηρία την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος στην αυτονομία, την κοινωνική αποκατάσταση και τη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή. Έτσι, αναφέρεται ότι θα πρέπει να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να παρέχουν στα άτομα με αναπηρία επαγγελματικό προσανατολισμό, επαγγελματική εκπαίδευση και μετεκπαίδευση στο πλαίσιο του κοινού δικαίου όπου είναι δυνατό ή διαφορετικά μέσω ειδικευμένων ιδρυμάτων δημοσίου ή ιδιωτικού χαρακτήρα. Επιπλέον, να ευνοούν την πρόσβαση στην απασχόληση με κάθε μέτρο που θα ήταν δυνατό να ενθαρρύνει τους εργοδότες να προσλαμβάνουν και να απασχολούν άτομα με αναπηρία στο σύνηθες εργασιακό περιβάλλον και να προσαρμόζουν τις συνθήκες εργασίας στις ανάγκες των προσώπων αυτών.

⁹ International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination, CERD.

¹⁰ Convention on the Rights of the Child, CRC.

¹¹ European Social Charter. Υπογραφή: 18/10/1961, θέση σε ισχύ: 26/2/1961. Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του 1961 αναθεωρήθηκε το 1996.

¹² Υπογραφή: Στρασβούργο 3/5/1996, θέση σε ισχύ: 1/7/1999.

Τα ανωτέρω μέτρα θα μπορούν να δικαιολογούν ενδεχομένως την προσφυγή σε εξειδικευμένες υπηρεσίες ανεύρεσης εργασίας και συνοδών ατόμων με αναπηρία. Ακόμη, να ευνοούν την πλήρη επανένταξη και συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνική ζωή, με μέτρα τεχνικής υποστήριξης, που αποσκοπούν στην υπερπήδηση των επικοινωνιακών και κινητικών δυσχερειών, καθώς και να επιτρέπουν την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στα μεταφορικά μέσα, στην κατοικία, στις πολιτιστικές εκδηλώσεις και στη ψυχαγωγία.

1.3.3 Ευρωπαϊκή Ένωση¹³

Συνθήκη του Άμστερνταμ, (1997)

Η *Συνθήκη του Άμστερνταμ* (η οποία τέθηκε σε εφαρμογή το 1999), συμπεριέλαβε για πρώτη φορά αναφορά στην αναπηρία επιφέροντας, από νομική σκοπιά, τη βασική αλλαγή στην πολιτική για την αναπηρία. Στο *άρθρο 13* της Συνθήκης αναφέρεται ότι το Συμβούλιο μπορεί να αναλάβει κατάλληλη δράση για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού¹⁴. Η Κοινότητα έχει τη δυνατότητα να λάβει τέτοιου είδους δράση, που μπορεί να περιλαμβάνει και την υιοθέτηση δεσμευτικής νομοθεσίας, σε όλους τους τομείς.

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2000)

Στο *Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000)*¹⁵ υπάρχουν δύο σαφείς αναφορές στην αναπηρία: Το *άρθρο 21* απαγορεύει κάθε διάκριση ιδίως για λόγους φύλου, φυλής, χρώματος, εθνοτικής καταγωγής, αναπηρίας κ.ά. Βάσει του *άρθρου 26* η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία να επωφελούνται από μέτρα που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο.

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει ενσωματωθεί στο ευρωπαϊκό δίκαιο και ως εκ τούτου δεν έχει δεσμευτική ισχύ¹⁶. Ωστόσο, ο Χάρτης αποτελεί συστηματικά αντικείμενο επίκλησης στις αποφάσεις των γενικών εισαγγελέων και έχει επηρεάσει επανειλημμένα τις αποφάσεις του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Σχετικά με την εφαρμογή του Χάρτη, αξίζει να σημειωθεί

¹³ Η Ε.Ε. εκτός από το θεσμικό πλαίσιο που παρουσιάζεται στην ενότητα αυτή έχει προβεί σε έκδοση πλήθους Αποφάσεων και Ανακοινώσεων που αφορούν την αναπηρία.

¹⁴ Το άρθρο αυτό δεν απονέμει κανένα νομικό δικαίωμα σε πρόσωπα, αλλά επιτρέπει στην Κοινότητα να υιοθετήσει νομοθεσία για την καταπολέμηση των διακρίσεων. Το 2000 η Κοινότητα υιοθέτησε δύο νέα νομοθετήματα καταπολέμησης των διακρίσεων. Το πρώτο εργαλείο που υιοθετήθηκε αφορούσε τη διάκριση λόγω φυλής ή εθνικής καταγωγής, και απαγόρευε τη διάκριση σε πολλούς τομείς. Το δεύτερο εργαλείο απαγόρευε τη διάκριση στον τομέα της απασχόλησης λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας και γενετήσιου προσανατολισμού.

¹⁵ Charter of Fundamental Rights of the European Union. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων C 364 της 18/12/2000, σ. 0001-0022.

¹⁶ Στο Μέρος II της Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 310 της 16ης Δεκεμβρίου 2004), συμπεριλαμβάνεται ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης (σχετικά άρθρα: II-81, II-86). Από νομική άποψη ωστόσο, το Σύνταγμα παραμένει συνθήκη. Τούτο συνεπάγεται ότι δεν θα αρχίσει να ισχύει παρά μόνο μετά την κύρωσή του από όλα τα κράτη μέλη.

ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συνέστησε επιτροπή για την αξιολόγηση της εφαρμογής καθενός από τα δικαιώματα που προβλέπει ο Χάρτης¹⁷.

Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, (2002)

Στη *Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (2002)*¹⁸ το άρθρο 13 (πρώην άρθρο 6Α, το οποίο τροποποιήθηκε από τη συνθήκη της Νίκαιας) παρέχει στην Κοινότητα τη δυνατότητα να αναλάβει κατάλληλη δράση για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.

Οδηγίες και Κανονισμοί του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

Οδηγία 95/16/EK για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με τους ανελκυστήρες

Η Οδηγία αυτή εισάγει την υποχρέωση κατάλληλου σχεδιασμού και κατασκευής του θαλαμίσκου των ανελκυστήρων ώστε τα δομικά του χαρακτηριστικά να μην παρακωλύουν ή να εμποδίζουν την πρόσβαση και τη χρήση του από άτομα με αναπηρία και να επιτρέπει όλες τις κατάλληλες μετατροπές που αποσκοπούν στη διευκόλυνση της χρήσης του από τα άτομα αυτά.

Οδηγία 96/48/EK του Συμβουλίου, της 23ης Ιουλίου 1996, σχετικά με τη διαλειτουργικότητα του διευρωπαϊκού σιδηροδρομικού συστήματος μεγάλης ταχύτητας

Η Οδηγία αυτή εισάγει την υποχρέωση διασφάλισης της προσβασιμότητας των σιδηροδρομικών υποδομών και οχημάτων στα άτομα με αναπηρία. Τα άτομα αυτά θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στους σταθμούς και όλες τις εξυπηρετήσεις σε αυτούς, καθώς και στα οχήματα τα οποία θα πρέπει να διαθέτουν προσβάσιμες τουαλέτες, χώρο στάσης αμαξιδίου και ικανοποιητικού πλάτους θύρες. Η Οδηγία έχει εφαρμογή μόνο στα διεθνή τρένα και τους σταθμούς στους οποίους αυτά εξυπηρετούνται.

Οδηγία 1999/5/EK σχετικά με το ραδιοεξοπλισμό και τον τηλεπικοινωνιακό τερματικό εξοπλισμό και την αμοιβαία αναγνώριση της πιστότητας των εξοπλισμών αυτών

Η Οδηγία αυτή εισάγει την υποχρέωση κατασκευής συσκευών ορισμένων κατηγοριών εξοπλισμού ή συγκεκριμένων τύπων, κατά τέτοιο τρόπο ώστε να υποστηρίζουν ορισμένες λειτουργίες προκειμένου να διευκολύνεται η χρησιμοποίησή τους από άτομα με αναπηρία.

Οδηγία 2000/78 EK του Συμβουλίου της 27^{ης} Νοεμβρίου 2000 «για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία», ανεξαρτήτως θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.

---

¹⁷ Η Επιτροπή υπέβαλε στις 31 Μαρτίου 2003 την πρώτη έκθεση για την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της το έτος 2002.

¹⁸ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων C 325 της 24/12/2002, σ. 0035-0038.

Η παρούσα Οδηγία διευρύνει την έννοια της διάκρισης, συμπεριλαμβάνοντας σε αυτήν, πέραν της (α) άμεσης, την (β) έμμεση διάκριση, την (γ) παρενόχληση και την (δ) εντολή για διακριτική μεταχείριση, απαγορεύοντας εξίσου και τα 4 αυτά είδη.

Πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας είναι τόσο ο δημόσιος όσο και ο ιδιωτικός τομέας. Η Οδηγία μεταθέτει την ευθύνη για την απόδειξη της μη παραβίασης της αρχής της ίσης μεταχείρισης στον εναγόμενο. Δεν θεωρεί ως άνιση μεταχείριση τη θέσπιση ειδικών μέτρων προς όφελος πληθυσμιακών ομάδων που υφίστανται διάκριση, στις οποίες αυτή παρέχει προστασία, προβλέπει κυρώσεις και περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις για τα άτομα με αναπηρία, π.χ. «εύλογες προσαρμογές».

Οδηγία 2001/16/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Μαρτίου 2001 για τη διαλειτουργικότητα του συμβατικού διευρωπαϊκού σιδηροδρομικού συστήματος

Η Οδηγία αυτή εισάγει την υποχρέωση ικανοποίησης των αναγκών των ατόμων με αναπηρία και μειωμένη κινητικότητα στις υποδομές, τα τεχνικά έργα καθώς και στο τροχαίο υλικό του διευρωπαϊκού συμβατικού σιδηροδρομικού συστήματος.

Οδηγία 2001/85/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20^{ης} Νοεμβρίου 2001 περί ειδικών διατάξεων για οχήματα μεταφοράς επιβατών άνω των οκτώ θέσεων εκτός της θέσεως του οδηγού, και περί τροποποίησης των οδηγιών 70/156/ΕΟΚ και 97/27/EK

Η Οδηγία αυτή διασφαλίζει ράμπες ή αναβατόρια σε όλα τα αστικά λεωφορεία και θεσπίζει την ύπαρξη θέσεων προτεραιότητας για άτομα μειωμένης κινητικότητας, χώρο για σκύλους-οδηγούς στο όχημα καθώς και χρωματικές αντιθέσεις για άτομα με προβλήματα όρασης.

Οδηγία 2002/22/EK για την καθολική υπηρεσία και τα δικαιώματα των χρηστών όσον αφορά δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία καθολικής υπηρεσίας)

Η Οδηγία αυτή καλύπτει τον τομέα των τηλεπικοινωνιών και ηλεκτρονικών υπηρεσιών και στοχεύει στη διασφάλιση της καθολικής υπηρεσίας. Τα Κράτη – μέλη καλούνται να διασφαλίσουν την ίδια ποιότητα υπηρεσιών για όλους τους χρήστες συμπεριλαμβανομένων των χρηστών με αναπηρία. Οφείλουν να λάβουν ειδικά μέτρα για να εξασφαλίζουν

A) για τους μειονεκτούντες τελικούς χρήστες, την πρόσβαση και την οικονομική προσιτότητα των διαθέσιμων στο κοινό τηλεφωνικών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στις υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης, τις υπηρεσίες πληροφοριών καταλόγου και τις υπηρεσίες καταλόγου, ισοδύναμες προς αυτές που παρέχονται στους λοιπούς τελικούς χρήστες

B) ότι και οι μειονεκτούντες τελικοί χρήστες μπορούν επίσης να επιλέγουν μεταξύ των επιχειρήσεων και των φορέων παροχής υπηρεσιών που είναι διαθέσιμοι στην πλειονότητα των τελικών χρηστών.

Οι εθνικές κανονιστικές αρχές μπορούν να ορίζουν, μεταξύ άλλων, πρόσθετα πρότυπα ποιότητας της υπηρεσίας για την αξιολόγηση της απόδοσης των

επιχειρήσεων όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών σε τελικούς χρήστες και καταναλωτές με αναπηρία.

Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι εθνικές κανονιστικές αρχές λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις των τελικών χρηστών και των καταναλωτών (συμπεριλαμβανομένων, ιδίως, των χρηστών με αναπηρία) για θέματα που άπτονται των δικαιωμάτων του συνόλου των τελικών χρηστών και των καταναλωτών των υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών που είναι διαθέσιμες στο κοινό, ιδίως όταν έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην αγορά.

Οδηγία 2002/21/EK σχετικά με κοινό κανονιστικό πλαίσιο για δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία πλαίσιο)

Η Οδηγία αυτή ωθεί τις κανονιστικές αρχές να ενθαρρύνουν τη συνεργασία μεταξύ των φορέων εκμετάλλευσης δικτύων και των κατασκευαστών τερματικού εξοπλισμού, με στόχο να διευκολύνεται η πρόσβαση των χρηστών με αναπηρία στις υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών και να προάγουν τον ανταγωνισμό στην παροχή δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών, υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών και συναφών ευκολιών και υπηρεσιών, εξασφαλίζοντας μεταξύ άλλων ότι οι χρήστες, συμπεριλαμβανομένων των χρηστών με αναπηρία, αποκομίζουν το μέγιστο όφελος όσον αφορά την επιλογή, την τιμή και την ποιότητα.

Οδηγία 2003/24/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Απριλίου 2003, για την τροποποίηση της οδηγίας 98/18/EK του Συμβουλίου για τους κανόνες και τα πρότυπα ασφαλείας για τα επιβατηγά πλοία

Η Οδηγία αυτή επιβάλλει στα Κράτη-μέλη να λάβουν τα αναγκαία μέτρα ώστε άτομα με μειωμένη κινητικότητα να έχουν ασφαλή πρόσβαση σε επιβατηγά και ταχύπλοα επιβατηγά πλοία, τα οποία χρησιμοποιούνται για δημόσιες μεταφορές και των οποίων έχει τοποθετηθεί η τρόπιδα ή τα οποία βρίσκονται σε ανάλογο στάδιο ναυπήγησης κατά ή μετά την 1η Οκτωβρίου 2004. Για πλοία των οποίων έχει τοποθετηθεί η τρόπιδα ή τα οποία βρίσκονται σε ανάλογο στάδιο ναυπήγησης πριν από την 1η Οκτωβρίου 2004, τα κράτη μέλη εφαρμόζουν τα μέτρα αυτά, εφόσον είναι λογικό και εφικτό από οικονομική άποψη.

Η Οδηγία αυτή εισάγει επίσης τη συνεργασία των Κρατών με τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των ατόμων μειωμένης κινητικότητας σχετικά με την εφαρμογή των παραπάνω μέτρων και υποχρεώνει τα Κράτη να καταρτίσουν εθνικό σχέδιο δράσης σχετικά με τον τρόπο με τον οποίον τα μέτρα αυτά εφαρμόζονται στα πλοία και τα σκάφη, το οποίο έχουν την υποχρέωση να καταθέσουν στην Επιτροπή.

Οδηγία 2004/17/EK περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης συμβάσεων στους τομείς του ύδατος, της ενέργειας, των μεταφορών και των ταχυδρομικών υπηρεσιών και Οδηγία 2004/18/EK περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών

Οι παραπάνω Οδηγίες εισάγουν την υποχρέωση ορισμού από τους αναθέτοντες φορείς τεχνικών προδιαγραφών – όποτε αυτό είναι δυνατό - προκειμένου να λαμβάνουν υπόψη τα κριτήρια προσβασιμότητας για τα άτομα με αναπηρία ή σχεδιασμό που να καλύπτει όλους τους χρήστες.

Παράλληλα η αναθέτουσα αρχή μπορεί να χρησιμοποιεί κριτήρια που αποβλέπουν στην ικανοποίηση κοινωνικών απαιτήσεων που ανταποκρίνονται ιδίως στις ανάγκες κατηγοριών πληθυσμού, οι οποίες μειονεκτούν ιδιαιτέρως και στις οποίες ανήκουν οι δικαιούχοι/ χρήστες των έργων, προμηθειών και υπηρεσιών που αποτελούν το αντικείμενο της σύμβασης, αλλά και να προβλέπει ειδικούς όρους σχετικά με την εκτέλεση της σύμβασης που μπορούν ιδίως να αφορούν κοινωνικές και περιβαλλοντικές παραμέτρους.

Οδηγία 2007/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2007 για την τροποποίηση της οδηγίας 89/552/ΕΟΚ για το συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων

Η Οδηγία αυτή υποχρεώνει τα κράτη μέλη να ενθαρρύνουν τους παρόχους υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων που υπόκεινται στη δικαιοδοσία τους να μεριμνήσουν ώστε οι υπηρεσίες τους να καταστούν σταδιακά προσβάσιμες στους ανθρώπους με οπτική ή ακουστική αναπηρία. Με την οδηγία αυτή επίσης, απαγορεύεται οι οπτικοακουστικές εμπορικές ανακοινώσεις να θίγουν το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και να εισάγουν ή να προάγουν διακρίσεις βάσει φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, εθνικότητας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού προσανατολισμού.

Τα κράτη μέλη οφείλουν να θέσουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία το αργότερο έως τις 19 Δεκεμβρίου 2009 και να πληροφορήσουν αμέσως την Επιτροπή σχετικά.

Κανονισμός (Εκ) αριθ. 1083/2006 του Συμβουλίου της 11^{ης} Ιουλίου 2006 περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1260/1999

Στο Γενικό Κανονισμό των Ταμείων της Ε.Ε. (ή των Διαρθρωτικών Ταμείων) συμπεριλήφθηκε το Άρθρο 16 «Ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών και μη διάκριση». Σύμφωνα με αυτό: «*Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή διασφαλίζουν την προαγωγή της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών καθώς και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου κατά τη διάρκεια των διαφόρων σταδίων υλοποίησης των Ταμείων. Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να αποτρέψουν κάθε διάκριση εξαιτίας του φύλου, της φυλής ή της εθνοτικής καταγωγής, της θρησκείας ή των πεποιθήσεων, της ύπαρξης αναπηρίας, της ηλικίας ή του γενετήσιου προσανατολισμού κατά τα διάφορα στάδια υλοποίησης των Ταμείων και, ειδικότερα, της πρόσβασης σε αυτά. Ειδικότερα, η δυνατότητα πρόσβασης για τα άτομα με αναπηρία αποτελεί ένα από τα κριτήρια που πρέπει να τηρούνται κατά τον καθορισμό Επιχειρησιακών Προγραμμάτων που συγχρηματοδοτούνται από τα Ταμεία και που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τις διάφορες φάσεις υλοποίησης.*»

Για πρώτη φορά, μέσω αυτού του άρθρου διασφαλίζεται η οριζόντια ένταξη της αρχής της μη διάκρισης σε όλα τα στάδια υλοποίησης των Ταμείων, η οριζόντια ένταξη του κριτηρίου της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία σε όλες τις

φάσεις υλοποίησης των Ταμείων και η πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία κατά τα διάφορα στάδια υλοποίησης των Ταμείων.

Δεδομένου ότι οι διατάξεις των Κανονισμών είναι υποχρεωτικές, χωρίς να απαιτείται η ενσωμάτωσή τους στις εθνικές νομοθεσίες των κρατών μελών, η αρχή της μη διάκρισης και το κριτήριο της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία αποτελούν πλέον κριτήρια επιλεξιμότητας για τη συγχρηματοδότηση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων των κρατών μελών από τα Ταμεία της Ε.Ε.

Κανονισμός (ΕΚ) 1107/2006 της 5^{ης} Ιουλίου 2006 σχετικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων με μειωμένη κινητικότητα όταν ταξιδεύουν αεροπορικά

Η πλήρης εφαρμογή του παραπάνω Κανονισμού ξεκίνησε στις 26 Ιουλίου 2008, αρμόδια δε Αρχή για την εφαρμογή είναι ο Φορέας Διαχείρισης του αερολιμένα (στην Ελλάδα η Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας).

Ο Κανονισμός αναφέρεται σε άτομα με αναπηρία και σε άτομα με μειωμένη κινητικότητα, περιλαμβάνοντας έτσι κάθε άτομο με κινητική, αισθητηριακή, πνευματική ή κάθε άλλης μορφής αναπηρία, καθώς και τα ηλικιωμένα άτομα και κάθε άτομο του οποίου η κατάσταση επιβάλλει ειδική αντιμετώπιση και προσαρμογή των υπηρεσιών που παρέχονται σε όλους τους επιβάτες στις ιδιαίτερες ανάγκες του.

Καμία αεροπορική εταιρεία δεν μπορεί να αρνηθεί τη μεταφορά (κράτηση θέσης, επιβίβαση κ.λπ.) σε κανέναν επικαλούμενη λόγους μειωμένης κινητικότητας ή αναπηρίας, πλην ειδικών περιπτώσεων σχετιζόμενων με την ασφάλεια και καθοριζόμενων από τη διεθνή, ευρωπαϊκή και εθνική νομοθεσία ή το μέγεθος του αεροπλάνου και τις διαστάσεις των θυρών του.

Το πνεύμα του Κανονισμού είναι ότι τα άτομα με αναπηρία πρέπει να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες να ταξιδέψουν αεροπορικά με κάθε άλλο άτομο. Αυτό περιλαμβάνει την υποχρέωση παροχής συνεχούς συνδρομής, προσαρμοσμένης στις ιδιαίτερες ανάγκες τους, από το σημείο άφιξης στο αεροδρόμιο αναχώρησης μέχρι το σημείο αναχώρησης στο αεροδρόμιο προορισμού, αλλά και τη μεταφορά του ειδικού εξοπλισμού που χρησιμοποιεί το άτομο, την ενημέρωση/ πληροφόρησή του με τρόπο προσβάσιμο σε αυτό, τη δυνατότητα να ταξιδεύει με συνοδεία σκύλου οδηγού τυφλών στην καμπίνα, συνδρομή για τη μετακίνησή του στις τουαλέτες κ.λπ.

Ο Κανονισμός εισάγει επίσης διαδικασία παραπόνων των επιβατών με αναπηρία σε περίπτωση διακριτικής μεταχείρισής τους, επιβάλλει τον καθορισμό σημείων άφιξης και αναχώρησης και ποιοτικών προτύπων συνδρομής (αυτά μόνο για αερολιμένες με ετήσια κίνηση πάνω από 150.000 άτομα) των επιβατών με αναπηρία και μειωμένη κινητικότητα, την εκπαίδευση του προσωπικού των αερολιμένων και αεροπορικών εταιριών και τη συνεργασία με τους χρήστες των αερολιμένων (αερομεταφορείς κ.λπ.) και τις οργανώσεις των ατόμων με αναπηρία.

Κανονισμός ΕΚ αριθ. 1371/2007 της 23^{ης} Οκτωβρίου 2007 για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των επιβατών στα τρένα

Η έναρξη εφαρμογής του *Κανονισμού ΕΚ αριθ. 1371/2007 για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των επιβατών στα τρένα* έχει ορισθεί η 03.12.2009. Ο Κανονισμός έχει ως πεδίο εφαρμογής όλα τα σιδηροδρομικά ταξίδια και όλες τις σιδηροδρομικές υπηρεσίες απανταχού της Κοινότητας, συμπεριλαμβανομένων των υπεραστικών (εσωτερικού και εξωτερικού), αστικών, προαστιακών και περιφερειακών σιδηροδρομικών μεταφορών επιβατών.

Ο Κανονισμός κινείται στη ίδια λογική με τον Κανονισμό σχετικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων με μειωμένη κινητικότητα όταν ταξιδεύουν αεροπορικά. Περιλαμβάνει θέσπιση κανόνων πρόσβασης ΑμεΑ και την ενεργή συμμετοχή των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων ΑμεΑ.

1.4 Η αποτύπωση των αρχών στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο

Επικύρωση Διεθνών Συμβάσεων

Η Ελλάδα έχει επικυρώσει¹⁹ τον *Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (ΕΚΧ)* συμπεριλαμβανομένου του άρθρου 15, τον Ιούνιο του 1984, και υπέγραψε τον *Αναθεωρημένο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη* στις 3 Μαΐου 1996, αλλά δεν τον έχει ακόμη επικυρώσει.

Όσον αφορά τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, η Ελλάδα ενώ την έχει προσυπογράψει, δεν την έχει επικυρώσει. Επίσης δεν έχει προσυπογράψει και επικυρώσει το Προαιρετικό της Πρωτόκολλο²⁰.

Σύνταγμα της Ελλάδος

Τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία²¹ αναγνωρίζονται σε σειρά άρθρων του Συντάγματος της Ελλάδος (1975, 1986, 2001). Το κυριότερο άρθρο του Συντάγματος που έχει σαφή αναφορά στα άτομα με αναπηρία είναι:

Άρθρο 21 παρ. 3, «Το κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων». Στην παρ. 6 (η οποία προστέθηκε στο άρθρο 21 στην τελευταία συνταγματική αναθεώρηση το 2001) αναφέρεται: «*Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την*

¹⁹ Κυρωτικός νόμος 1426/1984, ΦΕΚ Τ.Α' 32.

²⁰ Η σημασία του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου είναι ότι παρέχει τη δυνατότητα σε άτομα ή ομάδες ατόμων να καταγγέλλουν στον Ο.Η.Ε. περιπτώσεις όπου κρατικοί φορείς (συμβαλλόμενα στη σύμβαση μέρη) παραβιάζουν τις διατάξεις της Σύμβασης. Μπορούν να γίνονται καταγγελίες σχετικά με κάθε δικαίωμα που διασφαλίζεται από τη Σύμβαση, αλλά μόνον αφού έχουν εξαντληθεί όλες οι δυνατότητες εσωτερικής προσφυγής, και μόνο σε σχέση με γεγονότα που έχουν συμβεί μετά την έναρξη ισχύος του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη συγκεκριμένη χώρα.

²¹ Το αναθεωρημένο Σύνταγμα της Ελλάδας (2001) έχει καθιερώσει τον όρο «άτομα με αναπηρίες» (αντί «άτομα με ειδικές ανάγκες»).

επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας».

Η συνταγματική κατοχύρωση του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου (άρθρο 2) και της αρχής της ισότητας έναντι του νόμου και των ίσων δικαιωμάτων (άρθρο 4), αποτελούν τους θεμέλιους λίθους του ρυθμιστικού πλαισίου για τα άτομα με αναπηρία και την αντιμετώπισή τους από το κράτος. Με την ενίσχυση του κοινωνικού κράτους (άρθρο 21), τα άτομα με αναπηρία εξοπλίζονται με το ιδιώνυμο συνταγματικό δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία τους, την επαγγελματική τους ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας.

Η νέα διάταξη (παρ. 6) του άρθρου 21, σε συνδυασμό με την αρχή της αναλογικής ισότητας (άρθρο 4 παρ.1) και με την επίσης νέα διάταξη (παρ. 2) του άρθρου 116 που επιτρέπει τη λήψη θετικών μέτρων υπέρ ομάδων οι οποίες τελούν υπό συνθήκες πραγματικής ανισότητας, επιτρέπει στο νομοθέτη να λάβει όλα τα μέτρα που είναι αναγκαία για την προστασία ή για τη διευκόλυνση των ατόμων με αναπηρία.

Η παρ. 6 του άρθρου 21, ουσιαστικά συνιστά την υιοθέτηση του κοινωνικού μοντέλου για την αναπηρία και συνακόλουθα την υποχρέωση της Πολιτείας να σχεδιάζει και να μεριμνά για τη λειτουργία της κοινωνικής ζωής με τρόπο ώστε να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία.

Εθνική νομοθεσία και λοιπές διατάξεις

Ο αστικός κώδικας και ο κώδικας πολιτικής δικονομίας κατοχυρώνει τα αστικά δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Αντίστοιχα, στον ποινικό κώδικα και στον κώδικα ποινικής δικονομίας εμπεριέχονται άρθρα για την ποινική ευθύνη των ατόμων με αναπηρία. Λοιπές γενικές διατάξεις και ρυθμίσεις για τα άτομα με αναπηρία εμπεριέχονται σε πλήθος προεδρικών διαταγμάτων και νόμων που αφορούν την απασχόληση, την εκπαίδευση, τον αθλητισμό, τις διευκολύνσεις διακίνησης των ατόμων με αναπηρία, την υγεία, τη σύσταση ιδρυμάτων κοινωνικής στήριξης των ατόμων με αναπηρία, τις υπηρεσίες υποστήριξης των ατόμων με αναπηρία, τις φορολογικές ελαφρύνσεις και απαλλαγές, την οικονομική ενίσχυση και τις άλλες κοινωνικές παροχές, την ατελή εισαγωγή επιβατικών αυτοκινήτων, την κοινωνική ασφάλιση²².

Για τη διασφάλιση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης, ο Ν.3304/2005 («Νόμος για την εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης») σκοπό έχει τη θέσπιση του γενικού πλαισίου ρυθμίσεως για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, σύμφωνα με τις Οδηγίες 2000/43/EK του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου και 2000/78/EK του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2000, ώστε να διασφαλίζεται η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης. Με τον ίδιο νόμο (Ν.3304/2005) προσδιορίζονται οι φορείς προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης²³.

²² Βλ. Νάσκου Π. - Περράκη, Γάκη Μ., 2004.

²³ Στο άρθρο 19 του ν. 3304/2005 ως φορείς προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης αναφέρονται ο Συνήγορος του Πολίτη, η Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης και το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε.)».

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΧΑΣΜΑ ΜΕΤΑΞΥ ΣΤΟΧΟΘΕΣΙΑΣ ΚΑΙ
ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΚΑΙ Η
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΣΕ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ**

Στόχος του παρόντος Κεφαλαίου είναι να αναδείξει το *χάσμα* που παρατηρείται μεταξύ στοχοθεσίας και υλοποίησης των πολιτικών στόχων, μεταξύ νόμων και εφαρμογής αυτών, μεταξύ κοινωνικά αποδεκτών αξιών και ενδόμυχων αντιλήψεων όσον αφορά στα θέματα αναπηρίας. Η ύπαρξη του χάσματος αυτού εμποδίζει ουσιαστικά την επίτευξη του βασικού - και κοινά αποδεκτού - στόχου, που είναι η κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία σε όλους τους τομείς. Παράλληλα στο Κεφάλαιο αυτό διατυπώνονται τα πιθανά αίτια που οδηγούν στη δημιουργία αυτού του χάσματος.

Ταυτόχρονα αναλύεται η υπάρχουσα κατάσταση που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία καθημερινά, και αποτυπώνεται το χάσμα μεταξύ σχεδιασμού και πραγματικότητας που παρατηρείται σε ορισμένους βασικούς τομείς πολιτικής όπως είναι η προσβασιμότητα, η εκπαίδευση, η απασχόληση, η υγεία - πρόνοια.

2.1 Το παράδοξο

Στο Κεφάλαιο 1 καταγράφονται οι σημαντικές μεταβολές που έχουν συντελεστεί στον τρόπο που η διεθνής, η ευρωπαϊκή αλλά και η εθνική κοινότητα προσεγγίζουν πλέον τα ζητήματα της αναπηρίας.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι έχει διανυθεί μεγάλη απόσταση από την περίοδο που η αναπηρία οριζόταν ως σωματική, νοητική, αισθητηριακή ή ψυχική απόκλιση από το «φυσιολογικό», τοποθετώντας τα προβλήματα της αναπηρίας στο ίδιο το άτομο και τους λειτουργικούς του περιορισμούς και αγνοώντας την αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμου και κοινωνικού, οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος.

Σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο έχουν καταβληθεί αξιόλογες προσπάθειες προκειμένου τα ζητήματα της αναπηρίας να αντιμετωπίζονται ως μια συνολική πλέον πολιτική ευθύνη και όχι ως πολιτικό θέμα που αφορά μόνο ένα Υπουργείο (το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης) και την ανάπτυξη ειδικών, παθητικών και επιδοματικών πολιτικών.

Σήμερα έχει αναδειχθεί η ανάγκη της ολιστικής προσέγγισης της αναπηρίας και της σύνδεσης πολιτικών καταπολέμησης των διακρίσεων και διασφάλισης κοινωνικής προστασίας. Το διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό αναπηρικό κίνημα εργάστηκε με γνώμονα να συνεισφέρει στη διαμόρφωση της νέας αυτής προσέγγισης που έχει στο επίκεντρό της το άτομο, τα δικαιώματά του, τις ανάγκες και τις προσδοκίες του.

Σήμερα, η συζήτηση δεν γίνεται γύρω από το αν αξίες, όπως η ισότητα και η αναγνώριση δικαιωμάτων, πρέπει να αποτελούν βασικούς στόχους της πολιτικής για τα άτομα με αναπηρία. Σήμερα δεν υπάρχει καμία ουσιαστική διαφωνία γύρω από τις παραπάνω προτεραιότητες. Η *βασική πρόκληση* δεν συνδέεται με την ανάγκη επανεξέτασης των αξιών αλλά με την τήρηση αυτών, αφού εμφανίζονται μόνο ως τιμητικές εκφράσεις που η Πολιτεία δεν είναι πρόθυμη ή έτοιμη να πραγματοποιήσει.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του χάσματος είναι η περίπτωση της αυτόνομης πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στις υποδομές και υπηρεσίες. Όπως διαφαίνεται από όλες τις σύγχρονες έρευνες όλοι συμφωνούν (πολίτες και Πολιτεία) ότι αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία, θεσπίζουν μάλιστα

σχετική νομοθεσία. Στην πράξη όμως η πρόσβαση αυτή ακόμη και σήμερα δεν υπάρχει!

Το χάσμα αυτό δεν παρατηρείται μόνο σε επίπεδο Πολιτείας αλλά και σε επίπεδο κοινωνίας, αφού οι αξίες που διακηρύσσονται και επικροτούνται από τους ανθρώπους διαφοροποιούνται σε σχέση με τις ενδόμυχες αντιλήψεις τους που τελικώς υπονομεύουν ή ανατρέπουν τις διακηρυσσόμενες αξίες.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της διαφοροποίησης είναι η περίπτωση που οι κάτοικοι μιας περιοχής αντιδρούν έντονα στο ενδεχόμενο εγκατάστασης ξενώνων ατόμων με ψυχική αναπηρία στη γειτονιά τους και ταυτόχρονα αρνιούνται το ίδιο έντονα ότι διακατέχονται από αρνητικές συμπεριφορές προς τα άτομα αυτά, επικαλούμενοι για τη στάση τους αυτή άλλους λόγους, όπως έλλειψη διαθέσιμου χώρου στην περιοχή τους, κ.λπ.

Το *παράδοξο* αυτό οφείλεται:

α) Στο *αξιακό σύστημα της κοινωνίας* μας. Βασική διαπίστωση είναι ότι η ανθρώπινη ποικιλομορφία δεν έχει γίνει μέρος του αξιακού συστήματος της ελληνικής κοινωνίας και αυτό σχετίζεται με την ύπαρξη ανομολόγητων φόβων, βαθιά ριζομένων προκαταλήψεων, περιορισμένης πληροφόρησης ή παραπληροφόρησης αλλά και με την επιβίωση καταλοίπων του παραδοσιακού μοντέλου για την αναπηρία.

β) Στην *έλλειψη ολοκληρωμένης στρατηγικής* που θα διασφαλίσει την εφαρμογή των πολιτικών δεσμεύσεων αλλά και την εποπτεία της εφαρμογής τους προκειμένου να επιτευχθεί μια άλλη ποιότητα στην καθημερινή ζωή των ατόμων με αναπηρία.

γ) Στο γεγονός ότι πολλές φορές οι πολιτικοί στόχοι δεν συνοδεύονται με την *απαιτούμενη και προαπαιτούμενη δέσμευση πόρων* για την πραγμάτωσή τους.

δ) Στην *έλλειψη μόνιμης διαβούλευσης της Πολιτείας με το εθνικό αναπηρικό κίνημα*

ε) Στην *έλλειψη εκπαίδευσης των στελεχών της Πολιτείας, αλλά και της ελληνικής κοινής γνώμης σε θέματα σχετιζόμενα με την αναπηρία και την προσβασιμότητα*

2.2 Η αποτύπωση του χάσματος σε συγκεκριμένους τομείς πολιτικής

Προκειμένου να γίνει αντιληπτό και να κατανοηθεί σε βάθος το χάσμα μεταξύ σχεδιασμού και πραγματικότητας, ακολουθεί ο εντοπισμός του σε συγκεκριμένους τομείς.

2.2.1 Προσβασιμότητα (περιβάλλον, μέσα μεταφοράς, πληροφορία, επικοινωνίες, υπηρεσίες, αγαθά)

Το ισχύον εθνικό θεσμικό πλαίσιο, αναφορικά με τη διασφάλιση της προσβασιμότητας στους κυριότερους τομείς της καθημερινής δραστηριότητας, εδράζεται στους παρακάτω βασικούς πυλώνες:

A. Φυσικό και δομημένο περιβάλλον

- *N.2831/2000 (ΦΕΚ 140Α/13.6.2000) «Τροποποίηση των διατάξεων του ν. 1577/1985 “Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός” και άλλες πολεοδομικές διατάξεις», ο οποίος συμπληρούμενος από τις δύο Αποφάσεις ΥΠΕΧΩΔΕ με αριθ. οικ. 52488/2002 (ΦΕΚ 18Β/15.01.02) «Ειδικές ρυθμίσεις για την εξυπηρέτηση ΑμεΑ σε κοινοχρήστους χώρους των οικισμών που προορίζονται για την κυκλοφορία πεζών» και με αριθ.οικ. 52487/2002 (ΦΕΚ 18Β/15.01.02) «Ειδικές ρυθμίσεις για την εξυπηρέτηση ΑμεΑ σε υφιστάμενα κτίρια», αποτελεί το βασικό κορμό της νομοθεσίας για την προσβασιμότητα στα άτομα με αναπηρία του δομημένου περιβάλλοντος (νέα και υφιστάμενα κτίρια, εξωτερικοί κοινόχρηστοι χώροι κ.λπ.). Προβλέπει την υποχρέωση διασφάλισης οριζόντιας και κατακόρυφης προσβασιμότητας τόσο σε υφιστάμενα όσο και σε νέα κτίρια, στους χώρους των οποίων στεγάζονται υπηρεσίες του δημοσίου, νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου του ευρύτερου δημόσιου τομέα, κοινωφελείς οργανισμοί, οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτης και δεύτερης βαθμίδας ή έχουν χρήσεις συνάθροισης κοινού, εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής πρόνοιας, γραφείων και εμπορίου, καθώς επίσης και στους χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων των κτιρίων αυτών. Η υποχρέωση αυτή επιβάλλεται και στα κτίρια με χρήση κατοικίας στα οποία είναι υποχρεωτικός ο ανελκυστήρας, σύμφωνα με τις διατάξεις του κτιριοδομικού κανονισμού. Επίσης δίνει τη δυνατότητα -κατά παρέκκλιση των διατάξεων του παρόντος νόμου και των ειδικών όρων δόμησης της περιοχής- κατασκευής ανελκυστήρα με τις απολύτως αναγκαίες από τους ισχύοντες κανονισμούς διαστάσεις, καθώς και του αναγκαίου χώρου πρόσβασης σε αυτόν, σε υφιστάμενες προ του 2000 οικοδομές που στερούνται αυτού και όπου διαμένουν άτομα με κινητική αναπηρία. Το μειονέκτημα είναι ότι δεν προβλέπει χρονοδιάγραμμα εφαρμογής των υποχρεώσεων στα υφιστάμενα κτίρια.*
- *ΠΔ 60/2007 (ΦΕΚ 64/Α/16.3.2007) «Προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 2004/18/ΕΚ “περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημοσίων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών”, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2005/51/ΕΚ της Επιτροπής και την Οδηγία 2005/75/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Νοεμβρίου 2005», το οποίο αποτελεί την εναρμόνιση του εθνικού δικαίου με τις ευρωπαϊκές προαναφερόμενες Οδηγίες, που εισάγουν την υποχρέωση ορισμού από τους αναθέτοντες φορείς τεχνικών προδιαγραφών – όποτε αυτό είναι δυνατό - προκειμένου να λαμβάνουν υπόψη τα κριτήρια προσβασιμότητας για τα άτομα με αναπηρία ή σχεδιασμό που να καλύπτει όλους τους χρήστες. Παράλληλα δίνεται η δυνατότητα στην αναθέτουσα αρχή να χρησιμοποιεί κριτήρια που αποβλέπουν στην ικανοποίηση κοινωνικών απαιτήσεων που ανταποκρίνονται ιδίως στις ανάγκες κατηγοριών πληθυσμού, οι οποίες μειονεκτούν ιδιαιτέρως και στις οποίες ανήκουν οι δικαιούχοι/ χρήστες των έργων, προμηθειών και υπηρεσιών που αποτελούν το αντικείμενο της σύμβασης, αλλά και να προβλέπει ειδικούς όρους σχετικά με την εκτέλεση της σύμβασης που μπορούν ιδίως να αφορούν κοινωνικές και περιβαλλοντικές παραμέτρους.*

Το εθνικό πλαίσιο περιλαμβάνει επίσης νομοθεσία που αφορά σε ειδικών χρήσεων κτίρια (επιχειρήσεις υγειονομικού ενδιαφέροντος και τουριστικά καταλύματα)

ιδιαίτερης σημασίας για τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στα κοινωνικά δρώμενα.

B. Μεταφορές

- *Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1107/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Ιουλίου 2006 σχετικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων με μειωμένη κινητικότητα όταν ταξιδεύουν αεροπορικά και*
- *Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1371/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2007 σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των επιβατών σιδηροδρομικών γραμμών.*

Οι δύο παραπάνω Ευρωπαϊκοί Κανονισμοί (βλ. σχετικά Κεφάλαιο 1, παράγραφος 1.3.3 της παρούσας Έκθεσης) - με άμεση εφαρμογή από τα Κράτη Μέλη, χωρίς να απαιτείται εναρμόνιση του εθνικού δικαίου- αποτελούν σταθμό στη νομοθεσία για την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στις μεταφορές, εμμέσως δε επιβάλλουν την προσβασιμότητα των αντίστοιχων υποδομών και υπηρεσιών ως απαιτούμενων προϋποθέσεων για να καταστεί δυνατή η εφαρμογή τους. Υπό έγκριση δε, τελούν δύο άλλοι Κανονισμοί σχετικά με τα δικαιώματα των επιβατών με αναπηρία στα υπεραστικά λεωφορεία και τα πλοία.

Η εθνική νομοθεσία περιλαμβάνει επίσης νομοθετικά κείμενα σχετιζόμενα με βασικούς τομείς των μαζικών μεταφορών.

Γ. Πληροφόρηση-επικοινωνία

- *N. 3431/2006 (ΦΕΚ Α' 13/03.02.2006) «Περί Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών και άλλες διατάξεις», ο οποίος προβλέπει της συμπερίληψη στην Καθολική Υπηρεσία ειδικών ρυθμίσεων για τελικούς χρήστες που είναι άτομα με ειδικές ή ειδικές κοινωνικές ανάγκες .Είναι γεγονός ότι στον τομέα αυτό από κοινού με τον τομέα των υπηρεσιών υπάρχει το μεγαλύτερο νομοθετικό κενό.*

Σε συνέχεια των παραπάνω, εκ πρώτης όψεως, το εθνικό θεσμικό πλαίσιο για την προσβασιμότητα στα άτομα με αναπηρία θα χαρακτηριζόταν ικανοποιητικό. Μια προσεκτικότερη όμως μελέτη του οδηγεί σε αντίθετα αποτελέσματα, τα οποία εξάλλου αντικατοπτρίζονται στην καθημερινή πραγματικότητα: ελάχιστες υποδομές και σχεδόν καμία υπηρεσία είναι πραγματικά και καθολικά προσβάσιμες στα άτομα αυτά! Δυστυχώς δε, η όποια προσβασιμότητα έχει επιτευχθεί μέχρι σήμερα στη χώρα, αποτελεί άλλο ένα αγαθό που παρέχεται σχεδόν αποκλειστικά στην πρωτεύουσα...

Η έρευνα «Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 263-“Διακρίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση”, Ιούνιος-Ιούλιος 2006» καταλήγει ότι σε ποσοστό από 85-98% του συνολικού πληθυσμού οι Ευρωπαίοι θεωρούν ότι πρέπει να διατεθούν περισσότερα χρήματα για την εξάλειψη των εμποδίων και τη βελτίωση της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία, με το μεγαλύτερο ποσοστό (98%) να αντιστοιχεί στους Έλληνες!

Έρευνα της ΕΣΑμεΑ²⁴, στο πλαίσιο του έργου «Πρόκληση» της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας «EQUAL» και σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 1.386 ατόμων με διάφορες αναπηρίες (και όχι μόνο με κινητική αναπηρία), καταγράφει επίσης ότι:

- Όσον αφορά στις δημόσιες υποδομές κίνησης το 45,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δεν είναι καθόλου ικανοποιημένο και το 30,6% ότι είναι μέτρια ικανοποιημένο. 3 δηλαδή στους 4 πολίτες με αναπηρία δεν μπορούν να κινηθούν ανεμπόδιστα στην πόλη!
- Όσον αφορά στην πρόσβαση σε δημόσιες και δημοτικές υπηρεσίες το 39,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δεν είναι καθόλου ικανοποιημένο και το 35,4% ότι είναι μέτρια ικανοποιημένο. Επίσης 3 στους 4 πολίτες με αναπηρία δυσκολεύονται περισσότερο ή λιγότερο στις συναλλαγές τους με δημόσιες υπηρεσίες!
- Όσον αφορά στην πρόσβαση στα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς το 39,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δεν είναι καθόλου ικανοποιημένο και το 32,3% ότι είναι μέτρια ικανοποιημένο. Και στον τομέα αυτό 3 στους 4 πολίτες με αναπηρία εμποδίζονται να χρησιμοποιήσουν τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς.

Η προσεκτική μελέτη του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου –όπως προαναφέρθηκε– αναδεικνύει μια σειρά *ελλείψεων*, οι κυριότερες των οποίων συνοψίζονται στα παρακάτω:

- Όσον αφορά σε ορισμένους τομείς, όπως οι υπηρεσίες και οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες (διαδίκτυο κ.λπ.) δεν υπάρχει νομοθεσία που να επιβάλλει την εφαρμογή προδιαγραφών και τη λήψη μέτρων που θα τις καθιστά προσβάσιμες στα άτομα με αναπηρία.
- Όσον αφορά στη νομοθεσία για την προσβασιμότητα του δομημένου περιβάλλοντος δεν προβλέπονται χρονοδιαγράμματα εφαρμογής, ούτε κυρώσεις σε περίπτωση μη εφαρμογής, ενώ σε αρκετά σημεία παρουσιάζονται νομοθετικά κενά, ασάφειες ή/και αντιφάσεις (πχ. δεν προβλέπεται υποχρέωση προσβασιμότητας σε κτίρια με χρήσεις προσωρινής διαμονής ή/και σωφρονισμού, όπως δεν προβλέπονται και διατάξεις για τη διαφυγή ατόμων με αναπηρία σε έκτακτες καταστάσεις).
- Όσον αφορά στη νομοθεσία για τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς είναι ανεπαρκής ως προς την προσβασιμότητα των λεωφορείων των ΚΤΕΛ και των TAXI (κανένα λεωφορείο ΚΤΕΛ και κανένα TAXI δεν είναι προσβάσιμα), την διαχείριση και λειτουργία των λίων (δεν ξεπερνούν τα 20 σε όλη τη χώρα) προσβάσιμων TAXI που έχουν αποδοθεί για λειτουργία στους αναπηρικούς φορείς, των πλοίων που εκτελούν μικρούς πλόες ή είναι κατασκευασμένα πριν το 2004.

Σε επίπεδο *εφαρμογής* της νομοθεσίας:

- Δεν υπήρξε ποτέ ολοκληρωμένο σχέδιο εφαρμογής της προσβασιμότητας από την Πολιτεία, ενώ σε κανένα επίπεδο (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό κ.λπ.) δεν αναπτύχθηκε ποτέ μακροχρόνιο συστηματικό σχέδιο άρσης των εμποδίων, συνοδευόμενο από χρονοδιαγράμματα και πόρους υλοποίησης. Κάποιες μεμονωμένες

---

²⁴ http://www.esaea.gr/index.php?module=documents&JAS_DocumentManager_op=viewDocument&JAS_Document_id=1060

παρεμβάσεις δεν αρκούν για να άρουν τον αποκλεισμό των ατόμων με αναπηρία αφού στην ουσία αναιρούνται από συμπληρωματικές δράσεις που δεν έχουν γίνει (π.χ. υπάρχουν ράμπες στα λεωφορεία αλλά τα πεζοδρόμια εξακολουθούν να είναι μη προσβάσιμα).

- Δεν υπήρξε ποτέ κεντρικός μηχανισμός σχεδιασμού, συντονισμού και παρακολούθησης της εφαρμογής δράσεων για την προώθηση της προσβασιμότητας. Δίκτυο Γραφείων που δημιουργήθηκε σε φορείς του δημόσιου τομέα, στελεχώθηκε από άτομα χωρίς καμία γνώση σχετικά και κατέληξε – όπως ήταν αναμενόμενο - σε θέσεις «ψυγεία», χωρίς καμία κατεύθυνση για το τι μπορούν και πρέπει να πράξουν τα στελέχη αυτά.
- Δεν υπάρχουν – ακόμη και σήμερα- μηχανισμοί / όργανα για τον έλεγχο, την αξιολόγηση και την πιστοποίηση της προσβασιμότητας υποδομών και υπηρεσιών.
- Είναι αποδεδειγμένο ότι οι Υπηρεσίες δεν γνωρίζουν ή αδιαφορούν για την ισχύουσα νομοθεσία για την προσβασιμότητα. Παράδειγμα το γεγονός ότι σε καμία διακήρυξη έργου ή προμήθειας ή υπηρεσίας του δημοσίου δεν εφαρμόστηκε η δυνατότητα που δίνει το ΠΔ 60/2007 (ΦΕΚ 64/Α/16.3.2007) «Προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 2004/18/ΕΚ “περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημοσίων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών”, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2005/51/ΕΚ της Επιτροπής και την Οδηγία 2005/75/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Νοεμβρίου 2005» να επιβληθούν όροι που να αφορούν κοινωνικές παραμέτρους.
- Δεν υπάρχει γνώση των αρχών του «Σχεδιασμού για όλους» (ή «Καθολικού Σχεδιασμού»)²⁵ και των αναγκών των ατόμων με αναπηρία ούτε μεταξύ των στελεχών που ασχολούνται με το σχεδιασμό υποδομών και υπηρεσιών ούτε καν μεταξύ των μηχανικών/ τεχνικών. Επισημαίνεται δε ότι καμία πολυτεχνική σχολή της χώρας δεν περιλαμβάνει στην υποχρεωτική διδακτέα ύλη ενότητα αφιερωμένη στις αρχές του «Σχεδιασμού για όλους».

2.2.2 Εκπαίδευση

Παρά τη συνταγματική κατοχύρωση της ισότητας και των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία στη βάση του κοινωνικού μοντέλου, στην πράξη υφίστανται σοβαρές διακρίσεις σε βάρος τους. Οι διακρίσεις λειτουργούν ουσιαστικά ως καταστρατήγηση των νόμων του κράτους και του Συντάγματος.

Οι διακρίσεις που υφίστανται τα άτομα με αναπηρία ξεκινούν ήδη από την προσχολική ηλικία και συνεχίζονται μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα. Πολλά άτομα με αναπηρία δεν έχουν τη δυνατότητα να εισέλθουν στο εκπαιδευτικό σύστημα, ενώ συχνά ακόμη και όσοι κατορθώσουν να εισαχθούν σε αυτό, συχνά αναγκάζονται να το εγκαταλείψουν. Ωστόσο, υπάρχει ακόμη ένα επίπεδο διάκρισης που αφορά την υποβαθμισμένη εκπαίδευσή τους σε σχέση με τους άλλους μαθητές.

---

²⁵ “Design For All” ή “Universal Design”

Οι διακρίσεις σε βάρος των ατόμων με αναπηρία πηγάζουν από τις αναχρονιστικές αντιλήψεις για θέματα εκπαίδευσης και αναπηρίας οι οποίες εκφράζονται σε αναχρονιστικούς θεσμούς, ανεπαρκείς πολιτικές και ελλιπείς δαπάνες:

- Ως το 1981, τα άτομα με αναπηρία δεν αναφερόταν καν στη νομοθεσία για την εκπαίδευση. Με το Ν.1143/1981, έγινε μια πρώτη, δειλή, θεσμική προσπάθεια ανάληψης ευθυνών για την εκπαίδευση "των αποκλινόντων εκ του φυσιολογικού ατόμων", όπως ο νόμος αυτός ονομάζει τα άτομα με αναπηρία.
- Το 1985, με το Ν.1566/1985 έγινε μια πρώτη σοβαρή θεσμική προσπάθεια ένταξης των ατόμων με αναπηρία στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, ωστόσο η ένταξη αυτή δεν είναι ισότιμη με των ατόμων χωρίς αναπηρία. Όπως αναφέρεται στην παρ. 2 του άρθρου 32 του νόμου, "*με Προεδρικό Διάταγμα που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, μπορεί να γίνει υποχρεωτική η φοίτηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στα ειδικά σχολεία και τις λοιπές ειδικές μονάδες από το 3ο μέχρι το 18 έτος της ηλικίας τους για την ειδική αγωγή, και από το 14ο μέχρι το 20ο έτος για την ειδική επαγγελματική εκπαίδευση*". Αυτό δηλώνει πως η εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία μπορεί να γίνει, αλλά δεν είναι υποχρεωτική για τα άτομα με αναπηρία, που σημαίνει πως η παροχή εκπαίδευσης στα άτομα με αναπηρία, μπορεί να γίνει, αλλά δεν είναι υποχρεωτική για το κράτος.
- Το 2000, με το Ν.2817/2000, για την "Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες", έγινε η δεύτερη, πιο ουσιαστική και πληρέστερη θεσμική προσπάθεια ένταξης των ατόμων με αναπηρία στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, παρόλα αυτά δεν θίγει τη διάταξη της παρ. 2, του άρθρου 32 του Ν.1566/85, που καθιστά δυνητική και όχι υποχρεωτική την εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία. Το Υπουργείο Παιδείας δεν ανέλαβε τη δέσμευση που να καθιστά την εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία υποχρεωτική, γιατί το κράτος συνολικά δεν είναι διατεθειμένο να πληρώσει το οικονομικό κόστος αυτής της δέσμευσης.
- Μόλις το 2008, η υποχρεωτικότητα της εκπαίδευσης κατοχυρώνεται θεσμικά, με το Ν.3699/2008 «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες».

Η παροχή χαμηλής ποιότητας εκπαίδευσης συνιστά μία «άδηλη» πλην όμως καίριας σημασίας διάκριση. Όπως είναι πλέον κοινώς παραδεκτό, για την εξασφάλιση της ισότητας δεν αρκεί η πρόσβαση, αλλά και η παροχή δυνατότητας για ίσο αποτέλεσμα.

Η παροχή χαμηλότερης ποιότητας εκπαίδευσης συνδέεται και με το γεγονός ότι τα ειδικά σχολεία και τα τμήματα ένταξης, δεν είναι εξοπλισμένα επαρκώς με την απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή, δεν υποστηρίζονται με τα απαιτούμενα ειδικά αναλυτικά προγράμματα, και δεν είναι επαρκώς στελεχωμένα με εξειδικευμένο εκπαιδευτικό προσωπικό σε κάθε κατηγορία αναπηρίας:

- Σύμφωνα με πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη / Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού²⁶, «σε πολλές περιπτώσεις το ΥΠΕΠΘ: (α) δηλώνει αδυναμία υλοποίησης του μέτρου της παράλληλης στήριξης, παρά την ύπαρξη γνωματεύσεων από τους αρμόδιους δημόσιους διαγνωστικούς φορείς για

²⁶ Συνήγορος του Πολίτη / Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού, Πόρισμα «Εφαρμογή του θεσμού της παράλληλης στήριξης μαθητών με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες», Ιούλιος 2009.

την αναγκαιότητά του, αποδίδοντας το πρόβλημα σε ανεπάρκεια κονδυλίων ή εκπαιδευτικών, (β) αντιμετωπίζει ως καταχρηστικές ή δεν λαμβάνει υπόψη του γνωματεύσεις των αρμοδίων διαγνωστικών κέντρων του, των ΚΕΔΔΥ, υποβαθμίζοντας στην πράξη το επιστημονικό τους έργο, και (γ) αντιμετωπίζει τον θεσμό της παράλληλης στήριξης ως αντίστοιχο της φοίτησης ενός μαθητή σε τμήμα ένταξης, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τις διαφορετικές ανάγκες που καθένας από τους θεσμούς αυτούς δημιουργήθηκε για να καλύψει ή τη φύση των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών του κάθε μαθητή. Υπάρχει επίσης και το μέτρο της παράλληλης στήριξης μαθητών με διαταραχές αυτιστικού φάσματος από πρόσωπο επιλογής της οικογένειας κατά τη διάταξη του άρθρου 7 παρ.4, γ' του ν. 3699/08. Μολονότι το μέτρο αυτό μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να καλύπτει ιδιαίτερες ανάγκες προς όφελος των ενδιαφερόμενων μαθητών, υπάρχει ο κίνδυνος μετακύλισης της ευθύνης για την παροχή παράλληλης στήριξης, που έχει η Πολιτεία, στην οικογένεια».

Επίσης, βασική διάκριση σε βάρος των ατόμων με αναπηρία στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια γενική και τεχνική εκπαίδευση, είναι το διαπιστωμένο γεγονός της *έλλειψης υποστήριξης*, και το έλλειμμα τεχνολογικών βοηθημάτων, διασφάλισης της ψηφιακής προσβασιμότητας, προσαρμοσμένου εκπαιδευτικού υλικού σε κάθε κατηγορία αναπηρίας κ.λπ.

Οι ανωτέρω διακρίσεις συμπληρώνονται με σοβαρές *ελλείψεις στην προσβασιμότητα* των σχολικών κτιρίων γενικής και τεχνικής εκπαίδευσης και την ακατάλληλότητα των κτιρίων όπου στεγάζονται οι Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και τα Τμήματα Ένταξης:

- Ερευνητικά στοιχεία μάς δείχνουν ότι από τα 510 Τμήματα Ένταξης μόνο τα 98 (ποσοστό 19,22%) στεγάζονται σε κατάλληλες αίθουσες που μπορούν να προσαρμοστούν στις ανάγκες των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες με τον απαραίτητο εξοπλισμό και παιδαγωγικό υλικό. Ενώ 412 Τμήματα Ένταξης, το συντριπτικό ποσοστό 80, 78% στεγάζονται σε ακατάλληλες και ανεπαρκείς αίθουσες που έχουν ως συνεπακόλουθο πλήθος αρνητικών συνεπειών στην παιδαγωγική σχέση μαθητή - δασκάλου²⁷.
- Μια παρόμοια κατάσταση υπάρχει και στα Ειδικά Σχολεία. Από τα 50 ειδικά σχολεία της έρευνας (ειδικά νηπιαγωγεία, ειδικά σχολεία και ΕΕΕΕΚ) μόνον τα 10 (ποσοστό 20%) στεγάζονται σε κατάλληλα κτίρια, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα προβλήματα ασφάλειας και υγιεινής των μαθητών με αναπηρία είναι λυμένα. Ενώ 40 ειδικά σχολεία (ειδικά νηπιαγωγεία, ειδικά σχολεία και ΕΕΕΕΚ) -το συντριπτικό ποσοστό 80%- στεγάζονται σε ακατάλληλα κτίρια με ανεπαρκείς αίθουσες και σε περιορισμένης χωρητικότητας αυλές που έχουν ως συνεπακόλουθο πλήθος αρνητικών συνεπειών όχι μόνο στην παιδαγωγική σχέση μαθητή - δασκάλου αλλά προπάντων στην ψυχοσωματική υγεία και ασφάλεια του μαθητικού πληθυσμού²⁸.

²⁷ Ευσταθίου, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005.

²⁸ Αρχεία ΠΕΣΕΑ, Θέματα Ειδικής Αγωγής, (2002,2003,2004, 2005).

Όσον αφορά στα προγράμματα *Δια Βίου Μάθησης* φαίνεται ότι αναπαράγονται ανισότητες του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος²⁹:

- Έρευνες³⁰ σε πολλές χώρες, αλλά και στην Ελλάδα καταδεικνύουν ότι η συμμετοχή των ατόμων με χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης, αλλά και των ατόμων με αναπηρία στα πάσης φύσεως εκπαιδευτικά προγράμματα (πέραν της «τυπικής» εκπαίδευσης) είναι περιορισμένη και αναλογικά μικρότερη από την αντίστοιχη συμμετοχή του γενικού πληθυσμού. Το ποσοστό συμμετοχής στη δια βίου μάθηση των ατόμων με χαμηλή εκπαίδευση είναι πολύ περιορισμένο. Το μέσο ευρωπαϊκό ποσοστό ανέρχεται σε 3,4%, ενώ το αντίστοιχο ελληνικό ποσοστό είναι μόλις 0,2%.
- Έρευνα³¹ που έγινε στη Μεγάλη Βρετανία για τη συμμετοχή διαφόρων ομάδων του πληθυσμού στη Δια Βίου Μάθηση την περίοδο 1998-2003, έδειξε ότι τα άτομα με αναπηρία όχι μόνο έχουν αναλογικά πολύ μικρότερη συμμετοχή σε σχέση με το γενικό πληθυσμό, αλλά και ότι διαχρονικά η απόσταση αυτή παραμένει σταθερή. Περαιτέρω η ίδια έρευνα ανέδειξε και τη σχετικά δυσμενέστερη θέση των γυναικών με αναπηρία οι οποίες στο θέμα της Δια Βίου Μάθησης βιώνουν διπλή διάκριση.

2.2.3 Υγεία - Πρόνοια

Ο τομέας της πρόνοιας απευθύνεται σε εκείνες τις πληθυσμιακές ομάδες που κινδυνεύουν περισσότερο από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Οι άμεσα ωφελούμενοι από τις προνοιακές παροχές και υπηρεσίες είναι οι πιο ευάλωτες κατηγορίες ατόμων με αναπηρία, όπως είναι τα άτομα με βαριές αναπηρίες και πολλαπλές ανάγκες εξάρτησης, τα άτομα με αναπηρία που διαβιούν στα ιδρύματα, οι ανασφάλιστοι με αναπηρία, οι μητέρες παιδιών με αναπηρία, οι μετανάστες με αναπηρία, κ.ά. Παρόλα αυτά, ο τομέας της πρόνοιας:

- χαρακτηρίζεται από συνεχιζόμενη και εντεινόμενη υποχρηματοδότηση από τον κρατικό προϋπολογισμό, δημιουργώντας συνθήκες οικονομικής και λειτουργικής ασφυξίας,
- στο μεγαλύτερο αναπτυξιακό πρόγραμμα της χώρας (ΕΣΠΑ 2007 – 2013), δεν αποτελεί ξεχωριστό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα αλλά εντάσσεται στο Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού»,
- κομμάτι αυτής έχει εμπορευματοποιηθεί και εκχωρηθεί σε ιδιωτικά συμφέροντα,
- δεν λειτουργεί με κανόνες πιστοποίησης ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχονται από το μη κερδοσκοπικό τομέα.

Από τον τομέα της πρόνοιας απουσιάζει μια συνολική εθνική πολιτική, στην οποία η αποϊδρυματοποίηση δεν θα σημαίνει απλώς την αποσυμφόρηση των ιδρυμάτων, ο θεσμός των κέντρων ανεξάρτητης διαβίωσης για άτομα με βαριές αναπηρίες και πολλαπλές ανάγκες εξάρτησης (άτομα με αυτισμό, νοητική αναπηρία, σύνδρομο DOWN, κ.λπ.) δεν θα υπάρχει μόνο στα χαρτιά και οι υπηρεσίες κοινωνικής υποστήριξης δεν θα υπολειτουργούν.

²⁹ ΕΣΑμεα, Μελέτη Δια Βίου Μάθηση και Αναπηρία, ΕΠΕΑΕΚ, Νοέμβριος 2008

³⁰ Eurostat, 2005 και Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση, σελ. 70

³¹ Macleod, 2007 και NIACE, 2008.

Εν έτη 2009, καθημερινά εξακολουθούν να βλέπουν το φως της δημοσιότητας απαράδεκτες καταστάσεις που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία στα ιδρύματα. Τα άτομα με αναπηρία που ζουν σε ιδρύματα είναι αποδέκτες ενός μοντέλου φροντίδας με ιατροκεντρικό χαρακτήρα, όπου το περιεχόμενο της φροντίδας περιορίζεται μόνο στην ανάγκη περίθαλψης των ατόμων κι όχι στην ανάπτυξη ενός οργανωμένου και ολοκληρωμένου συστήματος υποστήριξης, με σεβασμό στο δικαίωμα σε μια αξιοπρεπή ζωή και στο δικαίωμα της επιλογής. Πρόκειται για ένα μοντέλο με αυστηρά πατεναλιστικό, αυταρχικό, έως και βίαιο - κάποιες φορές - χαρακτήρα, που παραβιάζει την ατομικότητα του ατόμου με αναπηρία³². Ο εγκλεισμός των ατόμων με αναπηρία στα ιδρύματα συνιστά κατάφορη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στη Ελλάδα, η προώθηση της ανεξάρτητης διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία παραμένει στα χαρτιά. Με την Υπουργική Απόφαση Αριθ. Π4β/οικ.4681 (ΦΕΚ825 Τεύχος Β' 6.09.1996), ορίζονται οι προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας Στέγης Αυτόνομης Διαβίωσης Ατόμων με Αναπηρία κερδοσκοπικού ή μη χαρακτήρα, στην πραγματικότητα όμως η ελληνική οικογένεια εξακολουθεί να αποτελεί το βασικό πυρήνα φροντίδας και υποστήριξης για το άτομο με αναπηρία, ενώ το κράτος έρχεται να ενισχύσει επικουρικά και αποσπασματικά τις υπαρκτές ανάγκες.

Οργανισμοί και κέντρα που παρέχουν υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας και πρόνοιας κάθε μορφής και βαθμού αντιμετωπίζουν σοβαρότατα προβλήματα λειτουργίας, λόγω έλλειψης επιστημονικού και βοηθητικού προσωπικού και κοινωνικές δομές, όπως ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ – ΚΗΦΗ – ΚΑΦΚΑ, που δημιουργήθηκαν για να προσφέρουν πολύτιμες υπηρεσίες υποστήριξης στα άτομα με αναπηρία, δεν έχουν στελεχωθεί με εξειδικευμένο προσωπικό.

Η Κάρτα Αναπηρίας, που θεσπίστηκε με το Ν.2430/96 άρθρο 4, και θα μπορούσε, κάτω από όρους και προϋποθέσεις, να ρυθμίζει οριζόντια και κάθετα τη σχέση του ατόμου με αναπηρία με όλες τις δημόσιες και ιδιωτικές αρχές, παραμένει στα χαρτιά.

Όσον αφορά στον τομέα υγείας, σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος³³, το 19% του πληθυσμού αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα υγείας ή κάποια αναπηρία. Συνεπώς ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού κάνει συχνή χρήση των υπηρεσιών υγείας, οι οποίες σε γενικές γραμμές έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό τους την αποσπασματική προσέγγιση του ατόμου με αναπηρία και χρόνια πάθηση. Ενδεικτικά, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ως βασικά προβλήματα:

- την έλλειψη εξειδικευμένου δικτύου συντονισμού των μονάδων ή των ιατρικών παρακολούθησης των ατόμων με χρόνιες παθήσεις σε όλη τη χώρα,
- την έλλειψη τήρησης ιατρικού φακέλου και συστήματος ελέγχου,

---

³² Βλ. ΕΣΑμεΑ, Έκθεση 3^{ης} Δεκεμβρίου 2000 «Τα 'αόρατα' άτομα με αναπηρία και η διαβίωσή τους σε ιδρύματα κλειστής περίθαλψης - Κοινωνική 'φροντίδα' ή 'εγκλεισμός';» και ΕΣΑμεΑ, 3^η Δεκέμβρη 2004 «Άτομα με βαριές αναπηρίες και πολλαπλές ανάγκες εξάρτησης: Οι αποκλεισμένοι ανάμεσα στους αποκλεισμένους - Κείμενο αναφοράς για τη μετάβαση από την Ιδρυματική Φροντίδα σ' ένα Εναλλακτικό Σύστημα Δομών και Υπηρεσιών».

³³ Έρευνα ΕΣΥΕ στο πλαίσιο της συνεχούς έρευνας εργατικού δυναμικού, για τα άτομα με προβλήματα υγείας ή αναπηρία κατά το Β' τρίμηνο του έτους 2002. Το δείγμα της έρευνας ήταν 77.451 άτομα, τα οποία ήταν μέλη των 30.057 νοικοκυριών της έρευνας για το εργατικό δυναμικό.

- ο την έλλειψη πρόληψης των επιπλοκών και των δευτεροβάθμιων αναπηριών που προκύπτουν από την κύρια πάθηση,
- ο το μικρό αριθμό διαθέσιμων κλινών αποκατάστασης. Σύμφωνα με στοιχεία της Επιτροπής για τη μελέτη των προβλημάτων που αφορούν στην αποκατάσταση των ατόμων με αναπηρία (παραπληγίες – τετραπληγίες)³⁴, υπάρχουν τέσσερις (4) Μονάδες Ιατρικής και Φυσικής Αποκατάστασης στο Λεκανοπέδιο της Αττικής και διαθέτουν 183 κλίνες αποκατάστασης. Οι διαθέσιμες κλίνες πρέπει να εξυπηρετήσουν περίπου 2.600 νέους τραυματίες σπονδυλικής στήλης και νωτιαίου μυελού που προκύπτουν κάθε χρόνο καθώς και ασθενείς που πάσχουν από άλλα νοσήματα (εγκεφαλικό επεισόδιο, σκλήρυνση κατά πλάκας, κ.λπ.,
- ο τις μεγάλες γεωγραφικές ανισότητες όσον αφορά στην ποιότητα και στην ποσότητα της παρεχόμενης νοσοκομειακής φροντίδας.

2.2.4 Εργασία και Απασχόληση

Καταγράφοντας την υπάρχουσα κατάσταση στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία, *ως κομβικά σημεία* σε θεσμικό επίπεδο μπορούν να χαρακτηρισθούν:

- Η Οδηγία 78/2000 «Για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία».
- Ο Ν.3304/2005 «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού».
- Το εθνικό σύστημα ποσόστωσης - Ο Ν.2643/1998
- Τα επιδοτούμενα Προγράμματα Νέων Θέσεων Εργασίας για άτομα με αναπηρία και το Πρόγραμμα Επιχορήγησης Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών Ατόμων Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων μέσω του Ο.Α.Ε.Δ.
- Το Πρόγραμμα Ενίσχυσης Επιχειρηματικότητας Ατόμων με Αναπηρία του Ε.Π. «Ανταγωνιστικότητα».

Το θεσμικό και πολιτικό αυτό πλαίσιο για την εργασία και την απασχόληση των ατόμων με αναπηρία, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ικανοποιητικό. Παρόλα αυτά το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας των ατόμων με αναπηρία που είναι σε παραγωγική ηλικία είναι ιδιαίτερα χαμηλό.

Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος το 2001 διαπίστωσε ότι το 84% των ατόμων με αναπηρία της χώρας μας βρίσκεται εκτός αγοράς εργασίας, όταν ο συνολικός πληθυσμός τους στην Ελλάδα, σύμφωνα με έρευνα της Eurostat³⁵ ανέρχεται στο 9,3% (959.000).

Κατά γενική ομολογία, η απασχόληση των ατόμων με αναπηρία σε ευρωπαϊκό επίπεδο συγκρινόμενη με αυτήν του γενικού πληθυσμού παρουσιάζει τα εξής *δυσμενή χαρακτηριστικά*:

³⁴ Πρόταση της Επιτροπής για τη μελέτη των προβλημάτων που αφορούν την αποκατάσταση των ατόμων με αναπηρία (παραπληγίες – τετραπληγίες) προς το ΚΕΣΥ.

³⁵ Eurostat 1995 Statistics in Focus 1995/10 Disabled Persons Statistical Data.

- υψηλότερη ανεργία,
- μεγαλύτερη διάρκεια ανεργίας,
- υψηλότερο ποσοστό μερικώς απασχολούμενων,
- υψηλότερο ποσοστό εποχικώς απασχολούμενων,
- μεγαλύτερο κίνδυνο απόλυσης,
- απασχόληση σε θέσεις εργασίας που δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές ικανότητες, εμπειρίες και φιλοδοξίες τους,
- χαμηλότερες αμοιβές.

Άλλωστε σύμφωνα και με τα αποτελέσματα της Έρευνας «Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 'Διάκριση στην Ευρωπαϊκή Ένωση' - Ιανουάριος 2007»³⁶ προκύπτει ότι όλοι οι Ευρωπαίοι πολίτες, συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων, υποστηρίζουν αφενός ότι υπάρχει διάκριση λόγω αναπηρίας και αφετέρου αναγνωρίζουν την ανάγκη λήψης μέτρων για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην αγορά εργασίας. Πιο αναλυτικά:

- Το 53% υποστηρίζει ότι υπάρχει διάκριση λόγω αναπηρίας (56% στην Ελλάδα).
- Το 77% πιστεύει ότι είναι λιγότερο πιθανό ένα άτομο με αναπηρία που έχει τα ίδια προσόντα με ένα άλλο άτομο χωρίς αναπηρία να προσληφθεί σε μία θέση εργασίας, να καταρτιστεί και να προαχθεί.
- Το 49% θεωρεί την αναπηρία κριτήριο μη πρόσληψης μεταξύ δύο υποψηφίων με τις ίδιες ικανότητες και προσόντα.
- Το 87% αναγνωρίζει ότι πρέπει να θεσπιστούν μέτρα υπέρ των ίσων ευκαιριών στην απασχόληση των ατόμων με αναπηρία.
- Το 74% θεωρεί ότι πρέπει να ενταχθούν στην αγορά εργασίας περισσότερα άτομα με αναπηρία (89% στην Ελλάδα).

Το ισχύον θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο για την εργασία και την απασχόληση των ατόμων με αναπηρία θα μπορούσε να ήταν περισσότερο αποτελεσματικό εφόσον αντιμετώπιζονταν οι «αδύναμοι κρίκοι» στην εφαρμογή του.

Όσον αφορά στην Οδηγία 78/2000 «Για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία» και το Ν.3304/2005, που ενσωματώνει την Οδηγία στην εθνική μας νομοθεσία, το γεγονός και μόνο ότι η προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης αφορά σε έναν και μόνο τομέα, δηλ. την απασχόληση, και όχι σε όλους τους τομείς της ζωής, δηλ. εκπαίδευση, μεταφορές, κ.λπ., οδηγεί σε μονοδιάστατη αντιμετώπιση των διακρίσεων που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία.

Επίσης, άλλα προβλήματα³⁷ που εντοπίζονται στην εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης είναι:

³⁶ Special Eurobarometer No 263 'Discrimination in the European Union' - Ευρωπαϊκή Επιτροπή / Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ίσων Ευκαιριών.

³⁷ Έκθεση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΟΚΕ) 2006 «Γνώμη - 'Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού».

- Η ελλιπής γνώση των ίδιων των ομάδων στις οποίες ο Νόμος παρέχει προστασία γύρω από τα δικαιώματά τους και τον τρόπο άσκησης αυτών.
- Η ύπαρξη ρυθμίσεων και διατάξεων άλλων Νόμων που ενδεχομένως εισάγουν άμεσες ή έμμεσες διακρίσεις.
- Η ελλιπής στελέχωση των φορέων παρακολούθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης (Σ.ΕΠ.Ε και Επιτροπής ίσης Μεταχείρισης του Υπουργείου Δικαιοσύνης), καθώς επίσης και η σύγχυση των ενδιαφερομένων σχετικά με το φορέα στον οποίο, ανάλογα με την περίπτωση, πρέπει να απευθυνθούν.

Όσον αφορά το εθνικό σύστημα ποσόστωσης (Ν.1648/86 και Ν.2643/1998) αν και αποτελεί σημαντικό θετικό μέτρο πολιτικής και χωρίς να παραγνωρίζουμε ότι, μέσω αυτού, τοποθετήθηκαν κατά τη διάρκεια εφαρμογής τους σε θέσεις εργασίας χιλιάδες άτομα με αναπηρία, παρόλα αυτά, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι μια σειρά αδυναμιών, θεσμικού και διαδικαστικού χαρακτήρα, έχουν οδηγήσει στη χαμηλή απορρόφηση των ατόμων με αναπηρία στο εργατικό δυναμικό της χώρας.

Ενδεικτικά, ως βασικές θεσμικές αδυναμίες του Νόμου μπορούμε να αναφέρουμε:

- Τη συνύπαρξη της κατηγορίας των ατόμων με αναπηρία με άλλες κατηγορίες ευπαθών κοινωνικών ομάδων (όπως είναι οι πολύτεκνοι, τα τέκνα των αγωνιστών της εθνικής αντίστασης κ.λπ.) που δεν παρουσιάζουν τα ίδια χαρακτηριστικά και τις ίδιες ανάγκες.
- Την απουσία διάταξης για την ανάθεση της εφαρμογής του Νόμου σε Ειδική Υπηρεσία που θα απασχολείται αποκλειστικά και μόνο με την εφαρμογή του.
- Την έλλειψη αυστηρών κυρώσεων προς τις επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, οι οποίες δεν συμμορφώνονται με τις διατάξεις του Νόμου.
- Την απουσία διατάξεων που αφορούν στην παροχή κατάλληλης τεχνολογικής υποστήριξης στον εργαζόμενο με αναπηρία για να ανταποκριθεί πλήρως στις εργασιακές του υποχρεώσεις.
- Την απουσία πρόβλεψης για την τοποθέτηση των ατόμων με αναπηρία σε θέσεις εργασίας αντίστοιχες των προσόντων τους, του είδους και της βαρύτητας της αναπηρίας τους, που οδηγεί στην υπονόμηση του ίδιου του στόχου της ένταξης των ατόμων με αναπηρία στην αγορά εργασίας.
- Τα υψηλά τυπικά προσόντα, τα οποία απαιτούνται από τις προκηρύξεις των θέσεων εργασίας του δημοσίου τομέα, οδηγούν στη μη πλήρωση των θέσεων αυτών από τα άτομα με αναπηρία.

Ενδεικτικά, ως βασικές διαδικαστικές αδυναμίες του Νόμου μπορούμε να αναφέρουμε:

- Την ακύρωση μεγάλου ποσοστού των αιτήσεων των υποψηφίων, με κύριο επακόλουθο τον αποκλεισμό των αιτούντων από το σύστημα της μοριοδότησης. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι κατά την προκήρυξη του 2002 αποκλείστηκε από τη μοριοδότηση ποσοστό μεγαλύτερο του 60% των ατόμων με αναπηρία.
- Την απροθυμία των ιδιωτικών επιχειρήσεων να συνεργαστούν με τις υπηρεσίες του Ο.Α.Ε.Δ., που έχει ως επακόλουθο την προκήρυξη

θέσεων από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Ο.Α.Ε.Δ. για τις οποίες οι επιχειρήσεις προσφεύγουν στην ακύρωσή τους μετά την τοποθέτηση των ατόμων με αναπηρία.

- ο Τον αυξημένο αριθμό προσφυγών από τα ίδια τα άτομα με αναπηρία κατά την τοποθέτησή τους στις επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, με τις οποίες ζητούν την ανάκληση των τοποθετήσεών τους. Οι προσφυγές τους αφορούν στην τοποθέτησή τους σε θέσεις εργασίας που δεν αντιστοιχούν στα προσόντα τους, το είδος και τη βαρύτητα της αναπηρίας τους.

Όσον αφορά στην *προστατευμένη απασχόληση*, βάσει του Ν.2646/1998 «Ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας και Άλλες Διατάξεις» άρθρο 17, καθορίζονται ειδικά προγράμματα για άτομα με νοητική αναπηρία, αυτισμό, βαριές και πολλαπλές αναπηρίες, στο πλαίσιο των οποίων δύνανται να λειτουργούν Προστατευμένα Παραγωγικά Εργαστήρια (Π.Π.Ε.), με στόχο να προωθηθεί η ισότιμη ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην παραγωγική διαδικασία.

Δυστυχώς, όμως, το Προεδρικό Διάταγμα, με το οποίο καθορίζεται η οργάνωση, η λειτουργία, οι προϋποθέσεις απασχόλησης, οι όροι χρηματοδότησης των Π.Π.Ε., οι σχέσεις εργασίας και ο τρόπος υπολογισμού της αμοιβής των ατόμων που απασχολούνται σε αυτά, καθώς και η διαδικασία προώθησης των προϊόντων τους, αναμένεται να εκδοθεί από το 1998. Η εννιάχρονη καθυστέρηση της έκδοσης του Προεδρικού Διατάγματος, είναι ενδεικτική της απουσίας μιας οργανωμένης κρατικής πολιτικής για τις εναλλακτικές μορφές απασχόλησης.

Η σημερινή εικόνα που παρουσιάζουν τα Π.Π.Ε. απέχει κατά πολύ από τους σκοπούς που αναφέρονται στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο, δεδομένου ότι ουσιαστικά δεν πραγματοποιείται η ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην αγορά εργασίας. Τα ελάχιστα Π.Π.Ε. που λειτουργούν από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις βρίσκονται κυρίως στις μεγάλες πόλεις, αφήνοντας τις περιοχές της Περιφέρειας χωρίς ανάλογες υπηρεσίες, και επίσης ο χαρακτήρας των εργαστηρίων είναι καθαρά προνοιακός, αφού τα άτομα με αναπηρία δεν αμείβονται για την εργασία τους και δεν μπορούν να θεμελιώσουν τα εργασιακά, ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά τους δικαιώματα

Όσον αφορά στα *επιδοτούμενα προγράμματα νέων θέσεων εργασίας του Ο.Α.Ε.Δ.* αν και αποτελούν σημαντικό υποστηρικτικό μέτρο για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην αγορά εργασίας και την παραμονή τους σε αυτήν και μετά τη λήξη της επιδότησης του εργοδότη, η θετική αποτίμηση των επιδοτούμενων νέων θέσεων εργασίας ανατρέπεται από τον τρόπο χρησιμοποίησής τους από τις Δημοτικές Επιχειρήσεις και τους Δήμους της χώρας, οι οποίοι προχώρησαν σε μαζικές προσλήψεις των ατόμων με αναπηρία μέσω αυτών.

Τα προβλήματα των εργαζομένων με αναπηρία κυρίως στις Δημοτικές Επιχειρήσεις των Δήμων εντοπίζονται κατά τη λήξη της επιδότησης της εργασίας τους από τον Ο.Α.Ε.Δ., δεδομένου ότι αδυνατούν να διασφαλίσουν τη χρηματοδότηση της μισθοδοσίας των εργαζομένων ατόμων με αναπηρία.

Δυστυχώς σήμερα, το μεγαλύτερο μέρος των εργαζομένων με αναπηρία που έχει προσληφθεί μετά το 2003 - και ως εκ τούτου δεν έχει ενταχθεί στις ευνοϊκές διατάξεις του Π.Δ. 164/2004 - αντικρίζει με φόβο το εργασιακό του μέλλον. Η απλήρωτη

εργασία, με την οποία έρχονται αντιμέτωποι οι εργαζόμενοι με αναπηρία από ένα σημαντικό αριθμό Δημοτικών Επιχειρήσεων μετά τη λήξη της επιδότησης από τον Ο.Α.Ε.Δ., και ο κίνδυνος απόλυσής τους, με την οριστική λήξη των Επιδοτούμενων Προγραμμάτων, αποτελεί ουσιώδες πολιτικό πρόβλημα.

Όσον αφορά στα προγράμματα ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας των ατόμων με αναπηρία του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και του Υπουργείου Ανάπτυξης αντίστοιχα, ενώ συνιστούν μια εξαιρετικά θετική πολιτική (ενίσχυση της δημιουργικότητας και της αυτοεκτίμησης των ατόμων με αναπηρία, μεγαλύτερη ευελιξία στις συνθήκες εργασίας, ευνοϊκότερες προϋποθέσεις για την εργονομική προσαρμογή του χώρου εργασίας, κ.λπ.)³⁸, παρόλα αυτά υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν ότι λείπουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την ολοκλήρωση μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Σύμφωνα με στοιχεία του Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ., από την εφαρμογή των 3 κύκλων του Προγράμματος «*Ενίσχυσης Επιχειρηματικότητας Ατόμων με Αναπηρίες*» προκύπτει ότι, από τα 320 επιχειρηματικά σχέδια που υποβλήθηκαν, εγκρίθηκαν τα 285 και τελικώς υλοποιήθηκαν περίπου τα 130. Επιπρόσθετα, κατά τη διάρκεια υλοποίησης των 3 Κύκλων του Προγράμματος ενώ υποβλήθηκαν περίπου 10 επιχειρηματικά σχέδια από Κοι.Σ.Π.Ε., τελικώς δεν μπόρεσαν να προχωρήσουν λόγω διαφόρων θεσμικών εμποδίων.

Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι ενώ τα άτομα με αναπηρία έχουν την πρόθεση να ξεκινήσουν μια επιχειρηματική δραστηριότητα, λείπουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την ολοκλήρωση της επένδυσης. Ως βασικά προβλήματα στα προγράμματα ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας μπορούν να αναφερθούν α) η ανεπαρκής ενημέρωση των υποψηφίων επενδυτών, με αποτέλεσμα την εμπλοκή σε διαδικασίες επιχειρηματικής δραστηριότητας χωρίς πλήρη επίγνωση των απαιτήσεων και β) η απουσία υποστηρικτικών μηχανισμών και η συνακόλουθη έλλειψη τεχνικής στήριξης για την υπέρβαση των κρίσιμων εμποδίων».³⁹

Αξίζει, επίσης, να τονιστεί ότι η ανάκληση του δικαιώματος για επίδομα και σύνταξη αναπηρίας και η ανασφάλεια για άμεση επαναχορήγησή τους, λόγω των χρονοβόρων και πολύπλοκων γραφειοκρατικών διαδικασιών, στην περίπτωση που η επιχειρηματική δραστηριότητα δεν στεφθεί με επιτυχία, συνιστά κυρίαρχο αποτρεπτικό παράγοντα.

---

³⁸ Έρευνα «Επιχειρηματικότητα & Άτομα με Αναπηρία» που εκπόνησε η Ε.Σ.Α.με Α στο πλαίσιο υλοποίησης του Έργου «Γραφεία Προώθησης της Επιχειρηματικότητας» της Αναπτυξιακής Σύμπραξης «Επιχειρηματικότητα για Όλους», που εντάσσονταν στο Πρόγραμμα της Κοινωνικής Πρωτοβουλίας EQUAL στην οποία η Συνομοσπονδία συμμετείχε ως Εταίρος.

³⁹ Όπως παραπάνω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι η παρουσίαση ενός εθνικού προγράμματος για την κοινωνική ένταξη, την κοινωνική προστασία και την άρση των διακρίσεων που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία.

Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι στατιστικά στοιχεία της EUROSTAT ανεβάζουν το ποσοστό των ατόμων με αναπηρία στη χώρα μας περίπου στο 10% του συνολικού πληθυσμού, ενώ αντίστοιχα στοιχεία της ECMT⁴⁰ αναφέρουν ότι τα άτομα ηλικίας άνω των 60 ετών (με ανάγκες παρόμοιες με τα άτομα με αναπηρία) μέχρι το 2050 θα ανέρχονται στην Ευρώπη στο 30-40% των πολιτών. Η δημογραφική αυτή εξέλιξη με τις όποιες κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις επιτείνει την ανάγκη δημιουργίας κατάλληλων περιβαλλόντων και υποδομών με στόχο την κατά το δυνατόν και επί μακρότερον αυτόνομη, ασφαλή και αξιοπρεπή διαβίωση και διακίνηση σχεδόν του ενός στους δύο πολίτες, η οποία διασφαλίζεται μόνο με τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία σε όλες τις πολιτικές, διαδικασίες και προγράμματα της Πολιτείας και την εκπόνηση και εφαρμογή ενός μακροπρόθεσμου εθνικού προγράμματος για την αναπηρία.

Η εκπόνηση και η εφαρμογή του μακροπρόθεσμου αυτού εθνικού προγράμματος για την αναπηρία απαιτεί και προϋποθέτει:

- α) την ύπαρξη πολιτικής υποστήριξης και δέσμευσης από όλους τους πολιτικούς σχηματισμούς, η οποία να ενστερνίζεται την άποψη όσο αφορά στην ύπαρξη χάσματος μεταξύ στοχοθεσίας και υλοποίησης,
- β) τη διάθεση αυξημένων οικονομικών πόρων συνολικά και ανά τομέα που θα υποστηρίζουν την εφαρμογή του σχεδίου,
- γ) τη διασφάλιση και την ενδυνάμωση του δημόσιου χαρακτήρα των υπηρεσιών που παρέχονται στα άτομα με αναπηρία και
- δ) τη διασφάλιση λειτουργίας ενός μηχανισμού παρακολούθησης της εφαρμογής του προγράμματος.

Η αξιοποίηση του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) ως προς τη διασφάλιση του κριτηρίου της προσβασιμότητας (άρθρο 16 του Γενικού Κανονισμού των Ταμείων) πρέπει να θεωρείται δεδομένη έτσι ώστε τα έργα, οι υποδομές και τα προγράμματα που χρηματοδοτούνται από αυτό να πληρούν τις πλέον σύγχρονες προδιαγραφές προσβασιμότητας. Είναι αδιανόητο να χάνονται ευκαιρίες, όπως είναι το ΕΣΠΑ, προκειμένου να διασφαλιστούν για την Ελλάδα οι αναγκαίοι πόροι για τη χρηματοδότηση των νέων πολιτικών για την αναπηρία.

3.1 Έννοιες και αρχές που πρέπει να διέπουν το πρόγραμμα

Η διαπραγμάτευση του ζητήματος της αναπηρίας απαιτεί την οριοθέτηση ορισμένων βασικών όρων, εννοιών και αρχών οι οποίες απολαμβάνουν πλέον κοινής αποδοχής.

Η έννοια της ισότητας

Εξαιρετικά κρίσιμη για την προσέγγιση του ζητήματος της αναπηρίας είναι η έννοια της *ισότητας*. Σύμφωνα με τη νέα προσέγγιση στην αρχή της ισότητας, αυτό που συνιστά *διάκριση* δεν είναι η διαφορετική αντιμετώπιση των ανθρώπων, αλλά η διαφορετική αντιμετώπιση ανθρώπων που βρίσκονται σε παρόμοια θέση και η όμοια αντιμετώπιση ανθρώπων που βρίσκονται σε διαφορετική θέση. Όσο επικρατεί η

---

⁴⁰ ECMT: European Conference of Ministers of Transport

άποψη ότι τα «διαφορετικά» άτομα πρέπει να προσαρμόζονται μονόπλευρα στα πρότυπα των «άλλων», τότε είναι αδύνατον με την προώθηση της ίδιας μεταχείρισης να επιτευχθεί πραγματική ισότητα.

Η αρχή των ίσων δικαιωμάτων

Η αρχή των ίσων δικαιωμάτων έχει την έννοια ότι οι ανάγκες όλων των ατόμων είναι ίσης σπουδαιότητας. Ο σχεδιασμός και η λειτουργία της κοινωνίας πρέπει να γίνεται με τρόπο που να διασφαλίζονται ίσες ευκαιρίες για συμμετοχή και εκπλήρωση των αναγκών κάθε ατόμου.

Εξίσωση των ευκαιριών

Ο όρος «εξίσωση των ευκαιριών» σημαίνει τη διαδικασία μέσα από την οποία τα διάφορα κοινωνικά συστήματα και το περιβάλλον, όπως οι υπηρεσίες, οι δραστηριότητες, η πληροφόρηση και η τεκμηρίωση, καθίστανται διαθέσιμα σε όλους, ειδικότερα δε σε άτομα με αναπηρία.

Η αρχή της ίσης μεταχείρισης και η έννοια των διακρίσεων

Η αρχή της ίσης μεταχείρισης απαγορεύει την άμεση ή έμμεση διάκριση για λόγους φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας (άρθρο 2, παρ. 1, ν. 3304/2005). Ως διάκριση νοείται και η παρενόχληση ή κάθε άλλη προσβλητική ενέργεια, η οποία εκδηλώνεται με ανεπιθύμητη συμπεριφορά που σχετίζεται με λόγους θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, και έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος. Κατά την εξειδίκευση της έννοιας της παρενόχλησης λαμβάνονται υπόψη και τα χρηστά και συναλλακτικά ήθη (άρθρο 2, παρ. 2, Ν.3304/2005). Ως διάκριση νοείται επίσης οποιαδήποτε εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος προσώπου για οποιονδήποτε από τους λόγους (άρθρο 2, παρ. 3, Ν.3304/2005).

Προκειμένου για διακρίσεις λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης συντρέχει άμεση ή έμμεση διάκριση όταν:

α) Άμεση διάκριση:

Άμεση διάκριση συντρέχει όταν, για έναν από τους λόγους αυτούς, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγχανε άλλο πρόσωπο σε ανάλογη κατάσταση,

β) Έμμεση διάκριση

Έμμεση διάκριση συντρέχει όταν μια φαινομενικά ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα ορισμένων θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, ορισμένης αναπηρίας, μιας ορισμένης ηλικίας ή ενός ορισμένου γενετήσιου προσανατολισμού, σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα. Δεν συνιστά ανεπίτρεπτη έμμεση διάκριση τέτοια διάταξη, κριτήριο ή πρακτική, όταν δικαιολογείται αντικειμενικά από έναν θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξής του είναι πρόσφορα και αναγκαία ή όταν αφορά άτομα με αναπηρία και μέτρα που

λαμβάνονται υπέρ αυτών⁴¹, (Ν.3304/2005⁴², άρθρο 7 παρ. 1 και 2, ΦΕΚ Α/16/27.1.2005).

Δεν συνιστά διάκριση η λήψη ή η διατήρηση ειδικών μέτρων με σκοπό την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων, λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού (θετική δράση και ειδικά μέτρα, άρθρο 12, παρ. 1, Ν.3304/2005). Επίσης, δεν συνιστά διάκριση, όσον αφορά στα άτομα με αναπηρία, η θέσπιση ή η διατήρηση διατάξεων που αφορούν στην προστασία της υγείας και της ασφάλειας στο χώρο εργασίας ή μέτρων που αποβλέπουν στη δημιουργία ή τη διατήρηση προϋποθέσεων ή διευκολύνσεων για τη διαφύλαξη ή την ενθάρρυνση της ένταξής τους στην απασχόληση και την εργασία (θετική δράση και ειδικά μέτρα, άρθρο 12, παρ. 2, Ν.3304/2005).

Τέλος, είναι απαραίτητο να επισημανθεί η έννοια της απλής και πολλαπλής διάκρισης.

α) Απλή διάκριση

Τα άτομα με αναπηρία βιώνουν *απλή διάκριση* λόγω αυτής καθ' αυτής της αναπηρίας.

β) Πολλαπλή διάκριση

Τα άτομα με αναπηρία βιώνουν *πολλαπλή διάκριση* λόγω της αναπηρίας σε συνδυασμό με άλλες αιτίες ανισότητας και διάκρισης όπως είναι το φύλο, η μετανάστευση, οι γλωσσικές, θρησκευτικές και πολιτισμικές διαφοροποιήσεις κ.ά.

Η ολιστική προσέγγιση της αναπηρίας

Τα εμπόδια και οι διακρίσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία λειτουργούν *σωρευτικά* και μάλιστα με τρόπο που τροφοδοτούν την *αναπαραγωγή* τους. Η ύπαρξη εμποδίων σε ένα τομέα της κοινωνικής ζωής, λειτουργεί ανασταλτικά στη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία σε άλλους τομείς· οι επιπτώσεις συσσωρεύονται, συνδυάζονται και πολλαπλασιάζονται. *Η συσσώρευση των προβλημάτων δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την αναπαραγωγή τους.* Μια «απλή» διάκριση μπορεί να αποτελέσει την αφετηρία της διαδικασίας κοινωνικής περιθωριοποίησης και να καταλήξει σε κοινωνικό αποκλεισμό.

Τα αποσπασματικά μέτρα που αποσκοπούν στη βελτίωση μιας ή ορισμένων πτυχών των προβλημάτων των ατόμων με αναπηρία, δεν μπορεί παρά να έχουν περιορισμένη αποτελεσματικότητα. Η διαπίστωση αυτή αποτελεί τη βάση της *ολιστικής προσέγγισης*. Οι πολιτικές για τα άτομα με αναπηρία θα πρέπει να αντιμετωπίζουν και να εξαλείφουν τη σωρευτική-συνδυαστική και αναπαραγωγική διαδικασία των προβλημάτων. Αυτό μπορεί να γίνει:

α. Με *ολοκληρωμένες* παρεμβάσεις στο σύνολο των πτυχών της κοινωνικής ζωής.

β. Με *επιμέρους διορθωτικές* παρεμβάσεις και μέτρα σε κάθε πτυχή της κοινωνικής ζωής, με τρόπο ώστε να αντισταθμίζονται αποτελεσματικά προηγούμενες συσσωρευμένες επιπτώσεις.

⁴¹ Σύμφωνα με το άρθρο 10 του Ν.3304/2005 και το άρθρο 21 παράγραφος 6 του Συντάγματος.

⁴² Με το Ν.3304/2005 ενσωματώθηκαν στο Ελληνικό Δίκαιο οι Οδηγίες 2000/43 και 2000/78 της Ευρωπαϊκής Ένωσης «για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής καθώς και για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, ώστε να διασφαλίζεται η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης».

Η αρχή του mainstreaming

Ο όρος «mainstreaming» σημαίνει τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας στο σύνολο των πτυχών της κοινωνικής ζωής. Τα θέματα των ατόμων με αναπηρία πρέπει να ενταχθούν σε όλες τις πολιτικές και όλα τα επίπεδα της Πολιτείας. Ωστόσο, σε καμιά περίπτωση ο όρος mainstreaming δε θα πρέπει να αποτελεί αιτία για την κατάργηση των *ειδικών* πολιτικών που απευθύνονται στα άτομα με αναπηρία. Η διάσταση της αναπηρίας θα πρέπει να διαχέεται σε όλες τις πολιτικές που αφορούν το συνολικό πληθυσμό, ενώ οι ειδικές υπηρεσίες που απευθύνονται στα άτομα με αναπηρία πρέπει να λειτουργούν συμπληρωματικά.

Η αρχή του «mainstreaming» συνδέεται άμεσα με τη μετάβαση από το ιατρικό-ατομικό στο κοινωνικό μοντέλο. Από την υιοθέτηση της αντίληψης ότι η αναπηρία σε μεγάλο βαθμό επηρεάζεται από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, προκύπτει ότι το ζήτημα της αναπηρίας πρέπει να ενσωματώνεται στις πολιτικές που αφορούν το σχεδιασμό και τη λειτουργία όλων των πτυχών της κοινωνικής ζωής.

Η αρχή της προσβασιμότητας και του σχεδιασμού για όλους

Με τον όρο «προσβασιμότητα» νοείται το χαρακτηριστικό του περιβάλλοντος⁴³, που επιτρέπει σε όλα τα μέλη της κοινωνίας χωρίς διακρίσεις φύλου, ηλικίας και λοιπών χαρακτηριστικών (σωματική διάπλαση, δύναμη, αντίληψη κ.λπ.) να μπορούν αυτόνομα, με ασφάλεια και με άνεση να προσεγγίσουν και να χρησιμοποιήσουν τις προσφερόμενες υποδομές, υπηρεσίες και αγαθά. Η προσβασιμότητα είναι το βασικό προαπαιτούμενο για την εξασφάλιση της ισότητας των πολιτών, διασφαλίζοντας το δικαίωμα κάθε ενός στις προσωπικές επιλογές, στην αυτονομία και την αξιοπρέπεια.

Η εξασφάλιση της *προσβασιμότητας* σε όλους προϋποθέτει την υλοποίηση των αρχών του «*Σχεδιασμού για Όλους*». Ο μέχρι σήμερα ακολουθούμενος σχεδιασμός του περιβάλλοντος και των υπηρεσιών που καλύπτει τις ανάγκες του ιδεατού και ουσιαστικά ανύπαρκτου «μέσου» χρήστη, δημιουργεί διακρίσεις σε βάρος των ατόμων με αναπηρία. Στο παρελθόν, το γεγονός της περιορισμένης πρόσβασης εθεωρείτο ως μοιραίο επακόλουθο της αναπηρίας και όχι ως ζήτημα που αφορά τη σχέση των ατόμων με αναπηρία και το περιβάλλον τους. Αποτέλεσμα αυτής της αντίληψης ήταν η μη αναγνώριση του μεροληπτικού σχεδιασμού των υποδομών και υπηρεσιών ως παραβίαση της αρχής της ισότητας. Σήμερα, πλέον, η νέα προσέγγιση για την αναπηρία θέτει υπό αμφισβήτηση αυτές τις αντιλήψεις και προτείνει το σχεδιασμό του περιβάλλοντος, των υπηρεσιών και των αγαθών – και εν συντομία του

---

⁴³ Ως «περιβάλλον» νοείται ο συνδυασμός των φυσικών, γεωγραφικών, βιολογικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και πολιτικών συνθηκών που περιβάλλουν ένα άτομο ή οργανισμό καθορίζοντας τη μορφή και τη φύση της ζωής του. Ο όρος «δομημένο περιβάλλον», ειδικότερα, αναφέρεται στα αποτελέσματα των παρεμβάσεων του ανθρώπου στο φυσικό περιβάλλον και περιλαμβάνει όλες τις κατασκευές, υποδομές, εξοπλισμούς και υπηρεσίες που ο άνθρωπος σχεδιάζει και υλοποιεί, συμπεριλαμβανομένου του «εικονικού περιβάλλοντος» που εμπεριέχει όλες τις εφαρμογές της σύγχρονης τεχνολογίας. Βλ. σχετικά ΕΣΑμεΑ, Ετήσια Έκθεση 3^η Δεκέμβρη 2005: «ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ: Το “κλειδί” για την εξάλειψη των διακρίσεων Κείμενο αναφοράς για την ποιοτική αναβάθμιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος με στόχο τη διασφάλιση της ισότητας, της αυτονομίας και της ανεμπόδιστης άσκησης του δικαιώματος στην επιλογή των ατόμων με αναπηρία».

οτιδήποτε σχεδιάζεται από τον άνθρωπο για να χρησιμοποιηθεί από τον άνθρωπο (πχ. πολιτικές, διαδικασίες, πολιτισμός, κ.λπ.) - έτσι ώστε να γίνεται απόλυτα σεβαστή η ανθρώπινη διαφορετικότητα και κατά συνέπεια να ικανοποιούνται και οι ανάγκες των ατόμων με αναπηρία.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι με την εξ αρχής εφαρμογή του «Σχεδιασμού για Όλους» αποφεύγεται η εκ των υστέρων ανάγκη διεκδίκησης ειδικών παρεμβάσεων και λύσεων από τα άτομα με αναπηρία, και βέβαια εξοικονομείται η πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση που οι εκ των υστέρων παρεμβάσεις επιβάλλουν. Η αποτελεσματική υλοποίηση της αρχής «Σχεδιασμός για Όλους», προϋποθέτει τη νομική δέσμευση για αυτό και την εμπλοκή των τελικών χρηστών (άτομα με αναπηρία) σε όλα τα στάδια του σχεδιασμού.

Εύλογη προσαρμογή

Η *εύλογη προσαρμογή* πηγάζει από την αντίληψη του κοινωνικού μοντέλου για την αναπηρία, το οποίο αναγνωρίζει ότι η αναπηρία είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ του ατόμου με αναπηρία και του περιβάλλοντος. Στόχος της εύλογης προσαρμογής είναι η εξάλειψη ή/και ο περιορισμός των προβλημάτων που προκύπτουν από αυτή την αλληλεπίδραση. Η εύλογη προσαρμογή αναφέρεται κυρίως στους χώρους εργασίας, όπου ο εργοδότης υποχρεώνεται να προβεί σε εύλογη προσαρμογή του χώρου εργασίας εφόσον το κόστος δεν είναι υπερβολικά υψηλό⁴⁴ ώστε εργαζόμενοι με αναπηρία να έχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν την εργασία τους και να εξελιχθούν σε αυτή επί ίσοις όροις με τους συναδέλφους τους.

---

⁴⁴ Στο άρθρο 10 «Εύλογες προσαρμογές για τα άτομα με αναπηρία» του Ν.3304/2005 «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» αναφέρεται: «Για την τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης έναντι ατόμων με αναπηρία, ο εργοδότης υποχρεώνεται στη λήψη όλων των ενδεδειγμένων κατά περίπτωση μέτρων, προκειμένου τα άτομα αυτά να έχουν δυνατότητα πρόσβασης σε θέση εργασίας, να ασκούν αυτήν και να εξελίσσονται, καθώς και δυνατότητα συμμετοχής στην επαγγελματική κατάρτιση, εφόσον τα μέτρα αυτά δεν συνεπάγονται δυσανάλογη επιβάρυνση για τον εργοδότη. Δεν θεωρείται δυσανάλογη η επιβάρυνση, όταν αντισταθμίζεται από μέτρα προστασίας που λαμβάνονται στο πλαίσιο άσκησης της πολιτικής υπέρ των ατόμων με αναπηρία».

3.2 Πολιτικό σύστημα και κράτος στην υπηρεσία του πολίτη με αναπηρία

Ένα κράτος δικαίου πρέπει να εγγυάται την ανεμπόδιστη άσκηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών *όλων των πολιτών*. Το κράτος, η διοίκηση και η αυτοδιοίκηση, οι δημοκρατικοί θεσμοί, η δικαιοσύνη, οι ανεξάρτητες αρχές και οι κοινωνικοί εταίροι, μέσα από ένα ολοκληρωμένο σχέδιο διάχυσης της αναπηρίας, πρέπει να διασφαλίζουν την ενεργό ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων για πολιτικές και προγράμματα που να αφορούν και να προάγουν την πλήρη απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των ατόμων με αναπηρίες.

3.2.1 Θεσμικές παρεμβάσεις για την οριζόντια ένταξη της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές

Οι θεσμικές παρεμβάσεις που προτείνονται παρακάτω (νομοθεσία, ίδρυση γενικής γραμματείας για την αναπηρία, κ.ά.) έχουν στόχο τη δημιουργία μιας νέας τάξης πραγμάτων για την αναπηρία με αντικείμενο την ισότητα και την ανάδειξη των ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων.

➤ Η άμεση επικύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία του ΟΗΕ

Επιβάλλεται η άμεση *επικύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία* του ΟΗΕ - την οποία η χώρα μας έχει ήδη υπογράψει - και η άμεση υπογραφή και επικύρωση του Προαιρετικού της Πρωτοκόλλου. Στη συνέχεια είναι απαραίτητος ο έλεγχος όλης της εθνικής νομοθεσίας και των πολιτικών προκειμένου να διασφαλιστεί η συμβατότητα αυτών με τη Σύμβαση.

➤ Θέσπιση Εκτελεστικού Νόμου που να εξειδικεύει τα μέτρα και τις πολιτικές που επιτάσσει το Σύνταγμα της χώρας

Ήδη από το 2001, που έγινε η αναθεώρηση του Συντάγματος της χώρας, εκκρεμεί η *θέσπιση Εκτελεστικού Νόμου*, που να εξειδικεύει τα μέτρα και τις πολιτικές που επιτάσσει το Σύνταγμα της χώρας – παρ. 6 του άρθρου 21 και άλλες συναφείς γενικές και ειδικές διατάξεις για τα άτομα με αναπηρία. Εξίσου αναγκαία είναι και η θέσπιση νομοθεσίας ίσης μεταχείρισης σε όλους τους τομείς (Απασχόληση, Εκπαίδευση, Κατάρτιση, Δια Βίου Μάθηση, Κοινωνία της Πληροφορίας, Αγαθά και Υπηρεσίες κ.λπ.).

➤ Ίδρυση Γενικής Γραμματείας Συντονισμού Πολιτικών για την Αναπηρία,

Η ίδρυση *Γενικής Γραμματείας Συντονισμού Πολιτικών για την Αναπηρία* στο Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, επιβάλλεται προκειμένου να λειτουργήσει ως κεντρικός φορέας σχεδίασης, συντονισμού και παρακολούθησης των πολιτικών για τα άτομα με αναπηρία. Η Γενική Γραμματεία Συντονισμού Πολιτικών για την Αναπηρία πρέπει να λειτουργήσει κατά το πρότυπο της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, της οποίας ο ρόλος ήταν καταλυτικός στην προώθηση της ισότητας των φύλων στη χώρα μας.

➤ **Δημιουργία Κύκλου Δικαιωμάτων του Πολίτη με Αναπηρία στο Συνήγορο του Πολίτη**

Η δημιουργία *Κύκλου Δικαιωμάτων του Πολίτη με Αναπηρία στο Συνήγορο του Πολίτη* (κατά το πρότυπο του Κύκλου Δικαιωμάτων του Παιδιού, του Κύκλου Ισότητας των Φύλων, κ.λπ.), λόγω της διακριτικής μεταχείρισης που υφίστανται σε πολλούς τομείς τα άτομα με αναπηρία, αλλά και της πολλαπλής διάκρισης που υφίστανται ορισμένες κατηγορίες ατόμων με αναπηρία (π.χ. γυναίκες με αναπηρία, μετανάστες με αναπηρία).

➤ **Θέσπιση νομοθεσίας για την τήρηση προδιαγραφών προσβασιμότητας υποδομών και υπηρεσιών (συμβατικών και ηλεκτρονικών)**

Επιτακτική ανάγκη αποτελεί πλέον η συμπλήρωση και ο εκσυγχρονισμός της ισχύουσας, καθώς και η θέσπιση νέας νομοθεσίας για τους τομείς οι οποίοι δεν καλύπτονται σήμερα, σχετικά με την *τήρηση προδιαγραφών προσβασιμότητας* στο Φυσικό και Δομημένο Περιβάλλον, στις Μεταφορές, στην Κοινωνία της Πληροφορίας, στα Αγαθά και τις Υπηρεσίες κ.λπ. Τελικό ζητούμενο η εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με το νέο Γενικό Κανονισμό των Ευρωπαϊκών Ταμείων⁴⁵ που επιβάλλει την ενσωμάτωση της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία σε κάθε χρηματοδοτούμενη δράση και σε όλα τα στάδια υλοποίησης αυτών.

➤ **Θέσπιση Εθνικού Συστήματος Πιστοποίησης για την προσβασιμότητα υποδομών και υπηρεσιών (συμβατικών και ηλεκτρονικών)**

Αναγκαία προϋπόθεση για τη δημιουργία πραγματικά προσβάσιμων υποδομών και υπηρεσιών, αλλά και τη διασφάλιση της απόλυτης συμβατότητας με τις επιταγές των νεότερων ευρωπαϊκών πολιτικών με προεξέχοντα το νέο Γενικό Κανονισμό των Ευρωπαϊκών Ταμείων, αποτελεί η θέσπιση *Εθνικού Συστήματος Πιστοποίησης* για την προσβασιμότητα των υποδομών και υπηρεσιών (συμβατικών και ηλεκτρονικών).

Κατά τη διαδικασία δε αξιολόγησης και πιστοποίησης - με βάση τη διεθνή και ευρωπαϊκή εμπειρία - μόνη εγγύηση αποτελεί η ισχυρή παρουσία των χρηστών, δηλαδή των ίδιων των ατόμων με αναπηρία μέσω της αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσής τους (ΕΣΑμεΑ). Κατά συνέπεια απαιτείται άμεσα η ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Πιστοποίησης είτε από δημόσιου χαρακτήρα φορέα, στον οποίο θα εκπροσωπείται ισχυρά η ΕΣΑμεΑ, είτε από την ίδια την ΕΣΑμεΑ.

➤ **Σύσταση εξειδικευμένου τμήματος στην Εθνική Στατιστική Υπηρεσία για τη συγκέντρωση στατιστικών και ερευνητικών δεδομένων και την ανάπτυξη δεικτών σχετικών με την αναπηρία**

Η συγκέντρωση στατιστικών και ερευνητικών δεδομένων και η θέσπιση δεικτών σχετικών με την αναπηρία είναι απόλυτα αναγκαία, προκειμένου να είναι δυνατόν να

⁴⁵ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1083/2006 του Συμβουλίου της 11ης Ιουλίου 2006 περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1260/1999.

διατυπωθούν και να εφαρμοστούν συγκεκριμένες πολιτικές που θα κάνουν αποτελεσματικό το παρόν Εθνικό Πρόγραμμα για την Αναπηρία.

Με το δεδομένο ότι παρόμοια στοιχεία απουσιάζουν παντελώς μέχρι σήμερα από την ελληνική πραγματικότητα καθιστώντας αδύνατη την ουσιαστική συνεργασία της χώρας μας σε θέματα σχετιζόμενα με τα άτομα με αναπηρία με τις άλλες ευρωπαϊκές στατιστικές υπηρεσίες και ερευνητικά κέντρα, απαιτείται πλέον η σύσταση εξειδικευμένου τμήματος στην Εθνική Στατιστική Υπηρεσία. Αντικείμενο του τμήματος αυτού πρέπει να είναι η συλλογή στατιστικών και ερευνητικών δεδομένων και η ανάπτυξη εξειδικευμένων δεικτών για την αναπηρία, αλλά ταυτόχρονα και η παρακολούθηση της ενσωμάτωσης δεικτών σχετιζόμενων με την αναπηρία οριζόντια σε όλες τις έρευνες που αφορούν σε όλους τους τομείς.

Και στον τομέα αυτό των στατιστικών και ερευνητικών δεδομένων, η διασφάλιση της αποτελεσματικότητας είναι συνυφασμένη μονοσήμαντα με τη στενή συνεργασία με το εθνικό αναπηρικό κίνημα και την ΕΣΑμεΑ.

3.2.2 Συμμετοχή στην πολιτική και δημόσια ζωή

3.2.2.α Ένα Ελληνικό Κοινοβούλιο για Όλους

Οι πολίτες με αναπηρία ζητούν το Ελληνικό Κοινοβούλιο να αποτελέσει το εθνικό μοντέλο δημοκρατίας και συνοχής, μέσω της διασφάλισης της πλήρους και ισότιμης πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στις εγκαταστάσεις του, στα κείμενά του, στις ιστοσελίδες του και στις συνεδριάσεις του. Για τους λόγους αυτούς επιβάλλεται

- **Κατάρτιση Επιχειρησιακού Σχεδίου για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία** σε όλες τις πολιτικές, διαδικασίες, προγράμματα και όλα εν γένει τα πονήματα και εκδηλώσεις του Κοινοβουλίου.
- **Συνεχής διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της** σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης και πιστοποίησης της προσβασιμότητας υποδομών και υπηρεσιών του Κοινοβουλίου.
- **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) **της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία** των κτιριακών υποδομών, των υπηρεσιών και ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων του Κοινοβουλίου, καθώς και της **ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες** στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).
- **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιάμεσων** (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε όλες τις κοινοβουλευτικές διαδικασίες.
- **Ενημέρωση/ευαισθητοποίηση –σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ- των βουλευτών** σε θέματα σχετιζόμενα με την αναπηρία και την προσβασιμότητα.

3.2.2.β Διασφάλιση του δικαιώματος στην ισότιμη πρόσβαση στην ψηφοφορία και στη συμμετοχή στις προεκλογικές εκστρατείες

Στους πολίτες με αναπηρία πρέπει να διασφαλίζεται η πλήρης άσκηση των εκλογικών τους δικαιωμάτων, το δικαίωμα τους να ψηφίζουν καθώς επίσης το δικαίωμά τους να ενημερώνονται για τους υποψηφίους και για τα προεκλογικά τους προγράμματα. Αυτό σημαίνει ότι:

- η ψήφος τους πρέπει να είναι ελεύθερη και αποτέλεσμα επιλογής που προκύπτει από ενημέρωση, δίχως άσκηση καμιάς ψυχολογικής βίας από το περιβάλλον τους,
- η ψήφος τους πρέπει να διασφαλίζεται οπουδήποτε κι αν ζουν, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων που τα άτομα αυτά ζουν σε ιδρύματα κλειστής περίθαλψης,
- η ψήφος τους πρέπει να είναι μυστική και εάν απαιτείται να ψηφίζουν με τη βοήθεια προσωπικού βοηθού,
- τα εκλογικά κέντρα πρέπει να βρίσκονται σε προσβάσιμους χώρους,
- τα ψηφοδέλτια πρέπει να είναι διαθέσιμα σε πλήρως προσβάσιμες μορφές (π.χ. εκτυπωμένα με μεγεθυμένους χαρακτήρες, σε μορφή Braille).

Το προεκλογικό υλικό και η πληροφόρηση πρέπει να είναι διαθέσιμα σε πλήρως προσβάσιμες μορφές, όπως είναι:

- η εκτύπωση με μεγεθυμένους χαρακτήρες,
- σε μορφή Braille,
- σε ηλεκτρονική μορφή,
- η χρησιμοποίηση εύκολης και κατανοητής γλώσσας στα κείμενα,
- η διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα,
- ο υποτιτλισμός και η φωνητική περιγραφή στα ενημερωτικά προγράμματα της τηλεόρασης.

Επίσης, οι πολίτες με αναπηρία, όπως και κάθε πολίτης, πρέπει να απολαμβάνουν ελεύθερα και ισότιμα το δικαίωμα του 'εκλέγεσθαι'.

3.2.2.γ Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση στην υπηρεσία του πολίτη με αναπηρία

Από το 2003 ⁴⁶ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναγνωρίζοντας το σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει ο δημόσιος τομέας στο κοινωνικό και οικονομικό μοντέλο της Ευρώπης, συστήνει την αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφοριών και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) σε συνδυασμό με τις οργανωτικές αλλαγές και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων, ώστε να επιτευχθεί η βελτίωση της αποτελεσματικότητας, της αποδοτικότητας και της ποιότητας των υπηρεσιών, καθώς και η ενίσχυση των δημοκρατικών διαδικασιών και των πολιτικών που ασκεί ο δημόσιος τομέας. Επισημαίνει μάλιστα ότι επίκεντρο της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης πρέπει να αποτελεί ο περιορισμός των φραγμών και η πρόσβαση επί ίσοις όροις όλων των πολιτών και υποδεικνύει ως δυνητικά εμπόδια μεταξύ άλλων την έλλειψη εύκολης

---

⁴⁶ Ανακοίνωση της Επιτροπής «Ο ρόλος της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης για το μέλλον της Ευρώπης» (COM/2003/0567 τελικό).

πρόσβασης ή εξοικείωσης με την τεχνολογία της πληροφορίας σε άτομα με αναπηρία.

Ιδιαίτερα τονίζει ότι η εφαρμογή των βασικών αρχών του «Σχεδιασμού για όλους»⁴⁷ θα καταστήσει δυνατή την ευρύτερη συμμετοχή των πολιτών και κατά συνέπεια ότι είναι σημαντικό να χαραχθούν κατευθυντήριες γραμμές για τον σχεδιασμό και την αξιολόγηση των διεπαφών για τους χρήστες και της πρόσβασης στις παρεχόμενες δημόσιες υπηρεσίες. Στο πλαίσιο δε του σχεδίου δράσης eEurope 2002 τα κράτη μέλη έχουν εγκρίνει κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την πρωτοβουλία για την προσβασιμότητα στον παγκόσμιο ιστό (Web accessibility guidelines), οι οποίες θα πρέπει πλέον να αποτελούν αναπόσπαστο μέρος για την παροχή των ηλεκτρονικών δημοσίων υπηρεσιών.

Σε συνέχεια των παραπάνω και με δεδομένο ότι ακόμη και σήμερα οι ιστοσελίδες των δημόσιων φορέων, προσώπων και υπηρεσιών στη χώρα μας (Υπουργείων, Βουλευτών, Ευρωβουλευτών, Ανεξάρτητων Αρχών, κ.ά.) - στη συντριπτική τους πλειοψηφία - εξακολουθούν να αποκλείουν τα άτομα με αναπηρία από την ηλεκτρονική διακυβέρνηση επιβάλλεται πλέον η άμεση συμμόρφωση των δημόσιων διαδικτυακών τόπων και εφαρμογών στο πρότυπο Web Content Accessibility Guidelines (WCAG), έκδοση 2.0, στο Επίπεδο προσβασιμότητας «AAA».

Σε περίπτωση διαδικτυακών τόπων ή διαδικτυακών εφαρμογών που προορίζονται για χρήση κυρίως μέσω κινητών συσκευών (π.χ. PDAs, κινητά τηλέφωνα, κ.λπ.) θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη επιπλέον των παραπάνω οι Βέλτιστες Πρακτικές για Χρήση Διαδικτυακού Περιεχομένου από Κινητές Συσκευές (Mobile Web Best Practices 1.0) του W3C – WAI.

3.2.2.δ Η συμβολή των Κοινωνικών Εταίρων και της Κοινωνίας των Πολιτών

Οι Κοινωνικοί Εταίροι (ΓΣΕΕ, ΑΔΕΔΥ, ΣΕΒ, κ.λπ.) και η Κοινωνία των Πολιτών (γυναικείες οργανώσεις, οργανώσεις νεολαίας, οργανώσεις καταναλωτών κ.λπ.) μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην πραγμάτωση του οράματος για μια κοινωνία και οικονομία για όλους, διασφαλίζοντας τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας στην πολιτική τους καθώς και τη δυνατότητα συμμετοχής και εκπροσώπησης των ατόμων με αναπηρία εντός των οργάνων τους.

3.2.3 Δημόσια διοίκηση και αυτοδιοίκηση στην υπηρεσία του πολίτη με αναπηρία

Το ζητούμενο για τη *δημόσια διοίκηση και την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια αυτοδιοίκηση* είναι να λειτουργήσει ως προωθητική δύναμη της νέας προσέγγισης για την αναπηρία που συνδέει πολιτικές που αφορούν τόσο στην ανάδειξη των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων όσο και στη δημιουργία κοινωνικού ιστού ασφαλείας και προστασίας μέσω του σχεδιασμού και της εφαρμογής συγκεκριμένων θετικών δράσεων.

Η αυτοδιοίκηση μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό και ουσιαστικό ρόλο στην ποιοτική αναβάθμιση της ζωής και στην πρωτοβάθμια υποστήριξη των ατόμων με

---

⁴⁷ “Design for All” ή “Universal Design”.

αναπηρία σε τοπικό επίπεδο. Οι τοπικές αρχές πρέπει να εντάξουν τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία στην πολιτική τους, έχοντας κατά νου την ανομοιογένεια που παρουσιάζουν τα άτομα με αναπηρία ως ομάδα πληθυσμού. Η αυτοδιοίκηση πρέπει να προβεί στην κατάρτιση *τοπικού σχεδίου δράσης* για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία, το οποίο πρέπει να είναι σαφές, να θέτει εφικτούς στόχους και να αναφέρεται σε συγκεκριμένα μέτρα. Το σχέδιο πρέπει να έχει συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα υλοποίησης με μεσοπρόθεσμη διάρκεια, καθώς επίσης τα μέτρα πολιτικής που θα εμπεριέχονται σε αυτό να έχουν μετρήσιμους και αξιολογήσιμους στόχους.

Παράλληλα τόσο η δημόσια διοίκηση όσο και η τοπική αυτοδιοίκηση πρέπει να λάβουν όλα τα απαιτούμενα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν την *προστασία και ασφάλεια των ατόμων με αναπηρία* σε καταστάσεις κινδύνου, συμπεριλαμβανομένων και των καταστάσεων ενόπλων συγκρούσεων, έκτακτων ανθρωπιστικών αναγκών και των περιστατικών φυσικών καταστροφών.

Ιδιαίτερα οι φυσικές καταστροφές των τελευταίων χρόνων (σεισμοί, πυρκαγιές κ.λπ.) έχουν αναδείξει σε ιδιαίτερα κρίσιμη παράμετρο την πολιτική προστασία γενικά και ιδιαίτερα την πολιτική προστασία των ατόμων με αναπηρία, διάσταση την οποία η ελληνική Πολιτεία έχει αγνοήσει μέχρι σήμερα. Επιβάλλουν, δε, πλέον το σχεδιασμό και την ανάπτυξη πολιτικών και δράσεων στοχευμένων στα άτομα με αναπηρία τόσο σε επίπεδο προληπτικής ενημέρωσης και ανάπτυξης μεθόδων ειδοποίησης όσο και στο επίπεδο προστασίας σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης.

Προκειμένου η δημόσια διοίκηση και η πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια αυτοδιοίκηση να τεθεί στην υπηρεσία του πολίτη με αναπηρία, επιβάλλεται:

- **Κατάρτιση Εθνικού Επιχειρησιακού Σχεδίου από έκαστο των Υπουργείων Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και Προστασίας του Πολίτη για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία** σε όλες τις πολιτικές, διαδικασίες και προγράμματα που αφορούν στους τομείς αρμοδιότητας των δύο Υπουργείων.
- **Θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ** - ως αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσης των ατόμων με αναπηρία - στην Εθνική Επιτροπή για την Κοινωνική Ένταξη των Μεταναστών (όπως συστάθηκε με το Ν.3536/42 Α'/23-2-2007), στα Περιφερειακά Συμβούλια της χώρας (που έχουν την ευθύνη για το σχεδιασμό, προγραμματισμό και τον συντονισμό της ανάπτυξης της Περιφέρειας και αποτελούν το μοχλό κοινωνικής ανάπτυξης) και σε κάθε άλλο όργανο σχεδιασμού πολιτικών, με στόχο τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και τη χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία – **Συνεχής διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της** σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης και πιστοποίησης της προσβασιμότητας υποδομών και υπηρεσιών.
- **Σύσταση στο Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης Γενικής Γραμματείας Συντονισμού Πολιτικών για την**

Αναπηρία, (βλ. σχετικά ενότητα 3.2.1 του παρόντος Κεφαλαίου και Κεφάλαιο 4 της παρούσας Έκθεσης).

- **Σύσταση στα Υπουργεία Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και Προστασίας του Πολίτη Διευθύνσεων Θεμάτων Ατόμων με Αναπηρία**, που θα υπάγονται απευθείας στον αντίστοιχο Υπουργό. Αντικείμενο της κάθε Διεύθυνσης θα είναι η χάραξη, ο συντονισμός και η παρακολούθηση των συνόλου των μέτρων και των πολιτικών που αφορούν άμεσα στα άτομα με αναπηρία και τις οικογένειές τους, αλλά και η παρακολούθηση των μέτρων και των πολιτικών που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό με στόχο την ένταξη της διάστασης της αναπηρίας σε αυτά και την αποφυγή δημιουργίας νέων εμποδίων και διακρίσεων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία.
- **Θέσπιση ισχυρού θεσμικού-νομοθετικού πλαισίου**. Ενδεικτικά το πλαίσιο αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει μεταξύ άλλων:
  - **Σύσταση δικτύου Διευθύνσεων Θεμάτων Ατόμων με Αναπηρία**, στο σύνολο των Υπουργείων (βλ. σχετικά Κεφάλαιο 4 της παρούσας Έκθεσης).
  - Άμεση **θέσπιση πολιτικών πολιτικής προστασίας ατόμων με αναπηρία** - Ανάπτυξη εξειδικευμένων σχεδίων δράσης για την ειδοποίηση και διάσωση πολιτών με αναπηρία σε περιπτώσεις εκτάκτων συνθηκών.
  - **Θεσμοθέτηση οδεύσεων διαφυγής προσβάσιμων στα άτομα με αναπηρία** σε όλα τα κτίρια – νέα και υφιστάμενα - στα οποία επιβάλλεται η πρόβλεψη προσβασιμότητας βάσει του Ν.2831/2000. Διασφάλιση παρόμοιων οδεύσεων σε όλα τα κτίρια των δημοσίων υπηρεσιών και των υπηρεσιών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, συμπεριλαμβανομένων των κτιριακών υποδομών του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων.
  - **Καθιέρωση της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία, ως κριτηρίου αξιολόγησης με ποινή αποκλεισμού, σε όλες τις διακηρύξεις και συμβάσεις δημοσίων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών και μοριοδότηση κατά την αξιολόγηση για ανάθεση έργων και παροχή υπηρεσιών εκείνων των επιχειρήσεων που απασχολούν άτομα με αναπηρία**⁴⁸.
  - **Καθιέρωση της προσβασιμότητας των διαδικτυακών τόπων και εφαρμογών** όλων των Υπηρεσιών του δημόσιου τομέα και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, συμπεριλαμβανομένων αυτών του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων, σύμφωνα με το διεθνές πρότυπο Web Content Accessibility Guidelines (WCAG), έκδοση 2.0, σε Επίπεδο προσβασιμότητας «AAA» με βελτίωση ή και επανασχεδιασμό τους και συνεχή ενσωμάτωση σε αυτές όλων των διαθέσιμων πληροφοριών. Σε περίπτωση διαδικτυακών τόπων ή διαδικτυακών εφαρμογών που προορίζονται για χρήση κυρίως μέσω κινητών συσκευών (π.χ. PDAs,

---

⁴⁸ Βλ. σχετικές δυνατότητες που παρέχει το ΠΔ 60/2007/ ΦΕΚ Α' 64/16.3.2007.

κινητά τηλέφωνα, κλπ.) καθιέρωση της συμμόρφωσης -επιπλέον των παραπάνω- με τις Βέλτιστες Πρακτικές για Χρήση Διαδικτυακού Περιεχομένου από Κινητές Συσκευές (Mobile Web Best Practices 1.0) του W3C/WAI - Διασφάλιση της πρόσβασης των πολιτών με αναπηρία στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση.

- **Καθιέρωση της διάθεσης προσβάσιμων εντύπων από όλες τις Υπηρεσίες του δημόσιου τομέα και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης**, συμπεριλαμβανομένων αυτών του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων. Παραγωγή ενημερωτικού υλικού σε προσβάσιμες μορφές (έντυπα μεγάλων χαρακτήρων, εκτυπώσεις Braille, έντυπα easy-to-read, DVD με υποτιτλισμό και διερμηνεία στη νοηματική κ.λπ.).
- **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιάμεσων** (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) **από όλες τις Υπηρεσίες του δημόσιου τομέα και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης**, συμπεριλαμβανομένων αυτών του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων, προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση και συναλλαγή ατόμων με αναπηρία σε όλες τις υπηρεσίες του δημόσιου τομέα και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- **Ένταξη των ελέγχων τήρησης της προσβασιμότητας** των πάσης φύσεως υποδομών και υπηρεσιών του δημόσιου τομέα και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης **σε κάθε έλεγχο του Σώματος Επιθεωρητών Δημόσιας Διοίκησης** ανεξάρτητα από το λόγο για τον οποίο διεξάγεται ο έλεγχος αυτός.
- **Διασφάλιση της πλήρους άσκησης των εκλογικών δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία**, πρόσβαση στην ενημέρωση, προσβάσιμα εκλογικά τμήματα, προσβάσιμο εκλογικό υλικό κ.λπ. (βλ. σχετικά 3.2.2.β).
- **Καθιέρωση** σύνταξης και ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και παρακολούθησης της υλοποίησης ετήσιων τοπικών σχεδίων δράσης **για την αποκατάσταση των υποδομών και υπηρεσιών του δημόσιου τομέα και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.**
- **Ανάπτυξη δικτύου ειδικών θέσεων στάσης / στάθμευσης οχημάτων ΑμεΑ** στον αστικό ιστό και πλησίον των δημοσίων υπηρεσιών. **Διασφάλιση της μη κατάληψής τους από μη δικαιούχους.**
- **Ένταξη του κριτηρίου της προσβασιμότητας υποδομών και υπηρεσιών** (συμβατικών και ηλεκτρονικών) στα άτομα με αναπηρία **στα υποχρεωτικά κριτήρια** που θα πρέπει να πληροί μια επιχείρηση για να λάβει άδεια λειτουργίας.
- Συστηματική υλοποίηση των αναγκαίων παρεμβάσεων για να καταστούν **προσβάσιμες όλες οι υπάρχουσες σχολικές εγκαταστάσεις της χώρας.**
- **Πρώθηση ανάπτυξης Εθνικού Συστήματος Πιστοποίησης προσβάσιμων υποδομών και υπηρεσιών** (συμβατικών και ηλεκτρονικών) σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία - **Καθιέρωση και διασφάλιση πιστοποίησης της προσβασιμότητας των υποδομών και υπηρεσιών του δημόσιου τομέα και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.**

- **Συμπλήρωση του Δημοσιοϋπαλληλικού Κώδικα με ευεργετικές για τα άτομα με αναπηρία διατάξεις**, που θα κινούνται στο πνεύμα της παρ. 6 του άρθρου 21 του Συντάγματος της Χώρας και θα διασφαλίζουν δίκαιη πολιτική προσλήψεων, προαγωγών, μεταθέσεων, αποσπάσεων, ευέλικτων ωραρίων εργασίας για τα άτομα με αναπηρία, προσαρμοσμένη στις πρόσθετες ανάγκες που πηγάζουν από την αναπηρία.
  - **Λήψη μέτρων για τη διασφάλιση των Προνοιακών Δομών Κοινωνικής Φροντίδας που λειτουργούν στους δήμους της χώρας** (Προγράμματα «ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ», «ΚΔΑΠ», «ΚΗΦΗ» κ.λπ.). Οι δομές αυτές δημιουργήθηκαν για να προσφέρουν υπηρεσίες στους ηλικιωμένους και τα άτομα με αναπηρία, με προτεραιότητα σε αυτούς που δεν εξυπηρετούνται πλήρως, χρειάζονται ιδιαίτερη φροντίδα, διαβιούν μοναχικά και δεν έχουν επαρκείς οικονομικούς πόρους. Απαιτούνται ενέργειες για την αναβάθμιση και την απρόσκοπτη λειτουργία τους, στελέχωση με μόνιμο και επαρκές προσωπικό και χρηματοδότηση από εθνικούς πόρους. Οι δομές αυτές πρέπει να γίνουν ο πυρήνας τοπικών δικτύων κοινωνικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών στους δήμους της χώρας, εντάσσοντας σε αυτά και την ανάπτυξη συμπράξεων μεταξύ Δήμων και αναπηρικών οργανώσεων.
- **Ανάπτυξη – σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ - εξειδικευμένων προγραμμάτων πολιτικής προστασίας για την ενημέρωση ατόμων με αναπηρία**, με αξιοποίηση όλων των μορφών προσβάσιμης επικοινωνίας (π.χ. προσβάσιμες ιστοσελίδες, έντυπο υλικό μεγάλων χαρακτήρων ή easy-to-read ή σε γραφή Braille, διερμηνεία στη νοηματική, CD, DVD με υπότιτλους κ.λπ.).
- **Λήψη μέτρων – σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ - για την κατάρτιση / ενημέρωση σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας**, καθώς και σε θέματα συναλλαγής και εξυπηρέτησης ατόμων με αναπηρία:
- στελεχών των δύο Υπουργείων και των εποπτευόμενων από αυτά Υπηρεσιών και Φορέων, καθώς και στελεχών των Υπηρεσιών όλου του δημόσιου τομέα και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης– με ιδιαίτερη έμφαση στα στελέχη των Διευθύνσεων Θεμάτων Ατόμων με Αναπηρία και στα στελέχη «πρώτης γραμμής» που συναλλάσσονται με κοινό
  - στελεχών των Σωμάτων Ασφαλείας, αξιοποιώντας τις εκπαιδευτικές δομές της Πολιτείας (ΕΚΔΔ, κ.λπ.) και την πιστοποίηση της ΕΣΑμεΑ ως παρόχου «Δια Βίου εκπαίδευσης»⁴⁹.
- **Συμπερίληψη στα προγράμματα σπουδών όλων των Σχολών των Σωμάτων Ασφαλείας υποχρεωτικού μαθήματος για την αναπηρία και την προσβασιμότητα.**

⁴⁹ Η ΕΣΑμεΑ έχει οριστεί ως φορέας παροχής δια βίου μάθησης κατά το Ν.3369/2005 (Απόφαση Αριθμ. 16195/ΦΕΚ 1399 τεύχος Β/6.08.2007).

3.2.4 Δικαιοσύνη για όλους

Η δικαιοσύνη ως θεσμός στον οποίο βασίζεται το οικοδόμημα της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, πρέπει να ασχοληθεί σοβαρά και επισταμένα με προβλήματα που αντιμετωπίζει μία από τις πλέον ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού όπως είναι τα άτομα με αναπηρία. Η δικαιοσύνη δεν επιτρέπεται να παρέχει στα άτομα με αναπηρία υπηρεσίες κατώτερης ποιότητας ή με διαφορετικούς όρους, συντηρώντας την άνιση μεταχείριση.

Τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες πρόσβασης όχι μόνο στις υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης αλλά και στο σύνολο των δικαστηρίων όλων των βαθμίδων, πολλές διατάξεις του ελληνικού δικαίου έρχονται σε άμεση αντίθεση με τη νέα δικαιωματική προσέγγιση για την αναπηρία, ενώ άθλιες είναι οι συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων με αναπηρία στο σύνολο των σωφρονιστικών καταστημάτων της χώρας, οι οποίοι αντιμετωπίζουν πρόσθετα προβλήματα πουηγάζουν από την ίδια την αναπηρία τους.

Για τους λόγους αυτούς επιβάλλεται:

- **Κατάρτιση Επιχειρησιακού Σχεδίου για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία** σε όλες τις πολιτικές, διαδικασίες, υπηρεσίες και προγράμματα που αφορούν στον τομέα της δικαιοσύνης.
- **Θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ** -ως αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσης των ατόμων με αναπηρία- **σε όλα τα όργανα σχεδιασμού πολιτικών του Υπουργείου και των εποπτευόμενων Φορέων**, με στόχο τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και τη χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία – **Συνεχής διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της** σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης και πιστοποίησης της προσβασιμότητας υποδομών και υπηρεσιών.
- **Σύσταση στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Διεύθυνσης Θεμάτων Ατόμων με Αναπηρία**, που θα υπάγεται απευθείας στον Υπουργό. Αντικείμενο της Διεύθυνσης θα είναι η χάραξη, ο συντονισμός και η παρακολούθηση των συνόλου των μέτρων και των πολιτικών που αφορούν άμεσα στα άτομα με αναπηρία και τις οικογένειές τους, αλλά και η παρακολούθηση των μέτρων και των πολιτικών που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό με στόχο την ένταξη της διάστασης της αναπηρίας σε αυτά και την αποφυγή δημιουργίας νέων εμποδίων και διακρίσεων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία.
- **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) **της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία των κτιριακών υποδομών, των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων** (Δικαστικά κτίρια όπως Πρωτοδικεία, Ειρηνοδικεία, Εφετεία Άρειος Πάγος κ.λπ., Σωφρονιστικά Καταστήματα, Υποθηκοφυλακεία κ.λπ.), **καθώς και της ασφάλειας των**

ατόμων με αναπηρίες στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).

- **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιάμεσων** (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε όλες τις συναλλαγές τους με το Υπουργείο και τις εποπτευόμενες από αυτό Υπηρεσίες και Φορείς, καθώς και σε όλες τις νομικές διαδικασίες.
- **Λήψη μέτρων –σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ- για την κατάρτιση/ ενημέρωση σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας**
  - στελεχών του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων
  - των δικηγόρων, συμβολαιογράφων, δικαστικών λειτουργών και εισαγγελέων, σωφρονιστικών υπαλλήλων κ.λπ.ώστε να είναι εξοικειωμένοι με τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία, τα δικαιώματά τους και τις παραβάσεις αυτών με τις οποίες έρχονται συχνά αντιμέτωποι.
- **Συμπερίληψη στα προγράμματα σπουδών όλων των Νομικών Σχολών, σχολών Δικαστών κ.λπ. υποχρεωτικού μαθήματος για την αναπηρία και την προσβασιμότητα.**

3.2.4.α Προσαρμογή του Ελληνικού Δικαίου στη νέα δικαιωματική προσέγγιση για την αναπηρία

Με την τελευταία αναθεώρηση του Συντάγματος (Απρίλιος 2001)⁵⁰, η χώρα μας εναρμονίστηκε με τα πιο προοδευτικά Συντάγματα άλλων χωρών, υιοθετώντας τη νέα δικαιωματική προσέγγιση για την αναπηρία.

Εν' τούτοις και παρά τις ουσιαστικές αυτές συνταγματικές αλλαγές, το Ελληνικό Δίκαιο (Αστικό, Ποινικό, Οικογενειακό κ.λπ.) παρουσιάζει σοβαρές ελλείψεις ως προς την προσαρμογή του όχι μόνο στις Συνταγματικές Διατάξεις, που προστατεύουν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, αλλά και σε μια σειρά Ευρωπαϊκών Οδηγιών, καθώς και με τη Διεθνή Σύμβαση του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.

Ενδεικτικά, αναφέρουμε:

- Το άρθρο 382 του Ποινικού Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο οι «κωφάλαλοι» (αντί του δόκιμου όρου «κωφοί») δεν είναι προσωρινά ικανοί για να εκπληρώσουν καθήκοντα του ενόρκου.
- Σημαντικά κενά παρατηρούνται και ως προς τον τρόπο λειτουργίας του δικαστικού ελέγχου του εγκλεισμού των ατόμων με ψυχική αναπηρία, με τον οποίο στην πράξη ακυρώνεται η βασική επιδίωξη του Ν.2071/92, που επιτάσσει και προϋποθέτει ως βασική εγγύηση της προάσπισης των δικαιωμάτων των ατόμων με ψυχική αναπηρία την ύπαρξη δικαστικού ελέγχου.

⁵⁰ Άρθρο 21 παρ. 6 του Συντάγματος, σε συνδυασμό με την αρχή της αναλογικής ισότητας, όπως ορίζεται με την παρ. 1 του άρθρου 4 και με τη παρ. 2 του άρθρου 116, που επιτρέπει τη λήψη θετικών μέτρων υπέρ των ομάδων που τελούν υπό συνθήκες πραγματικής ανισότητας.

- Οι διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας σε ζητήματα ικανότητας για δικαιοπραξία, σύμφωνα με τις οποίες άτομα με αναπηρία τίθενται με απόφαση δικαστηρίου σε δικαστική αντίληψη ή επιτροπεία, αφαιρώντας τους όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα και μετατρέποντάς τα από υποκείμενα σε αντικείμενα, δεν συνάδουν με το άρθρο 12 «Ισότητα ενώπιον του νόμου» της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.

Τα παραδείγματα αυτά αποτελούν ένα ελάχιστο δείγμα των διατάξεων του ελληνικού δικαίου που έρχονται σε άμεση αντίθεση με τη νέα δικαιωματική προσέγγιση για την αναπηρία και αποδεικνύουν το δίκαιο του αιτήματος του εθνικού αναπηρικού κινήματος για την άμεση προσαρμογή του ελληνικού δικαίου στο αναθεωρημένο Σύνταγμα της χώρας μας και στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.

3.2.4.β Σχεδιασμός και εφαρμογή ειδικών μέτρων για την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των ατόμων με αναπηρία που διαβιούν στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας

Τα στοιχεία που έρχονται στο φως της δημοσιότητας για τις απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων στο σύνολο των σωφρονιστικών καταστημάτων της χώρας είναι βέβαιο ότι αφορούν και τους κρατούμενους που είναι άτομα με αναπηρίες και αντιμετωπίζουν πρόσθετα προβλήματα που πηγάζουν από την αναπηρία τους.

Σε αυτήν τη κατεύθυνση πρέπει να ενεργοποιηθεί η διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 3 του Ν.2776/1999, η οποία ορίζει ρητά *«ειδική μεταχείριση των κρατουμένων όταν δικαιολογείται από τη νομική ή πραγματική κατάσταση του, όπως υποδίκων και καταδίκων, έγγαμων και αγάμων, ανηλίκων, γυναικών, ανδρών, ατόμων με ειδικές ανάγκες ή για τις θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις εφόσον γίνεται υπέρ του κρατούμενου και προς εξυπηρέτηση των ειδικών αναγκών που απορρέουν από την κατάσταση στην οποία ευρίσκεται.»*

Για να καταστεί όμως ενεργή η ανωτέρω διάταξη απαιτείται - πέρα από τη διασφάλιση της προσβασιμότητας των υποδομών και υπηρεσιών όπως προαναφέρθηκε στην παρούσα ενότητα - η άμεση λήψη θεσμικών μέτρων, όπως:

- Άμεση στελέχωση των νοσοκομείων και των ψυχιατρείων των φυλακών με ιατρικό, νοσηλευτικό και παραϊατρικό προσωπικό για την παροχή ιατρικής και θεραπευτικής φροντίδας στους κρατούμενους με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.
- Διασύνδεση των νοσοκομείων των σωφρονιστικών καταστημάτων με τα Γενικά Πανεπιστημιακά Νοσοκομεία της χώρας και τα Κέντρα Αποκατάστασης των Ατόμων με Αναπηρία.
- Δωρεάν παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, συμπεριλαμβανομένων των τεχνικών βοηθημάτων, των θεραπευτικών μέσων και των αναλωσίμων υλικών τους, στους κρατούμενους με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.

- Εξατομικευμένη θεραπεία για τους κρατούμενους με ψυχική αναπηρία στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας, καθώς και τους ακαταλόγιστους εγκληματίες του άρθρου 69 του Ποινικού Κώδικα.

3.2.5 Ανθρώπινα δικαιώματα των πλέον ευάλωτων ομάδων ατόμων με αναπηρία

- **Άτομα με αναπηρία που διαβιούν σε ιδρύματα**

Τα άτομα με αναπηρία που διαβιούν σε Κέντρα Κλειστής Περιθαλψής (ιδρύματα) αποτελούν την πλέον ευάλωτη ομάδα ατόμων με αναπηρία, που βιώνει ένα ακραίο είδος αποκλεισμού, τον εγκλεισμό, χωρίς δυνατότητα αυτό-εκπροσώπησης. Για το λόγο αυτό, βασική προτεραιότητα πρέπει να είναι η ένταξη των θεμάτων των ατόμων που διαβιούν στα ιδρύματα στις πολιτικές για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ο εγκλεισμός που βιώνει αυτή η ομάδα πρέπει να αντιμετωπιστεί με στοχευμένες παρεμβάσεις και θετικά μέτρα, σχεδιασμένα κατόπιν διαβουλεύσεων με τα ίδια τα άτομα με αναπηρία – όταν η αναπηρία τους τούς το επιτρέπει - και με τις οικογένειές τους.

- **Άτομα με βαριές αναπηρίες και πολλαπλές ανάγκες εξάρτησης και οι οικογένειές τους**

Στα άτομα με βαριές αναπηρίες και πολλαπλές ανάγκες εξάρτησης, περιλαμβάνονται τα άτομα με αυτισμό, νοητική αναπηρία, σύνδρομο DOWN, πολλαπλές και σπάνιες αναπηρίες. Η ομάδα αυτή ατόμων με αναπηρία δεν έχουν πρόσβαση στη ζωή και στη μεγάλη πλειονότητά τους ζουν αποκλεισμένα στα σπίτια τους.

Από την άλλη πλευρά, οι οικογένειες αυτών των παιδιών βιώνουν μια σειρά από έντονες συναισθηματικές εκδηλώσεις όπως ματαιώση, θυμό, θλίψη, οι οποίες οφείλονται:

- α) Στη διάρκεια της υποστήριξης / φροντίδας, η οποία συχνά είναι εξαιρετικά παρατεταμένη και χωρίς την ανταμοιβή της σταδιακής ανεξαρτοποίησης του παιδιού με αναπηρία.
- β) Στη βαρύτητα της αναπηρίας, η οποία συνεπάγεται την ανάγκη παροχής συνεχούς σωματικής περιποίησης, που μπορεί να αποβεί εξαντλητική για το μέλος της οικογένειας που την έχει αναλάβει.
- γ) Στο οικονομικό κόστος της αναπηρίας, το οποίο δεν καλύπτεται ή καλύπτεται μερικώς από τα ασφαλιστικά ταμεία.
- δ) Στον περιορισμό των άλλων υποχρεώσεων - εργασιακών, κοινωνικών οικογενειακών, προσωπικών - που έχουν οι γονείς.
- ε) Σε αρνητικές συμπεριφορές και καταστάσεις όπως η απόρριψη, η χρήση βίας, η διάλυση της οικογένειας.

Οι γονείς αυτών των ατόμων, μόνοι, χωρίς ουσιαστική κρατική υποστήριξη και κοινωνική συμπαράσταση, πορεύονται με ένα βασανιστικό, επίμονο και αναπάντητο ως τώρα ερώτημα: «Τι θα γίνουν τα παιδιά μας όταν εμείς πεθάνουμε;»

Ο κοινωνικός αποκλεισμός που βιώνει αυτή η ομάδα πρέπει να αντιμετωπιστεί με στοχευμένες παρεμβάσεις και θετικά μέτρα, σχεδιασμένα κατόπιν διαβουλεύσεων με

τα ίδια τα άτομα με αναπηρία – όταν η αναπηρία τους τούς το επιτρέπει - και με τις οικογένειές τους.

➤ **Γυναίκες με αναπηρία**

Οι γυναίκες με αναπηρία και οι μητέρες παιδιών με αναπηρία βρίσκονται συχνά σε μειονεκτικότερη θέση όχι μόνο συγκριτικά με τους άντρες και τις γυναίκες χωρίς αναπηρία αλλά και συγκριτικά με τους άντρες με αναπηρία. Ο κοινωνικός αποκλεισμός που βιώνουν δεν μπορεί να ερμηνευθεί μόνο βάσει της αναπηρίας τους ή της αναπηρίας του παιδιού τους αλλά και βάσει του φύλου τους. Για το λόγο αυτό, βασική προτεραιότητα πρέπει να είναι η ένταξη των θεμάτων των γυναικών με αναπηρία και των μητέρων παιδιών με αναπηρία στις πολιτικές για τα ανθρώπινα δικαιώματα και στη νομοθεσία για την ισότητα των φύλων. Η πολλαπλή διάκριση που υφίστανται αυτή η ομάδα πρέπει να αντιμετωπιστεί με στοχευμένες παρεμβάσεις και θετικά μέτρα, σχεδιασμένα κατόπιν διαβουλεύσεων με τις ίδιες τις γυναίκες με αναπηρία⁵¹.

➤ **Νέοι με αναπηρία**

Οι νέοι με αναπηρία αντιμετωπίζουν συχνά μεγαλύτερες δυσκολίες πρόσβασης στην εκπαίδευση, στην απασχόληση και σε άλλους τομείς. Ο κοινωνικός αποκλεισμός που βιώνουν δεν μπορεί να ερμηνευθεί μόνο βάσει της αναπηρίας τους αλλά και βάσει της ηλικίας τους. Για το λόγο αυτό, βασική προτεραιότητα πρέπει να είναι η ένταξη των θεμάτων των νέων με αναπηρία στις πολιτικές για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους νέους. Η πολλαπλή διάκριση που υφίστανται αυτή η ομάδα πρέπει να αντιμετωπιστεί με στοχευμένες παρεμβάσεις και θετικά μέτρα, σχεδιασμένα κατόπιν διαβουλεύσεων με τους ίδιους τους νέους με αναπηρία.

➤ **Μετανάστες με αναπηρία**

Οι μετανάστες με αναπηρία αντιμετωπίζουν συχνά μεγαλύτερες δυσκολίες κοινωνικής ένταξης και πρόσβασης στην εκπαίδευση, στην απασχόληση και σε άλλους τομείς. Ο κοινωνικός αποκλεισμός που βιώνουν δεν μπορεί να ερμηνευθεί μόνο βάσει της αναπηρίας τους αλλά και βάσει της εθνικής καταγωγής τους. Για το λόγο αυτό, βασική προτεραιότητα πρέπει να είναι η ένταξη των θεμάτων των μεταναστών με αναπηρία στις πολιτικές για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη μετανάστευση. Η πολλαπλή διάκριση που υφίστανται αυτή η ομάδα πρέπει να αντιμετωπιστεί με στοχευμένες παρεμβάσεις και θετικά μέτρα, σχεδιασμένα κατόπιν διαβουλεύσεων με τους ίδιους τους μετανάστες με αναπηρία.

---

⁵¹ Βλ. σχετικά Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 26ης Απριλίου 2007 σχετικά με την κατάσταση των γυναικών με αναπηρία στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2006/2277(INI)).

3.3 Για μια Οικονομία Κοινωνικής Συνοχής

Το Εθνικό Πρόγραμμα για την Αναπηρία πρέπει να αποδώσει τη βαρύτητα που πρέπει στα άτομα με αναπηρία, ως την κατηγορία που αντιμετωπίζει περισσότερο τον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού.

Μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ευρώπη έχουν δείξει τρεις βασικούς παράγοντες, οι οποίοι καθιστούν τα άτομα με αναπηρία και / ή τις οικογένειές τους ως μία από τις πιο ευάλωτες ομάδες πληθυσμού στον κοινωνικό αποκλεισμό. Οι παράγοντες αυτοί είναι:

1. Το χαμηλότερο εισόδημα, λόγω ανεργίας, υποαπασχόλησης, αδυναμία να εργαστεί την περίοδο της αποκατάστασης, αδυναμία του γονιού να εργαστεί λόγω αναπηρίας του παιδιού κ.ά.
2. Οι επιπρόσθετες οικονομικές δαπάνες λόγω αναπηρίας όπως για τεχνικά βοηθήματα, για εργονομική διευθέτηση κατοικίας, για προσωπικό βοηθό, για υπηρεσίες που δεν παρέχονται ή δεν καλύπτονται επαρκώς από την Πολιτεία ή τα ασφαλιστικά ταμεία κ.ά.
3. Τα πάσης φύσεως εμπόδια (αρχιτεκτονικά, πληροφόρησης και επικοινωνίας, τεχνολογικά, λόγω συμπεριφοράς, λόγω διαδικασιών κ.λπ.) που επιφέρουν περιθωριοποίηση από έλλειψη ή ανεπάρκεια υπηρεσιών ή αποκλεισμό από υπηρεσίες και / ή κοινωνικές δραστηριότητες

Αυτοί οι τρεις παράγοντες, αν και είναι διαφορετικοί, έχουν μεταξύ τους ένα κοινό βασικό γνώρισμα που είναι η **διάκριση** που υφίστανται το άτομο με αναπηρία αλλά και η οικογένειά του σε καθημερινή βάση.

3.3.1 Εισοδηματική ενίσχυση των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους

Με ευθύνη της νεοφιλελεύθερης πολιτικής δεκαετιών, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια κρίσιμη οικονομική κατάσταση. Η διεθνής οικονομική κρίση έχει προκαλέσει ήδη δραματικές επιπτώσεις σε όλες τις οικονομίες του κόσμου, που έχουν άμεσο αντίκτυπο, πρώτα και κύρια, στις ασθενέστερα οικονομικά ομάδες του πληθυσμού, μεταξύ των οποίων είναι και τα άτομα με αναπηρία. Τα άτομα με αναπηρία δεν πρέπει να υποστούν περαιτέρω δυσχέρεια μέσω της μείωσης των εισοδημάτων τους, του περιορισμού των επαγγελματικών τους ευκαιριών ή της μείωσης των δημόσιων επενδύσεων σε τομείς όπως είναι η πρόνοια, η υγεία, η παιδεία και γενικά η κοινωνική προστασία ή μέσω της μείωσης των χρηματοδοτήσεων προς τις οργανώσεις τους.

Προκειμένου τα άτομα με αναπηρία να μην «πληρώσουν» τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης, επιβάλλεται η υιοθέτηση ενός πακέτου οικονομικών μέτρων προστασίας τους που θα περιλαμβάνει κατ' ελάχιστον:

- **Θέσπιση ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος για τους ανασφάλιστους με αναπηρία, καθώς και για τα άτομα με αναπηρία που είναι κάτω από το όριο της φτώχειας**, λαμβάνοντας υπόψη το πρόσθετο κόστος διαβίωσης που δημιουργεί η ίδια η φύση της αναπηρίας. Αξίζει να επισημάνουμε ότι στη χώρα μας υπάρχουν τουλάχιστον 150.000 ανασφάλιστοι ή έμμεσα

ασφαλισμένοι με αναπηρία που διαβιούν με το χαμηλότερο προνοιακό επίδομα.

- **Αύξηση του αφορολόγητου εισοδήματος για τα άτομα με αναπηρία** και τις οικογένειες που έχουν παιδιά / άτομα με αναπηρία κατά 6.000 ευρώ (δηλαδή στο ποσό των 18.000 ευρώ) επιπλέον του γενικού αφορολόγητου εισοδήματος (το οποίο είναι 12.000 ευρώ) στο πλαίσιο μιας νέας φορολογικής πολιτικής που θα λειτουργεί ως εργαλείο αναδιανομής,
- **Χορήγηση του έκτακτου επιδόματος αλληλεγγύης** σε όλα τα άτομα με αναπηρία στο πλαίσιο στοχευμένων εισοδηματικών ενισχύσεων προς ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, μέχρι να θεσπιστεί το μέτρο του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος.
- **Αναμόρφωση της επιδοματικής πολιτικής** και τη διαβάθμιση ανάλογα με τη βαρύτητα της αναπηρίας έτσι ώστε αυτό να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες του ατόμου με αναπηρία επιτρέποντάς του να ζήσει ανεξάρτητο και αυτόνομο.
- **Άρση της άδικης προσμέτρησης του επιδόματος αναπηρίας στο εισόδημα** προκειμένου το ΕΚΑΣ να χορηγείται και στα άτομα με αναπηρία, στο πλαίσιο της διεύρυνσης των δικαιούχων αυτού.
- **Αποσύνδεση του προνοιακού επιδόματος** που χορηγείται σε άτομα με αναπηρία από το επίδομα που λαμβάνουν οι γονείς τους από την εργασία και επίσης αποσύνδεσή του από τη σύνταξη του θανόντος γονέα που μεταφέρεται σε αυτά.
- **Αποσύνδεση του επιδόματος αναπηρίας από την εργασία**, προκειμένου να μην λειτουργεί ως ανασταλτικός παράγοντας στην επαγγελματική αποκατάσταση των ατόμων με αναπηρία.
- **Θέσπιση του θεσμού του προσωπικού βοηθού για τα άτομα με βαριά κινητική αναπηρία ή άλλη βαριά και πολλαπλή αναπηρία**, προκειμένου να μπορούν να διαβιούν αυτόνομα.
- **Τριετής χορήγηση του επιδόματος ανεργίας** στους άνεργους με αναπηρία, ίσο με το 80% του βασικού μισθού των συλλογικών συμβάσεων.
- **Διπλασιασμός της επιδότησης του ενοικίου** για τα άτομα με αναπηρία και τους γονείς ατόμων με αναπηρία που εντάσσονται στα σχετικά προγράμματα του ΟΕΚ.
- **Απαγόρευση πλειστηριασμών για την 1^η κατοικία των ατόμων με αναπηρία** και των οικογενειών που έχουν στη φροντίδα τους άτομα με βαριές αναπηρίες για χρέη, ανεξαρτήτως του ποσού των χρεών.
- **Πάγωμα των δόσεων των στεγαστικών δανείων** που έχουν λάβει τα άτομα με αναπηρία και οι γονείς και κηδεμόνες ατόμων με αναπηρία από τις τράπεζες για την αγορά 1^{ης} κατοικίας για τα έτη 2010 και 2011 εφόσον

ζητηθεί από τους ίδιους, καθώς επίσης και **θέσπιση μέτρων διευκόλυνσης στην καταναλωτική πίστη** για τα άτομα με αναπηρία.

- **Πάγωμα των αυξήσεων στα τιμολόγια όλων των ΔΕΚΟ και έκδοση ειδικών τιμολογίων των ΔΕΚΟ για τα άτομα με αναπηρία.**
- **Πλήρης εξαίρεση από τα τεκμήρια διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία και των γονέων και κηδεμόνων ατόμων με βαριές και πολλαπλές αναπηρίες.** Σε περίπτωση που δεν εξαιρεθούν, να θεσπιστεί τεκμήριο διαβίωσης λόγω αναπηρίας (πρόσθετο κόστος λόγω αναπηρίας π.χ. για τεχνικά βοηθήματα).
- **Λήψη μέτρων φοροαπαλλαγής στα άτομα με αναπηρία και τις οικογένειές τους,** όπως για π.χ. απαλλαγή των ατόμων με αναπηρία από το φόρο αγοράς πρώτης κατοικίας, από το φόρο μεταβίβασης οικίας, διαμερίσματος ή οικοπέδου κ.λπ., προκειμένου η φορολογική πολιτική να λειτουργεί ως εργαλείο αναδιανομής.
- **Συγκέντρωση στατιστικών στοιχείων και οικονομικών δεικτών** σχετικά με τον αριθμό των ατόμων με αναπηρία που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας, για το πρόσθετο κόστος που πηγάζει από την αναπηρία, κ.λπ. (βλ. ενότητα 3.2.1 του παρόντος Κεφαλαίου και Κεφάλαιο 4 της παρούσας Έκθεσης).

3.3.2 Προστασία του καταναλωτή με αναπηρία

Βάσει της νέας προσέγγισης για την αναπηρία, που θέλει το άτομο με αναπηρία υποκείμενο δικαιωμάτων και όχι αντικείμενο οίκτου και ελέους, το άτομο με αναπηρία πρέπει να συμμετέχει ενεργά στην κοινωνία και να μπορεί να δρα ως ενεργός πολίτης και ως καταναλωτής αγαθών και υπηρεσιών. Πρέπει να γίνει σαφές ότι τα άτομα με αναπηρία είναι καταναλωτές όχι μόνο ιατρικών και τεχνικών βοηθημάτων και υπηρεσιών, αλλά του συνόλου των αγαθών και υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων και των ηλεκτρονικών υπηρεσιών (ηλεκτρονικό εμπόριο).

Καμία επιχείρηση δεν πρέπει να έχει το δικαίωμα:

- να αρνηθεί -με οποιαδήποτε δικαιολογία- σε καταναλωτές με αναπηρία την παροχή των υπηρεσιών που προσφέρει ή
- να παρέχει στα άτομα αυτά υπηρεσία κατώτερης ποιότητας ή με διαφορετικούς όρους.

Για το λόγο αυτό οι επιχειρήσεις που προσφέρουν υπηρεσίες/ αγαθά πρέπει:

- να αλλάξουν εκείνες τις πολιτικές, πρακτικές ή διαδικασίες τους που κάνουν αδύνατη ή εξαιρετικά δύσκολη τη χρήση των υπηρεσιών / αγαθών από τα άτομα με αναπηρία, πχ. μια επιχείρηση που απαγορεύει την είσοδο ζώων στους χώρους της θα πρέπει να επιτρέψει την είσοδο σκύλων-οδηγών,
- να παρέχουν εναλλακτικές μεθόδους παροχής των υπηρεσιών στα άτομα με αναπηρία όταν φυσικά εμπόδια καθιστούν αδύνατη την πρόσβασή τους σε αυτές και είναι αδύνατη η άρση των εμποδίων, πχ. παροχή δυνατότητας

ηλεκτρονικής συναλλαγής με τράπεζες ή καταστήματα, δημιουργία σημείων παροχής υπηρεσιών τύπου «one stop-shop» κ.λπ.,

- να παρέχουν οποιαδήποτε επιπλέον βοηθήματα ή υπηρεσίες που θα μπορούσαν να διευκολύνουν την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στις υπηρεσίες που παρέχουν, πχ. πρόβλεψη καταλόγου με μεγάλους χαρακτήρες ή ακόμη και σε κασέτα σε εστιατόρια-καφετέριες, σχεδιασμό ετικετών προϊόντων που να μπορούν να αναγνωστούν από ηλικιωμένους και άτομα με προβλήματα όρασης, διάθεση ηλεκτρικού αμαξιδίου στους πελάτες με κινητικά προβλήματα για την κυκλοφορία μέσα σε μεγάλα πολυκαταστήματα, πρόβλεψη συστημάτων ενίσχυσης ήχου σε κινηματογράφους και θέατρα, δημιουργία συσκευών με εύκολο χειρισμό κ.λπ.,
- να εκπαιδεύουν κατάλληλα το προσωπικό τους για να είναι σε θέση να εξυπηρετήσει άτομα με αναπηρία.

Η διασφάλιση της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία σε αγαθά και υπηρεσίες είναι καταρχήν θέμα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά ταυτόχρονα πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι η υιοθέτηση πρακτικών για τη διασφάλιση της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στο σύνολο των αγαθών και των υπηρεσιών της σύγχρονης διευρυμένης αγοράς θα σημάνει την συμπερίληψη των ατόμων αυτών στο εν δυνάμει αγοραστικό κοινό της χώρας μας.

Στην Ανακοίνωση της Επιτροπής «Ενιαία αγορά για την Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα»⁵² αναφέρεται εξάλλου ότι «... Κεντρικός στόχος της στρατηγικής για την πολιτική υπέρ των καταναλωτών είναι η ενίσχυση των καταναλωτών, συμπεριλαμβανομένων των πιο ευάλωτων από αυτούς που έχουν ειδικές ανάγκες ή αναπηρίες, με τον καθορισμό των δικαιωμάτων και των προτύπων προσβασιμότητας, έτσι ώστε να προστατεύονται από κινδύνους και απειλές που δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν ως άτομα...».

Για το λόγο αυτό απαιτείται:

- **Κατάρτιση Επιχειρησιακού Σχεδίου από τα Υπουργεία Οικονομικών και Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία σε όλες τις πολιτικές, διαδικασίες και προγράμματα που αφορούν στους τομείς αρμοδιότητάς τους.**
- **Θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ**
  - στο Εθνικό Συμβούλιο Καταναλωτών,
  - στο Συμβούλιο Ακτοπλοϊκών Συγκοινωνιών
  - σε κάθε άλλο όργανο σχεδιασμού πολιτικών των Υπουργείωνμε στόχο τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και τη χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία – **Συνεχής διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της** σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης και πιστοποίησης της προσβασιμότητας υποδομών και υπηρεσιών.

⁵² ANAKOINΩΣΗ της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών «Ενιαία αγορά για την Ευρώπη του 21ου αιώνα» - COM(2007) 724 τελικό-Πλαίσιο 1.

- **Σύσταση στα Οικονομικά Υπουργεία (Υπουργείο Οικονομικών και Υπουργείο Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας) Διευθύνσεων Θεμάτων Ατόμων με Αναπηρία**, που θα υπάγονται απευθείας στον αντίστοιχο Υπουργό. Αντικείμενο της κάθε Διεύθυνσης θα είναι η χάραξη, ο συντονισμός και η παρακολούθηση των συνόλου των μέτρων και των πολιτικών που αφορούν άμεσα στα άτομα με αναπηρία και τις οικογένειές τους, αλλά και η παρακολούθηση των μέτρων και των πολιτικών που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό με στόχο την ένταξη της διάστασης της αναπηρίας σε αυτά και την αποφυγή δημιουργίας νέων εμποδίων και διακρίσεων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία.
- **Θέσπιση ισχυρού θεσμικού-νομοθετικού πλαισίου για την διασφάλιση της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία σε αγαθά και υπηρεσίες**, όπως παραδείγματος χάρη:
  - **Καθιέρωση της προσβασιμότητας στα ΑμεΑ, ως κριτηρίου αξιολόγησης με ποινή αποκλεισμού, σε όλες τις διακηρύξεις και συμβάσεις δημοσίων προμηθειών και υπηρεσιών και μοριοδότηση κατά την αξιολόγηση για ανάθεση εκείνων των επιχειρήσεων που απασχολούν άτομα με αναπηρία.**⁵³
  - **Θέσπιση μέτρων προστασίας των καταναλωτών με αναπηρία**, δεδομένου ότι αποτελούν μια καταναλωτική ομάδα ιδιαίτερα ευπρόσβλητη που χρειάζεται πρόσθετα και εξειδικευμένα μέτρα προστασίας αφού, ως ειδικοί καταναλωτές, χρησιμοποιούν προϊόντα και υπηρεσίες που απευθύνονται ειδικά σε αυτά, το κόστος των οποίων λόγω του χαμηλού ανταγωνισμού είναι συνήθως ιδιαίτερα υψηλό, γεγονός που επιβαρύνει ακόμη περισσότερο την ήδη δυσχερή οικονομική τους κατάσταση.
  - **Σύσταση εξειδικευμένου τμήματος στην Εθνική Στατιστική Υπηρεσία για τη συγκέντρωση στατιστικών και ερευνητικών δεδομένων και την ανάπτυξη δεικτών σχετικών με την αναπηρία.**
  - **Ένταξη του κριτηρίου της προσβασιμότητας υποδομών και υπηρεσιών (συμβατικών και ηλεκτρονικών) στα άτομα με αναπηρία στα υποχρεωτικά κριτήρια που θα πρέπει να πληροί μια επιχείρηση για να λάβει άδεια λειτουργίας.**
  - **Θεσμοθέτηση της προσβασιμότητας των παρεχόμενων από τις επιχειρήσεις υπηρεσιών στα άτομα με αναπηρία - Καθιέρωση εναλλακτικών μορφών εξυπηρέτησης καταναλωτών με αναπηρία, π.χ. μέσω προσβάσιμων ιστοσελίδων, προσβάσιμου e-commerce και / ή e-banking, παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιάμεσων (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.), προσβάσιμων καταλόγων και εντύπων κ.λπ.**
  - **Θέσπιση κινήτρων για τη βελτίωση της προσβασιμότητας υποδομών και υπηρεσιών (συμβατικών κι ηλεκτρονικών) των επιχειρήσεων, π.χ. επιδότηση (ή/και έκπτωση από τη φορολογία κ.λπ.) κατασκευής ράμπας ή/και τοποθέτησης αναβατωρίου ή/και κατασκευής προσβάσιμων χώρων υγιεινής ή/και ανάπτυξης**

⁵³ Βλ. σχετικές δυνατότητες που παρέχει το ΠΔ 60/2007/ ΦΕΚ Α' 64/16.3.2007.

εναλλακτικών υπηρεσιών εξυπηρέτησης πελατών με αναπηρία (π.χ. ανάπτυξης πωλήσεων μέσω διαδικτύου ή/και βελτίωσης της προσβασιμότητας των ιστοσελίδων των επιχειρήσεων ή/και έκδοσης προσβάσιμων εντύπων και καταλόγων κ.λπ.).

- **Θέσπιση** της ελεύθερης εισόδου σκύλων-οδηγών ή/και σκύλων-συνοδών ατόμων με αναπηρία σε όλες τις επιχειρήσεις κ.λπ.
  - **Καθιέρωση προσβάσιμων ετικετών** όλων των προϊόντων.
  - **Θέσπιση νομοθεσίας για την προσβασιμότητα των πλοίων** ανεξάρτητα από το έτος κατασκευής και τους πλόες που εκτελούν.
- **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) **της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία των κτιριακών υποδομών, των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων των Υπουργείων και των εποπτευόμενων από αυτά Υπηρεσιών και Φορέων** (οικονομικές εφορίες, δημόσια ταμεία, οργανισμοί λιμένων κ.λπ.), **καθώς και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης** (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).
- **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιάμεσων** (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε όλες τις συναλλαγές τους με το Υπουργείο και τις εποπτευόμενες από αυτό Υπηρεσίες και Φορείς, καθώς και σε όλες τις νομικές διαδικασίες.
- **Λήψη μέτρων για την ενημέρωση των επιχειρηματιών – σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ** - για το εύρος και τις ανάγκες της αγοράς των ατόμων με αναπηρία, ηλικιωμένων και λοιπών κατηγοριών ατόμων με μειωμένη κινητικότητα.
- **Λήψη μέτρων για τη συστηματική εκπαίδευση – σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ** - των στελεχών των επιχειρήσεων, με ιδιαίτερη έμφαση στα στελέχη «πρώτης γραμμής», σε θέματα συναλλαγής και εξυπηρέτησης ατόμων με αναπηρία.

3.3.3 Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ)

Τα Ευρωπαϊκά Ταμεία αποτελούν ένα βασικό εργαλείο για την προώθηση της δημιουργίας συνεκτικών κοινωνιών και συνεπώς την κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία. Μπορούν να συμβάλλουν:

- στη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους μέσω της προώθησης της μη-διάκρισης και της θετικής δράσης προς τα άτομα με αναπηρία σε όλους τους τομείς της ζωής τους,
- στην προώθηση της ολοκλήρωσης των πολιτικών και των πρακτικών μη-διάκρισης όχι μόνο οριζόντια σε επίπεδο Ε.Ε. αλλά και σε επίπεδο εθνικών προγραμμάτων χρηματοδότησης και πολιτικών,
- στην προώθηση ενός «φιλικού» περιβάλλοντος για τα άτομα με αναπηρία με τη διασφάλιση της πρόσβασης στις δημόσιες συγκοινωνίες, το δομημένο περιβάλλον, την πολιτιστική κληρονομιά και τις τεχνολογίες επικοινωνιών και πληροφοριών,

- στην ενίσχυση της διαβούλευσης με τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις για θέματα αναπηρίας.

Η συμπερίληψη στο Γενικό Κανονισμό των Ευρωπαϊκών Ταμείων⁵⁴ του άρθρου 16 «Ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών και μη διάκριση» αποτελεί μια σημαντική νίκη του Ευρωπαϊκού Αναπηρικού Κινήματος και επιχειρεί να επιφέρει τη μεγάλη αλλαγή στην κατεύθυνση της δημιουργίας συνεκτικών δημοκρατικών αειφόρων κοινωνιών που σέβονται τη διαφορετικότητα των πολιτών τους.⁵⁵ Το άρθρο αυτό επιβάλλει ουσιαστικά στα Κράτη-μέλη να αντιμετωπίσουν το ΕΣΠΑ 2007-2013 ως το βασικό εργαλείο

- ανάπτυξης νέων πολιτικών για τη δημιουργία συνεκτικών κοινωνιών, τον σεβασμό της διαφορετικότητας και την άρση των διακρίσεων,
- ανάπτυξης στοχευμένων δράσεων σε όφελος των ατόμων με αναπηρία αλλά και ως το βασικό χρηματοδοτικό εργαλείο,
- διασφάλισης της καθολικής πρόσβασης των υποδομών και υπηρεσιών,
- ανάπτυξης ενός εθνικού συστήματος αξιολόγησης και πιστοποίησης της προσβασιμότητας των υποδομών και υπηρεσιών.

Το εθνικό αναπηρικό κίνημα από την πρώτη στιγμή εργάστηκε σκληρά στην κατεύθυνση αυτή, υποστηρίζοντας ουσιαστικά τις Υπηρεσίες και τις Διαχειριστικές Αρχές. Εξειδίκευσε το κριτήριο της προσβασιμότητας για όλους τους άξονες προτεραιότητας όλων των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (τομεακών και περιφερειακών) του ΕΣΠΑ⁵⁶. Έλεγξε ένα προς ένα όλα τα Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ ως προς τη συμβατότητά τους με το άρθρο 16 και υπέβαλε διορθωτικές προτάσεις. Προώθησε στις Διαχειριστικές Αρχές προδιαγραφές προσβασιμότητας και σχετική διεθνή νομοθεσία για τους τομείς εκείνους για τους οποίους δεν υπάρχει αντίστοιχη εθνική νομοθεσία. Συνεργάστηκε στη διαμόρφωση και πέτυχε τη συμπερίληψη εξειδικευμένων κριτηρίων επιλεξιμότητας για την ενσωμάτωση των αρχών της μη διάκρισης και της προσβασιμότητας στις προς επιλογή δράσεις.

Παρ' όλα αυτά, όμως, πρέπει να τονισθεί ιδιαίτερα ένα τεράστιο έλλειμμα το οποίο εντόπισε: η μη εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με τις απαιτήσεις του Γενικού Κανονισμού των Ευρωπαϊκών Ταμείων σε θέματα προσβασιμότητας! Έλλειμμα που

---

⁵⁴ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1083/2006 του Συμβουλίου της 11ης Ιουλίου 2006 περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1260/1999.

⁵⁵ Το άρθρο 16 του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1083/2006 αναφέρει ότι «Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να αποτρέψουν κάθε διάκριση εξαιτίας του φύλου, της φυλής ή της εθνοτικής καταγωγής, της θρησκείας ή των πεποιθήσεων, της ύπαρξης αναπηρίας, της ηλικίας ή του γενετήσιου προσανατολισμού κατά τα διάφορα στάδια υλοποίησης των Ταμείων και, ειδικότερα, της πρόσβασης σε αυτά. Ειδικότερα, η δυνατότητα πρόσβασης για τα άτομα με αναπηρία αποτελεί ένα από τα κριτήρια που πρέπει να τηρούνται κατά τον καθορισμό Επιχειρησιακών Προγραμμάτων που συγχρηματοδοτούνται από τα Ταμεία και που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τις διάφορες φάσεις υλοποίησης».

⁵⁶ Βλ. Ε.Σ.Α.μεΑ., Ετήσια Έκθεση 3^η Δεκέμβρη 2006: ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ (ΕΣΠΑ) ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΕΞΙΣΩΣΗΣ ΤΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ Κείμενο Αναφοράς για τον τρόπο διασφάλισης της οριζόντιας ένταξης της αρχής της μη διάκρισης και του κριτηρίου της προσβασιμότητας στα Επιχειρησιακά Προγράμματα της προγραμματικής περιόδου 2007 - 2013.

έχει ως αποτέλεσμα την έμμεση αλλά ουσιαστική παραβίαση των επιταγών του άρθρου 16 του Κανονισμού, στοιχείο που μπορεί να προκαλέσει ιδιαίτερα δυσάρεστες επιπλοκές στην εκταμίευση των χρηματοδοτήσεων.

Παράδειγμα, η με αρ. πρωτ. 55505/08.04.09 πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας για την υλοποίηση και τη χρηματοδότηση μέσω ΕΣΠΑ δράσεων σχετικά με τους Βρεφικούς και Βρεφονηπιακούς Σταθμούς, τους Βρεφονηπιακούς Σταθμούς Ολοκληρωμένης Φροντίδας, τους Παιδικούς Σταθμούς, τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ) και τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών με Αναπηρία (ΚΔΑΠ-ΜΕΑ). Στη συγκεκριμένη πρόσκληση δεν γινόταν καμία ιδιαίτερη μνεία στη διασφάλιση της προσβασιμότητας όλων των αναδόχων δομών. Υπήρχε μόνο αναφορά σε δύο Αποφάσεις του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας⁵⁷, οι οποίες όμως δε διασφάλιζαν την προσβασιμότητα των αναδόχων δομών, δεδομένου ότι :

- ο στις Αποφάσεις αυτές η μνεία που συμπεριλαμβανόταν του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού απλά παρέπεμπε σε κτίρια δομών που έχουν ανεγερθεί μετά το 2000, όταν πληθώρα παρόμοιων δομών στεγάζεται σε παλαιότερα οικήματα,
- ο καμία μέριμνα δεν υπήρχε στις Αποφάσεις αυτές για διασφάλιση της επισκεψιμότητας των αναδόχων δομών από γονείς ή/και εργαζόμενους σε αυτές με αναπηρία, παρόλο μάλιστα που προβλεπόταν και η μοριοδότηση των γονέων με αναπηρία.

Το εθνικό αναπηρικό κίνημα θεωρεί αδιανόητο να χαθεί αυτή η μεγάλη ευκαιρία του ΕΣΠΑ 2007-2013, που – στις ιδιαίτερα δύσκολες σημερινές οικονομικές συνθήκες- παρέχει στη χώρα μας την δυνατότητα αξιοποίησης πόρων για τη χρηματοδότηση πολιτικών που προωθούν τη σύγχρονη (κοινωνική) προσέγγιση της αναπηρίας.

Η εξειδίκευση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας βάσει των απαιτήσεων του άρθρου 16 του νέου Γενικού Κανονισμού απαιτούν τεχνογνωσία, που αποδείχθη ότι τα στελέχη της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς και τα στελέχη των Διαχειριστικών Αρχών δεν διαθέτουν. Αντίθετα, στη μέχρι σήμερα πορεία σχεδιασμού και υλοποίησης του ΕΣΠΑ 2007-2013 αποδείχθηκε - όπως αναπτύχθηκε παραπάνω - ότι τέτοια τεχνογνωσία διαθέτει η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία.

- **Επιβάλλεται λοιπόν άμεσα εκσυγχρονισμός και συμπλήρωση της εθνικής νομοθεσίας σε θέματα προσβασιμότητας.**
- **Επιβάλλεται η ενίσχυση της ΕΣΑμεΑ ώστε να μπορέσει να λειτουργήσει υποστηρικτικά των Διαχειριστικών Αρχών (ως help desk) σε θέματα εφαρμογής των απαιτήσεων του άρθρου 16 του νέου Γενικού Κανονισμού.**
- **Επιβάλλεται άμεσα η δημιουργία μηχανισμού παρακολούθησης της εφαρμογής, ελέγχου, υποβολής διορθωτικών μέτρων και πιστοποίησης της προσβασιμότητας όλων των έργων που χρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ. Στην κατεύθυνση αυτή η ΕΣΑμεΑ θεωρεί ότι η θεσμοθέτηση της**

⁵⁷ Αποφάσεις του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας Π2β/οικ.2808/1997 (ΦΕΚ 645/Β), Π1β/Γ.Π. οικ.116847/26.11.2002 (ΦΕΚ 1519/Β) και Π1β/οικ.14951/9.10.2001 (ΦΕΚ 1397/Β/).

«Μελέτης προσβασιμότητας»⁵⁸ και η ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Πιστοποίησης της προσβασιμότητας υποδομών και υπηρεσιών είναι απόλυτα αναγκαία μέτρα.

- **Επιβάλλεται άμεσα** – ενόψει της αναθεώρησης του ΕΣΠΑ- **η συμπερίληψη στα Τομεακά και Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα στοχευμένων δράσεων** προς όφελος των ατόμων με αναπηρία.
- Παράλληλα για τη διασφάλιση της επιτυχίας των παραπάνω είναι αναγκαία:
  - **η άμεση εκπαίδευση** –σε συνεργασία με την Συνομοσπονδία- όλων των στελεχών των Διαχειριστικών Αρχών σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας,
  - **η θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ στον προαναφερόμενο μηχανισμό ελέγχου και πιστοποίησης ή η ανάθεση** της παρακολούθησης της εφαρμογής, ελέγχου, υποβολής διορθωτικών μέτρων και πιστοποίησης της προσβασιμότητας **σε αυτήν** με την προϋπόθεση ενίσχυσής της με τους αναγκαίους πόρους.

---

⁵⁸ Βλ. παράγρ. 3.4.1 της παρούσας Έκθεσης «Προσβάσιμο περιβάλλον, υποδομές, υπηρεσίες και αγαθά».

3.4 Αειφόρος Ανάπτυξη

Με τον όρο «Αειφόρος Ανάπτυξη» νοείται διεθνώς η ανάπτυξη, που ικανοποιεί τις ανάγκες αυτής της γενεάς, χωρίς να περιορίζει τη δυνατότητα των επόμενων γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες. Η Αειφόρος Ανάπτυξη –ως γνωστό-εμπεριέχει τρία βασικά, ανεξάρτητα, αλλά και αλληλοενισχυόμενα και αλληλοσυμπληρούμενα συστατικά⁵⁹

- Την οικονομική ανάπτυξη
- Την κοινωνική ανάπτυξη και
- Την περιβαλλοντική προστασία (πράσινη ανάπτυξη),

τα οποία αποτελούν το αναγκαίο ενιαίο πλαίσιο για την επίτευξη καλύτερης ποιότητας ζωής για όλους τους πολίτες σε βάθος χρόνου. Η Αειφόρος Ανάπτυξη προσφέρει δηλαδή μια ολιστική προσέγγιση, μια θετική προοπτική σε βάθος χρόνου για τη δημιουργία μιας κοινωνίας με σεβασμό στον ανθρώπινο κύκλο ζωής και με επίκεντρο τον άνθρωπο, θέτοντας τις βάσεις για ισόρροπη ανάπτυξη σε όλους τους τομείς (κοινωνικό, οικονομικό, περιβαλλοντικό, θεσμικό, πολιτικό κλπ.) και καλύτερη ποιότητα ζωής, τόσο για την σημερινή όσο και τις επόμενες γενεές. Η αποσπασματική ενασχόληση Κυβερνήσεων και Κρατών με μερικά μόνο από τα προαναφερόμενα χαρακτηριστικά οδηγεί αποδεδειγμένα σε αποκλίσεις από τον τελικό στόχο.

Με τη Διακήρυξη της Κοπεγχάγης (1995) -που συνέδεσε για πρώτη φορά την Αειφόρο Ανάπτυξη με την Κοινωνική Ανάπτυξη- η Διεθνής Κοινότητα αναγνώρισε ότι αποδοτικότερες πολιτικές και επενδύσεις είναι αυτές που ενισχύουν τους πολίτες να μεγιστοποιήσουν τις ικανότητές τους, τους πόρους και τις ευκαιρίες και -προκειμένου να ενισχύσει τους πολίτες με αναπηρία- ανέλαβε ταυτόχρονα την υποχρέωση να διασφαλίσει τα νόμιμα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, κάνοντας το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον προσβάσιμο και διευκολύνοντας την πρόσβασή τους στις νέες τεχνολογίες. Δέσμευση την οποία κατά καιρούς επικαιροποίησε, με αποκορύφωση την πρόσφατη Διεθνή Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία του ΟΗΕ (2007).

Έτσι λοιπόν η «προσβασιμότητα» έχει πλέον αναδειχθεί σε θεμελιώδη λίθο ενός ανθρωποκεντρικού βιώσιμου περιβάλλοντος και ένα σημαντικό προαπαιτούμενο για τη διασφάλιση κοινωνικής δικαιοσύνης, αλληλεγγύης και ενσωμάτωσης, τα οποία είναι και βασικά χαρακτηριστικά μιας «Αειφόρου Κοινωνίας»⁶⁰ που δε μπορεί παρά να είναι μια «Κοινωνία προσβάσιμη σε όλους». Επιβάλλεται λοιπόν πλέον κάθε πολιτική και δράση με στόχο την δημιουργία της «Αειφόρου Κοινωνίας» να περιέχει και τη διάσταση της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία, των ηλικιωμένων και όλων των ομάδων μειωμένης κινητικότητας.

3.4.1 Προσβάσιμο περιβάλλον, υποδομές, υπηρεσίες και αγαθά

Προκειμένου να μπορέσουν τα άτομα με αναπηρίες να ζουν ανεξάρτητα και να συμμετέχουν πλήρως σε όλες τις πτυχές της ζωής, απαιτείται η λήψη κατάλληλων

⁵⁹ Copenhagen Declaration on Social Development, 1995.

⁶⁰ A Hybrid Approach to Disability in a Sustainable World, Designing for the 21st century III-An International conference on Universal Design, 7-12 December 2004, Rio de Janeiro, Brazil.

μέτρων που θα τους διασφαλίζουν την πρόσβαση, σε ίση βάση με τους άλλους, στο φυσικό περιβάλλον, τα μέσα μεταφοράς, την πληροφορία και τις επικοινωνίες, συμπεριλαμβανομένων και των τεχνολογιών και συστημάτων πληροφορίας και επικοινωνιών, καθώς και σε άλλες εγκαταστάσεις και υπηρεσίες που είναι ανοικτές ή παρέχονται στο κοινό, τόσο στις αστικές όσο και στις αγροτικές περιοχές.

Τα μέτρα αυτά, που θα συμπεριλαμβάνουν τον προσδιορισμό και την εξάλειψη των εμποδίων και κωλυμάτων προσβασιμότητας, θα ισχύουν, μεταξύ άλλων, για:

- α. τα κτίρια, τους δρόμους, τις μεταφορές και λοιπές εσωτερικές και υπαίθριες εγκαταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων και των σχολείων, των κατοικιών, των ιατρικών εγκαταστάσεων και των εργασιακών χώρων,
- β. τις πληροφορίες, τις επικοινωνίες και λοιπές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων και των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης.⁶¹

3.4.1.α Προσβάσιμο φυσικό και δομημένο περιβάλλον

Στην Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής COM(2004)60 τελικό - «Προς μια θεματική στρατηγική για το αστικό περιβάλλον», αναφέρεται ότι *οι χώροι πρασίνου σε μια πόλη ή μεγαλούπολη έχουν σημαντική επίδραση στην ποιότητα ζωής των κατοίκων της και κατ' επέκταση των επισκεπτών της. Οι χώροι αυτοί παρέχουν τη δυνατότητα σωματικής άσκησης, κοινωνικής συναναστροφής, ανάπαυσης και ηρεμίας. Οι χώροι πρασίνου είναι επίσης σημαντικοί για την βιοποικιλότητα των πόλεων. Ο πολεοδομικός σχεδιασμός πρέπει να προστατεύει τα σημαντικά ενδιαφέροντα από την αστική ανάπτυξη και να προωθεί την βιοποικιλότητα, ενσωματώνοντάς την στον ιστό της πόλης. Η επαφή των κατοίκων των πόλεων με την άγρια πανίδα και χλωρίδα τους ευαισθητοποιεί σε μεγάλο βαθμό σε ευρύτερα περιβαλλοντικά θέματα.*

Σήμερα τα άτομα με αναπηρία στη χώρα μας παραμένουν αποκλεισμένα από τους ελάχιστους χώρους πρασίνου, τους χώρους φυσικού κάλλους, τις παραλίες, το φυσικό περιβάλλον εν γένει και φυσικά δεν έχουν τη δυνατότητα σωματικής άσκησης, κοινωνικής συναναστροφής ή ακόμη ανάπαυσης και ηρεμίας σε αυτούς. Την αδυναμία αυτή τα άτομα με αναπηρία τη βιώνουν πολύ πιο έντονα από τον καθένα, δεδομένου ότι γενικά ελάχιστες υποδομές στις πόλεις μας - και ιδιαίτερα στην Περιφέρεια - είναι προσβάσιμες και κατά συνέπεια οι πιθανές διέξοδοι κοινωνικοποίησής τους είναι ελάχιστες.

Ο χωροταξικός - πολεοδομικός σχεδιασμός επίσης έχει ιδιαίτερη σημασία για την προώθηση της προσβασιμότητας. Μέσω της οργάνωσης και διαχείρισης περιοχών μπορεί να διασφαλιστεί η συγκέντρωση/ ανάπτυξη των ζωτικής σημασίας υπηρεσιών στα πιο προσβάσιμα σημεία των οικισμών, μειώνοντας άσκοπες μετακινήσεις από το ένα άκρο της πόλης στο άλλο, διασφαλίζοντας τη δυνατότητα προσέγγισής τους με προσβάσιμες αστικές συγκοινωνίες ή άλλες ήπιες μορφές μεταφορών (δίκτυα πεζοδρόμων προσβάσιμων στα άτομα με αναπηρία αλλά και όλα τα εμποδιζόμενα άτομα, ποδηλατοδρόμων κ.λπ.). Σε συνδυασμό δε με την ανάπτυξη αιεφόρων αστικών μεταφορών και προσβάσιμων χώρων πρασίνου και αναψυχής, είναι δυνατόν να επιβληθεί ένα προσβάσιμο και άνετο περιβάλλον διαβίωσης και εργασίας, διασφαλίζοντας την κοινωνική συνοχή, συναναστροφή και συμμετοχή, τις λιγότερο

⁶¹ Σύμβαση για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία - άρθρο 9 «Προσβασιμότητα», ΟΗΕ 2007.

βλαβερές συνέπειες για το φυσικό περιβάλλον, την εξοικονόμηση ενεργειακών πόρων και τη βέλτιστη ποιότητα ζωής για όλους τους πολίτες χωρίς διακρίσεις.

Για τους λόγους αυτούς απαιτείται:

- **Κατάρτιση Επιχειρησιακού Σχεδίου από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας** στα άτομα με αναπηρία σε όλες τις πολιτικές, διαδικασίες και προγράμματα που αφορούν στους τομείς αρμοδιότητάς του (ιδιαίτερη μέριμνα για τη σύνδεση του χωροταξικού σχεδιασμού, της αειφορίας και πράσινης ανάπτυξης με την προσβασιμότητα).
- **Θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ** - ως αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσης των ατόμων με αναπηρία- **σε όλα τα όργανα σχεδιασμού πολιτικών του Υπουργείου και των εποπτευόμενων Φορέων**, με στόχο τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και τη χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία – **Συνεχής διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της** σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης και πιστοποίησης της προσβασιμότητας των υποδομών και υπηρεσιών.
- **Σύσταση στο Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής Διεύθυνσης Θεμάτων Ατόμων με Αναπηρία**, που θα υπάγεται απευθείας στον Υπουργό. Αντικείμενο της Διεύθυνσης θα είναι η χάραξη, ο συντονισμός και η παρακολούθηση των συνόλου των μέτρων και των πολιτικών αρμοδιότητας του Υπουργείου που αφορούν άμεσα στα άτομα με αναπηρία και τις οικογένειές τους, αλλά και η παρακολούθηση των μέτρων και των πολιτικών που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό με στόχο την ένταξη της διάστασης της αναπηρίας σε αυτά και την αποφυγή δημιουργίας νέων εμποδίων και διακρίσεων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία.
- **Θέσπιση ισχυρού θεσμικού-νομοθετικού πλαισίου** για την εφαρμογή των αρχών του «Σχεδιασμού για Όλους» στους τομείς αρμοδιότητας του Υπουργείου. Για το λόγο αυτό απαιτείται
  - Σε πρώτη φάση, η λεπτομερής μελέτη και εντοπισμός των σημείων της υφιστάμενης σχετικής νομοθεσίας που απαιτούν **εναρμόνιση, συμπλήρωση και επικαιροποίηση** (π.χ. διεύρυνση του δικαιώματος κατά παρέκκλιση κατασκευής ανελκυστήρων για την εξυπηρέτηση ΑμεΑ σε όλα τα κτίρια όπου δεν υπάρχει ανελκυστήρας ανεξαρτήτως χρόνου κατασκευής του κτιρίου, θεσμοθέτηση της δυνατότητας χρήσης εκτός των ανελκυστήρων και πιστοποιημένων κατά CE αναβατορίων όπου απαιτείται ανυψωτικός μηχανισμός, χρονοδιαγράμματα εφαρμογής, κυρώσεις κ.λπ.), με **παράλληλη επικαιροποίηση και συμπλήρωση των οδηγιών σχεδιασμού «Σχεδιάζοντας για όλους».**
  - Σε επόμενη φάση, η **κωδικοποίηση της ισχύουσας νομοθεσίας σε θέματα προσβασιμότητας** του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος στα άτομα με αναπηρία.

Το νέο θεσμικό-νομοθετικό πλαίσιο που θα διαμορφωθεί θα πρέπει να περιλαμβάνει επιπλέον των ισχυόντων και των προαναφερόμενων συμπληρώσεων/ βελτιώσεων/ επικαιροποιήσεων κατ' ελάχιστον

- **Καθιέρωση υποβολής «μελέτης προσβασιμότητας»** για κάθε κτίριο – νέο ή/και υφιστάμενο - συμπεριλαμβανομένων των κοινοχρήστων χώρων κατοικιών (υπόγειοι χώροι στάθμευσης, περιβάλλον χώρος, είσοδος, διάδρομοι, ανελκυστήρες κ.λπ.) προκειμένου να εκδοθεί οικοδομική άδεια. Επισημαίνεται ότι η δράση αυτή είναι ιδιαίτερα υψηλής προτεραιότητας, δεδομένων των υποχρεώσεων σχετικά με την προσβασιμότητα στα άτομα με αναπηρία, που επιβάλλει ο νέος Γενικός Κανονισμός ΕΚ 1083/2006, άρθρο 16⁶² προκειμένου έργα να χρηματοδοτηθούν από τα Ευρωπαϊκά Ταμεία.
  - **Θέσπιση νομοθεσίας για τη διασφάλιση της διαφυγής των ατόμων με αναπηρίες σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης** σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία.
  - **Θέσπιση νομοθεσίας για την προσβασιμότητα του φυσικού περιβάλλοντος και των χώρων πρασίνου στα άτομα με αναπηρία.**
  - **Θέσπιση νομοθεσίας για την προσβασιμότητα αιγιαλού/παραλίας** σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία- **Ένταξη του κριτηρίου της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία στα υποχρεωτικά κριτήρια ελέγχου μιας οργανωμένης παραλίας** προκειμένου να λάβει τη γαλάζια σημαία.
  - **Άμεση υπογραφή δύο σχεδίων αποφάσεων που είχε επεξεργαστεί η Επιτροπή Προσβασιμότητας ΥΠΕΧΩΔΕ και τα οποία είχαν προωθηθεί από τις αρμόδιες υπηρεσίες για υπογραφή στον αρμόδιο Γενικό Γραμματέα.** Τα σχέδια Αποφάσεων αυτά αφορούν στη βελτίωση α) της προσβασιμότητας των πεζοδρομίων και του Οδηγού Τυφλών και β) των μέτρων ασφαλείας προς όφελος των ατόμων με αναπηρία επί των πεζοδρομίων όταν γίνονται έργα επ' αυτών.
  - **Προώθηση της διάστασης της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία στο χωροταξικό σχεδιασμό,** από τον οποίο απουσιάζει παντελώς μέχρι σήμερα.
- **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) **της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία των κτιριακών υποδομών, των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων** (πολεοδομικές υπηρεσίες κ.λπ.), **καθώς και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης** (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).
- **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιαμέσων** (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε όλες τις συναλλαγές τους με το Υπουργείο και τις εποπτευόμενες από αυτό Υπηρεσίες και Φορείς

⁶² ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1083/2006 του Συμβουλίου της 11ης Ιουλίου 2006 περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1260/1999.

- **Συνέχιση της λειτουργίας της Επιτροπής Προσβασιμότητας**, που είχε συσταθεί και λειτουργούσε -με εκπροσώπηση και της ΕΣΑμεΑ- στο ΥΠΕΧΩΔΕ βάσει του Ν.2831/2000 (ΦΕΚ 140Α/ 13.6.2000), άρθρο 28 και της Υπουργικής Απόφασης 5550/02 (ΦΕΚ-216Β/22.02.2002) με αντικείμενο αφενός την εισήγηση στον Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ για θέματα που έχουν σχέση με την εφαρμογή των διατάξεων του ΓΟΚ σχετικά με τα άτομα με αναπηρία και αφετέρου την εξέταση και γνωμοδότηση σε αιτήματα σχετικά με την εφαρμογή των παραπάνω διατάξεων.
- **Ανάπτυξη εθνικού συστήματος πιστοποίησης προσβάσιμων υποδομών και υπηρεσιών, συμβατικών και ηλεκτρονικών** (βλ. σχετικά και αντίστοιχο εδάφιο στην ενότητα 3.2.1).
- **Ανάπτυξη – σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ - συστηματικών (γενικών και στοχευμένων) προγραμμάτων περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης ατόμων με αναπηρία και προγραμμάτων κατάρτισης ατόμων με αναπηρία σε θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης.**
- **Λήψη μέτρων για την κατάρτιση/ ενημέρωση – σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ - σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας** στελεχών του Υπουργείου και των εποπτευόμενων Υπηρεσιών και Φορέων που ασχολούνται με το σχεδιασμό υποδομών, αλλά και της κοινής γνώμης.
- **Συμπερίληψη στα προγράμματα σπουδών όλων των Πολυτεχνικών Σχολών υποχρεωτικού μαθήματος για τον «Σχεδιασμό για Όλους».**

3.4.1.β Προσβάσιμες υποδομές, μεταφορές και επικοινωνίες

Είναι γεγονός ότι οι υποδομές δημόσιου χαρακτήρα (κτιριακές, εξωτερικών χώρων, μεταφορές, επικοινωνίες κ.λπ.) επηρεάζουν στο μεγαλύτερο βαθμό την καθημερινότητα των πολιτών και την ποιότητα της ζωής τους. Με δεδομένα τον στενό συσχετισμό ανάμεσα στην αναπηρία και την αυξανόμενη ηλικία, αλλά και τη συνεχή γήρανση του πληθυσμού της χώρας, είναι αυτονόητο ότι όλες οι υποδομές δημόσιου χαρακτήρα θα πρέπει να σχεδιάζονται και να βελτιώνονται στην κατεύθυνση της εξυπηρέτησης πολιτών με παρόμοιες ανάγκες με τα άτομα με αναπηρία. Για το λόγο αυτό είναι απόλυτα αναγκαίο στις προκηρύξεις όλων των δημόσιων και δημοτικών έργων να περιλαμβάνεται - με σαφήνεια και με ποινή αποκλεισμού από την αξιολόγηση - η υποχρέωση πρόβλεψης προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία, θέση την οποία εξάλλου υποστηρίζει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁶³ και το εθνικό δίκαιο⁶⁴.

Στην Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής COM(2004)60 τελικό - «Προς μια θεματική στρατηγική για το αστικό περιβάλλον» μάλιστα αναφέρεται ότι *η κινητικότητα στις πόλεις είναι σημαντικό στοιχείο κοινωνικής ισότητας. Πρόσβαση σε*

⁶³ Βλ. Οδηγίες 2004/18/ΕΚ, 2005/51/ΕΚ και 2005/75/ΕΚ.

⁶⁴ Βλ. Π.Δ. 60/2007/ΦΕΚ64Α/16.03.2007.

υπηρεσίες, εκπαίδευση, απασχόληση, αναψυχή και αγαθά πρέπει να έχουν όλοι οι πολίτες, ανεξάρτητα από το αν διαθέτουν αυτοκίνητο ή όχι. Οι συγκοινωνίες μπορούν να παρέχουν την πρόσβαση αυτή και παρουσιάζουν σαφή περιβαλλοντικά πλεονεκτήματα. Παρ' όλα αυτά όμως η συντριπτική πλειοψηφία των ατόμων με αναπηρία στη χώρα μας για την οποιαδήποτε μετακίνησή της είναι αναγκασμένη ακόμη και σήμερα να χρησιμοποιεί ιδιωτικά αυτοκίνητα, λόγω

- ο της έλλειψης προσβασιμότητας στις αστικές μεταφορές, ιδιαίτερα της Περιφέρειας, που καθιστά αδύνατη την χρήση τους από άτομα με αναπηρία,
- ο της έλλειψης «αλυσίδας»/δικτύου προσβάσιμων υποδομών (πεζοδρόμια, κοινόχρηστοι χώροι, κτίρια εξυπηρέτησης κοινού κλπ), που θα επέτρεπε στα άτομα με αναπηρία να κινηθούν μέσα στην πόλη και κατά συνέπεια να προσεγγίσουν και χρησιμοποιήσουν τυχόν προσβάσιμα δημόσια μεταφορικά μέσα,
- ο της έλλειψης τακτικής συντήρησης του ειδικού εξοπλισμού (ράμπες, ανελκυστήρες, αναβατόρια κλπ) των δημόσιων μεταφορικών μέσων και των αντίστοιχων σταθμών, η οποία και θα τα καθιστά αναξιόπιστα.

Κατά συνέπεια, οι βασικές ανάγκες στον Τομέα Μεταφορών, εντάσσονται όχι μόνο στην κατεύθυνση αναβάθμισης & σημαντικής αύξησης του μεταφορικού έργου (επιβατικού & εμπορικού) των δημόσιων μεταφορικών μέσων και ιδιαίτερα αυτών της σταθερής τροχιάς (σιδηρόδρομοι, μετρό, τραμ) – που γενικά χαρακτηρίζονται από τη «φιλικότητά» τους προς τα άτομα με αναπηρία και τα άτομα μειωμένης κινητικότητας- αλλά και στην κατεύθυνση της διασφάλισης της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία στα δημόσια μεταφορικά μέσα, με στόχο την αποθάρρυνση της γενικευμένης χρήσης ΙΧ από τα άτομα αυτά.

Αντίστοιχα η διασφάλιση της προσβασιμότητας των νέων τεχνολογιών, από κοινού με την αξιοποίηση όλων των προσβάσιμων μορφών επικοινωνίας (έντυπα σε γραφή Braille, έντυπα με μεγάλους χαρακτήρες, easy-to-read έντυπα, έντυπα σε ηχητική μορφή - CD, DVD με υποτιτλισμό και διερμηνεία στη νοηματική) μπορεί να διασφαλίσει την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία και στην πληροφόρηση και επικοινωνία, ενώ η ανάπτυξη εναλλακτικών τρόπων εξυπηρέτησης των ατόμων με αναπηρία (π.χ. εξυπηρέτηση κατ' οίκον, e-commerce, e-banking, e-ticketing, πρόβλεψη συνοδού, αναγνώστη ή/και διερμηνέα νοηματικής, συμπληρωματικών ειδικών μεταφορικών συστημάτων κ.λπ.) θα διασφαλίσει και την πρόσβασή τους στον τομέα των υπηρεσιών.

Επομένως στον τομέα υποδομών, μεταφορών και επικοινωνιών απαιτείται:

- **Κατάρτιση Επιχειρησιακού Σχεδίου από το Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας** στα άτομα με αναπηρία σε όλες τις πολιτικές διαδικασίες και προγράμματα που αφορούν στους τομείς αρμοδιότητάς του.
- **Θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ** - ως αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσης των ατόμων με αναπηρία- **σε όλα τα όργανα σχεδιασμού πολιτικών του Υπουργείου και των εποπτευόμενων Φορέων**, με στόχο τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και τη χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία – **Συνεχής**

διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης και πιστοποίησης της προσβασιμότητας των υποδομών, μεταφορών και επικοινωνιών.

- **Σύσταση στο Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων Διεύθυνσης Θεμάτων Ατόμων με Αναπηρία**, που θα υπάγεται απευθείας στον Υπουργό. Αντικείμενο της Διεύθυνσης θα είναι η χάραξη, ο συντονισμός και η παρακολούθηση των συνόλου των μέτρων και των πολιτικών αρμοδιότητας του Υπουργείου που αφορούν άμεσα στα άτομα με αναπηρία και τις οικογένειές τους, αλλά και η παρακολούθηση των μέτρων και των πολιτικών που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό με στόχο την ένταξη της διάστασης της αναπηρίας σε αυτά και την αποφυγή δημιουργίας νέων εμποδίων και διακρίσεων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία.
- **Θέσπιση ισχυρού θεσμικού-νομοθετικού πλαισίου** για την εφαρμογή των αρχών του «Σχεδιασμού για Όλους» στους τομείς αρμοδιότητας του Υπουργείου. Για το λόγο αυτό απαιτείται
  - σε πρώτη φάση, η λεπτομερής μελέτη και εντοπισμός των σημείων της υφιστάμενης σχετικής νομοθεσίας που απαιτούν **εναρμόνιση, συμπλήρωση και επικαιροποίηση** (π.χ. θεσμοθέτηση της δυνατότητας χρήσης εκτός των ανελκυστήρων και πιστοποιημένων κατά CE αναβατορίων όπου απαιτείται ανυψωτικός μηχανισμός, επανεξέταση / συμπλήρωση ομάδων δικαιούχων ειδικού δελτίου στάθμευσης, συμπλήρωση νομοθεσίας για τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες και επικοινωνίες κ.λπ.),
  - σε επόμενη φάση, η **κωδικοποίηση της ισχύουσας νομοθεσίας σε θέματα προσβασιμότητας** των υποδομών, καθώς και των μεταφορών και επικοινωνιών και δικτύων στα άτομα με αναπηρία.

Το νέο θεσμικό-νομοθετικό πλαίσιο που θα διαμορφωθεί θα πρέπει να περιλαμβάνει επιπλέον των ισχυόντων και των προαναφερόμενων συμπληρώσεων / βελτιώσεων / επικαιροποιήσεων κατ' ελάχιστον:

- **Καθιέρωση της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία, ως κριτηρίου αξιολόγησης με ποινή αποκλεισμού, σε όλες τις διακηρύξεις και συμβάσεις δημοσίων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών και μοριοδότηση** κατά την αξιολόγηση για ανάθεση έργων και παροχή υπηρεσιών εκείνων **των επιχειρήσεων που απασχολούν ΑμεΑ**⁶⁵.
- **Καθιέρωση υποβολής «μελέτης προσβασιμότητας»** για κάθε κτίριο – νέο ή/και υφιστάμενο - συμπεριλαμβανομένων των κοινοχρήστων χώρων κατοικιών (υπόγειοι χώροι στάθμευσης, περιβάλλον χώρος, είσοδος, διάδρομοι, ανελκυστήρες κ.λπ.) προκειμένου να εκδοθεί οικοδομική άδεια. Επισημαίνεται ότι η δράση αυτή είναι ιδιαίτερα υψηλής προτεραιότητας, δεδομένων των υποχρεώσεων σχετικά με την προσβασιμότητα στα άτομα με αναπηρία, που επιβάλλει ο νέος

⁶⁵ Βλ. σχετικές δυνατότητες που παρέχει το ΠΔ 60/2007/ ΦΕΚ Α' 64/16.3.2007.

Γενικός Κανονισμός ΕΚ 1083/2006, άρθρο 16⁶⁶ προκειμένου έργα να χρηματοδοτηθούν από τα Ευρωπαϊκά Ταμεία.

- **Θέσπιση νομοθεσίας για τη διασφάλιση της διαφυγής των ατόμων με αναπηρίες σε περιπτώσεις έκτακτου ανάγκης σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία.**
- **Συμπλήρωση Ενιαίων Τιμολογίων Δημοσίων Έργων και Προσωρινών Εθνικών Τεχνικών Προδιαγραφών** με άρθρα και προδιαγραφές σχετιζόμενες με υποδομές προσβασιμότητας ατόμων με αναπηρία.
- Διασφάλιση της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρία κατά τις μετακινήσεις τους με τα μέσα μαζικής μεταφοράς και ιδιαίτερα σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, έτσι ώστε να μη δημιουργούνται πρόσθετες ανισότητες για τα άτομα με αναπηρία.
- **Θέσπιση νομοθεσίας για την προσβασιμότητα των TAXI, ΚΤΕΛ, και των αστικών συγκοινωνιών της Περιφέρειας.**
- **Επανεξέταση καθεστώτος λειτουργίας ειδικών οχημάτων (TAXI) αναπηρικών συλλόγων.**
- **Θέσπιση νομοθεσίας για την προσβασιμότητα των τρένων** ώστε να καταστεί δυνατή η ικανοποίηση των απαιτήσεων που θέτει ο νέος Κανονισμός ΕΚ για τα δικαιώματα των επιβατών με αναπηρία των τρένων.
- **Ανάπτυξη ειδικών συστημάτων μεταφοράς** ατόμων με αναπηρία ιδιαίτερα στην Περιφέρεια – ενίσχυση των υφιστάμενων σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη.
- **Λήψη μέτρων για την ουσιαστική εφαρμογή και παρακολούθηση της εφαρμογής των νέων Κανονισμών ΕΚ αλλά και αντίστοιχης εθνικής νομοθεσίας για τα δικαιώματα των επιβατών με αναπηρία όταν ταξιδεύουν⁶⁷.**
- **Διασφάλιση σύνδεσης με προσβάσιμα μέσα μαζικής μεταφοράς των κέντρων των ελληνικών πόλεων με σταθμούς/ λιμάνια/ αεροδρόμια.**
- **Επανεξέταση συστήματος χορήγησης επαγγελματικών αδειών οδήγησης – ένταξη εκπαίδευσης επαγγελματιών οδηγών σε θέματα εξυπηρέτησης ατόμων με αναπηρία.**
- **Εισαγωγή στα Πάρκα Κυκλοφοριακής Αγωγής στοιχείων προσβασιμότητας** για την εξοικείωση με αυτά των εκπαιδευόμενων

---

⁶⁶ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1083/2006 του Συμβουλίου της 11ης Ιουλίου 2006 περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1260/1999.

⁶⁷ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1107/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Ιουλίου 2006 σχετικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων με μειωμένη κινητικότητα όταν ταξιδεύουν αεροπορικά- ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1371/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2007 σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των επιβατών σιδηροδρομικών γραμμών-N.3709/2008/ΦΕΚ213 Α'/14.10.2008 σχετικά με τα δικαιώματα-υποχρεώσεις επιβατών και μεταφορέων στις επιβατικές τακτικές θαλάσσιες μεταφορές και άλλες διατάξεις.

- χωρίς αναπηρία και υποδομών/ εξοπλισμού για την εκπαιδευτική αγωγή εκπαιδευόμενων με αναπηρία.
- **Διασφάλιση της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία των πληροφοριών** για τις υπηρεσίες δημόσιων συγκοινωνιών, με χρήση προσβάσιμων μορφών και μέσω διαφορετικών συστημάτων επικοινωνιών, που θα ικανοποιούν τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία.
  - **Εξειδίκευση της προσβασιμότητας των καθολικών υπηρεσιών στον τομέα επικοινωνιών και ταχυδρομείων** ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες των ατόμων με αναπηρία.
  - **Θέσπιση νομοθεσίας για την προσβασιμότητα των ηλεκτρονικών υπηρεσιών** και ιδιαίτερα των διαδικτυακών τόπων και εφαρμογών σύμφωνα με το διεθνές πρότυπο Web Content Accessibility Guidelines (WCAG), έκδοση 2.0, σε Επίπεδο προσβασιμότητας «AAA» (με βελτίωση ή και επανασχεδιασμό τους) και συνεχή ενσωμάτωση σε αυτές όλων των διαθέσιμων πληροφοριών. Σε περίπτωση διαδικτυακών τόπων ή διαδικτυακών εφαρμογών που προορίζονται για χρήση κυρίως μέσω κινητών συσκευών (πχ. PDAs, κινητά τηλέφωνα, κλπ.) θα πρέπει να απαιτείται η συμμόρφωση -επιπλέον των παραπάνω- με τις Βέλτιστες Πρακτικές για Χρήση Διαδικτυακού Περιεχομένου από Κινητές Συσκευές (Mobile Web Best Practices 1.0) του W3C – WAI.
  - **Θέσπιση νομοθεσίας για την προσβασιμότητα των ραδιοτηλεοπτικών επικοινωνιών (υποτιτλισμός, καθιέρωση διερμηνείας στη νοηματική στην τηλεόραση κ.λπ.).**
  - **Επανεξέταση και ενίσχυση του καθεστώτος εκπτώσεων, προνομίων, παροχών, υπηρεσιών στους τομείς μεταφορών και επικοινωνιών** προσαρμοσμένων στις συνθήκες που επιβάλλει η αναπηρία.
- **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) **της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία των κτιριακών υποδομών, των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων** (πολεοδομικές υπηρεσίες κ.λπ.), καθώς και της **ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης** (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).
- **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιάμεσων** (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε όλες τις συναλλαγές τους με το Υπουργείο και τις εποπτευόμενες από αυτό Υπηρεσίες και Φορείς.
- **Ανάπτυξη εθνικού συστήματος πιστοποίησης προσβάσιμων υποδομών και υπηρεσιών, συμβατικών και ηλεκτρονικών** (βλ. σχετικά και αντίστοιχο εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).
- **Λήψη μέτρων για την κατάρτιση / ενημέρωση** – σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ- σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας:

- στελεχών του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων που ασχολούνται με το σχεδιασμό υποδομών και υπηρεσιών σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας,
  - προσωπικού του τομέα μεταφορών (οδηγών, σταθμαρχών, στελεχών αεροσταθμών κ.λπ.) σε θέματα συναλλαγής και εξυπηρέτησης ατόμων με αναπηρία.
- **Συμπερίληψη στα προγράμματα σπουδών όλων των Πολυτεχνικών Σχολών υποχρεωτικού μαθήματος για το «Σχεδιασμό για Όλους».**

3.5 Ισχυρό και αποτελεσματικό κοινωνικό κράτος

Το κοινωνικό κράτος αποτελεί θεμελιώδη συνιστώσα της δημοκρατίας, δημόσια υποχρέωση και λειτουργία που διασφαλίζει τα κοινωνικά δικαιώματα, ίσες ευκαιρίες για όλους, ποιοτικές υπηρεσίες και δομές υποστήριξης.

Ένα αποτελεσματικό κοινωνικό κράτος πρέπει να αποσκοπεί να αποδώσει στα άτομα με αναπηρία τον έλεγχο του σώματος και του τρόπου ζωής τους και να εγγυάται το δικαίωμα στην αξιοπρέπεια.

Αυτό συνεπάγεται ότι οφείλει να λαμβάνει υπόψη του την ανομοιογένεια που χαρακτηρίζει τα άτομα με αναπηρία ως ομάδα πληθυσμού. Οι σχεδιαζόμενες υπηρεσίες και δομές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τις διαφορετικές ανάγκες ανάλογα με την κατηγορία και τη βαρύτητα της αναπηρίας καθώς και το γεγονός ότι κάποιες ομάδες ατόμων με αναπηρία αντιμετωπίζουν πολλαπλές διακρίσεις (μετανάστες με αναπηρία, γυναίκες με αναπηρία κ.ά.).

3.5.1 Εργασία και απασχόληση για όλους

Υπάρχουν ιδιαίτερα σημαντικοί λόγοι που επιβάλλουν την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην αγορά εργασίας, οι οποίοι συνήθως δεν λαμβάνονται υπόψη όταν σχεδιάζονται πολιτικές και μέτρα για την απασχόληση. Η μείωση του ποσοστού ανεργίας, η μείωση του ποσοστού φτώχειας και η αύξηση της καταναλωτικής δύναμης ενός μεγάλου τμήματος του πληθυσμού είναι μόνο μερικοί από αυτούς τους λόγους. Επιπρόσθετα, η γήρανση του πληθυσμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο, και ακόμη περισσότερο στη χώρα μας, η οποία έχει ως συνέπεια τη μείωση του εργατικού δυναμικού, με τις συνακόλουθες οικονομικές συνέπειες στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, επιβάλλουν την ένταξη στην αγορά εργασίας πληθυσμιακών ομάδων που μέχρι σήμερα ήταν αποκλεισμένες από αυτήν, όπως είναι και η μεγάλη πληθυσμιακή ομάδα των ατόμων με αναπηρία.⁶⁸

Ο αποκλεισμός και η διάκριση που υφίστανται τα άτομα με αναπηρία στον τομέα της απασχόλησης δεν μπορεί να αρθεί μόνο μέσω της υλοποίησης στοχευμένων μέτρων και πολιτικών, αλλά απαιτείται συνέργεια και συμπληρωματικότητα με πολιτικές και μέτρα που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό, που ενσωματώνουν τη διάσταση της αναπηρίας. Για το λόγο αυτό επιβάλλεται:

- **Κατάρτιση Επιχειρησιακού Σχεδίου για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία** σε όλες τις πολιτικές, διαδικασίες και προγράμματα που αφορούν στην εργασία και την απασχόληση των ατόμων με αναπηρία.

---

⁶⁸ Joint Report of Social Protection and Social Inclusion, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Brussels COM (2205).

- **Θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ** - ως αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσης των ατόμων με αναπηρία **στα Δ.Σ. Οργανισμών που εποπτεύονται από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης**
  - στο Δ.Σ. του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.), δεδομένου ότι αποτελεί τον σημαντικότερο φορέα άσκησης πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία,
  - στο Δ.Σ. του Οργανισμού Εργατικής Εστίας (Ο.Ε.Ε.) δεδομένου ότι υλοποιεί προγράμματα που αφορούν στα άτομα με αναπηρία και τις οικογένειές τους,

και σε κάθε άλλο όργανο σχεδιασμού πολιτικών, με στόχο τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και τη χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για την εργασία και την απασχόληση των ατόμων με αναπηρία – **Συνεχής διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της** σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης πολιτικών για την εργασία και την απασχόληση.
- **Σύσταση Διεύθυνσης Θεμάτων Ατόμων με Αναπηρία στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης** με σκοπό τη χάραξη, το συντονισμό και την παρακολούθηση των συνόλου των μέτρων και των πολιτικών που αφορούν άμεσα στα άτομα με αναπηρία και τις οικογένειές τους, αλλά και την παρακολούθηση των μέτρων και των πολιτικών που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό με στόχο την ένταξη της διάστασης της αναπηρίας σε αυτά και την αποφυγή δημιουργίας νέων εμποδίων και διακρίσεων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία.
- **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) **της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία των κτιριακών υποδομών, των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων** (ΟΑΕΔ, ασφαλιστικά Ταμεία κ.λπ.), **καθώς και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης** (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).
- **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιάμεσων** (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε όλες τις συναλλαγές τους με το Υπουργείο και τις εποπτευόμενες από αυτό Υπηρεσίες και Φορείς.
- **Θέσπιση ενός νέου και σύγχρονου νόμου για την απασχόληση των ατόμων με αναπηρία που να περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τα εξής:**
  - τη θέσπιση ενός νέου *συστήματος ποσόστωσης* αποκλειστικά και μόνο για τα άτομα με αναπηρία, λόγω των ιδιαίτερων προβλημάτων που παρουσιάζει στην εφαρμογή του ο υφιστάμενος Ν.2643/1998,
  - τη λήψη μέτρων για την ευρεία εφαρμογή των *εύλογων προσαρμογών του εργασιακού χώρου*,
  - την προώθηση της *δωρεάν παροχής τεχνολογικών βοηθημάτων* και υποστηρικτικών μέσων στους εργαζομένους με αναπηρία, τη λήψη μέτρων για την προώθηση, ανάπτυξη και ευρεία εφαρμογή των

εναλλακτικών μορφών απασχόλησης, όπως είναι η προστατευόμενη, η υποστηριζόμενη και η εξ' αποστάσεως απασχόληση, συμπεριλαμβανομένης της απασχόλησης εντός της Κοινωνικής Οικονομίας,

- την προώθηση της αυτο - απασχόλησης και της επιχειρηματικής δραστηριότητας των ατόμων με αναπηρία,
- τη θέσπιση συστήματος προστασίας από την απόλυση και διατήρησης στη θέση εργασίας,
- τη διασύνδεση της απασχόλησης με την εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση,
- τη διασύνδεση της απασχόλησης με τις υπηρεσίες υγείας και αποκατάστασης για τη διατήρηση του βέλτιστου επιπέδου λειτουργικότητας των ατόμων με αναπηρία,
- την αποσύνδεση του επιδόματος αναπηρίας από την εργασία, προκειμένου να μην δρα ανασταλτικά στην επαγγελματική αποκατάσταση των ατόμων με αναπηρία.

- **Αναβάθμιση της Υπηρεσίας Απασχόλησης Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων του Ο.Α.Ε.Δ. σε Διεύθυνση**, στελέχωσή της με μόνιμο εξειδικευμένο προσωπικό, και αναβάθμιση των κατά τόπους Γραφείων της.
- **Λήψη μέτρων για την αποτελεσματική εφαρμογή του Ν.3304/2005 «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού»**, ένα εκ των οποίων μπορεί να είναι η μεγαλύτερη αξιοποίηση του Σώματος Επιθεωρητών Εργασίας όσον αφορά στις εύλογες προσαρμογές του εργασιακού χώρου.
- Συγκέντρωση **στατιστικών στοιχείων και δεικτών** σχετικά με την κατάσταση των ατόμων με αναπηρία στο τομέα της εργασίας και της απασχόλησης, την ανεργία κ.λπ. (βλ. ενότητα 3.2.1 του παρόντος Κεφαλαίου και Κεφάλαιο 4 της παρούσας Έκθεσης).
- Οι **Κοινωνικοί Εταίροι, μέσω των συλλογικών διαπραγματεύσεων**, οφείλουν να διασφαλίσουν στους εργαζόμενους με αναπηρία ίσες ευκαιρίες κατά τη διάρκεια της πρόσληψης και της εξέλιξής τους.

3.5.2 Δίκαιο ασφαλιστικό σύστημα για όλους

- **Θέσπιση ενός ενιαίου αδιάβλητου συστήματος αξιολόγησης και πιστοποίησης της αναπηρίας**, σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και με ενιαία εφαρμογή του σε όλους τους τομείς (υγεία, πρόνοια, απασχόληση, κ.λπ.). Μόνο με ένα τέτοιο σύστημα θα σταματήσουν δια παντός οι κατηγορίες περί «αναπήρων μαϊμού», που οδηγούν στη συλλήβδην ενοχοποίηση των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους, θίγοντας την αξιοπρέπειά τους.
- **Ενιαίος καθορισμός από όλα τα Ασφαλιστικά Ταμεία του ύψους των συντάξεων αναπηρίας**, με στόχο ένα δημόσιο ασφαλιστικό σύστημα που θα καλύπτει με όρους κοινωνικής δικαιοσύνης και αλληλεγγύης τις ανάγκες

όλων των πολιτών και θα εγγυάται το ελάχιστο όριο διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία και με χρόνιες παθήσεις.

- **Θέσπιση ενός ενιαίου πλαισίου αρχών ασφαλιστικών παροχών στα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις που να αφορά στο σύνολο των Ασφαλιστικών Ταμείων που θα**
  - αντιμετωπίζει τις ανισότητες μεταξύ ασφαλισμένων με αναπηρία σε διαφορετικά ασφαλιστικά ταμεία, π.χ. ένας ασφαλισμένος με κινητική αναπηρία μπορεί να δικαιούται ένα τεχνικό βοήθημα από το ΙΚΑ και ένας ασφαλισμένος του ΟΓΑ με την ίδια αναπηρία να μην το δικαιούται,
  - απλοποιεί τις χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες που υπόκεινται οι ασφαλισμένοι όλων των Ασφαλιστικών Ταμείων για τη χορήγηση αναλώσιμων υλικών, τεχνητών και θεραπευτικών βοηθημάτων και για την έγκριση εξειδικευμένων εργαστηριακών εξετάσεων και λοιπών παροχών,
  - προβλέπει τη δωρεάν χορήγηση θεραπευτικών τεχνικών βοηθημάτων, αναλώσιμων υλικών και φαρμακευτικού και υγειονομικού υλικού από όλα τα Ασφαλιστικά Ταμεία για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις σύμφωνα με τις ανάγκες τους, άμεσα και έμμεσα ασφαλισμένα,
  - πληροί μια αυστηρή διαδικασία ελέγχου προκειμένου οι αποδέκτες των ασφαλιστικών παροχών να είναι αυτοί που πραγματικά τις δικαιούνται, προστατεύοντας με αυτόν τον τρόπο το δημόσιο χρήμα.

- **Κατάργηση της επανεξέτασης των ατόμων με μη αναστρέψιμη αναπηρία** που ταλαιπωρεί επί μακρόν τόσο τα ίδια τα άτομα με αναπηρία όσο και τις οικογένειές τους και αποδεικνύει περίτρανα τις αγκυλώσεις και τις γραφειοκρατικές διαδικασίες του προνοιακού συστήματος της χώρας.

- **Ανακοστολόγηση όλων των θεραπευτικών πράξεων που απαιτούνται για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις**, δεδομένου ότι ο τιμοκατάλογος των Ασφαλιστικών Ταμείων έχει να ανακοστολογηθεί εδώ και 20 χρόνια και εκ τούτου δεν καλύπτει ούτε το 1/3 των αγοραίων τιμών θεραπευτικών πράξεων όπως φυσικοθεραπεία, λογοθεραπεία, εργοθεραπεία, ψυχοθεραπεία, κ.λπ.

- **Κάλυψη προσωπικού βοηθού από τα Ασφαλιστικά Ταμεία για τα άτομα με βαριά κινητική αναπηρία ή άλλη βαριά και πολλαπλή αναπηρία**, προκειμένου να μπορούν να διαβιούν αυτόνομα.

- **Κάλυψη αποκλειστικής νοσοκόμας από τα Ασφαλιστικά Ταμεία σε περίπτωση νοσηλείας ατόμου με αναπηρία και χρόνια πάθηση**, σύμφωνα με τις ανάγκες τους, για όσο χρονικό διάστημα κρίνεται αναγκαίο, βάσει αντικειμενικών κριτηρίων και σχετικής βεβαίωσης από το θεράποντα γιατρό.

- **Κάλυψη συνοδού από τα Ασφαλιστικά Ταμεία για περιπτώσεις ατόμων με βαριές αναπηρίες** (όπως νοητική αναπηρία, σύνδρομο down, αυτισμό,

τετραπληγία, εγκεφαλική παράλυση κ.λπ.), τυφλών ατόμων και εν γένει ατόμων με αναπηρία, για όσο χρόνο νοσηλεύονται σε νοσοκομείο.

- **Αποσύνδεση του εξωϊδρυματικού επιδόματος αναπηρίας ή του επιδόματος απολύτου αναπηρίας από τη χορήγηση του ΕΚΑΣ.** Το εξωϊδρυματικό επίδομα αναπηρίας ή το αντίστοιχο επίδομα απολύτου αναπηρίας που χορηγείται στα άτομα με ποσοστό αναπηρίας 67% και άνω να μην θεωρείται ατομικό ή οικογενειακό εισόδημα και να μη συνυπολογίζεται στον καθορισμό των εισοδηματικών κριτηρίων για τη χορήγηση του ΕΚΑΣ.
- **Αναμόρφωση του εξωϊδρυματικού επιδόματος παραπληγίας - τετραπληγίας των Ασφαλιστικών Ταμείων αρμοδιότητας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και τη διαβάθμιση του έτσι ώστε αυτό να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες του ατόμου με βαριά κινητική αναπηρία επιτρέποντάς του να ζήσει ανεξάρτητο και αυτόνομο.**

3.5.3 Κοινωνική προστασία και πρόνοια

Η ανασυγκρότηση του τομέα της πρόνοιας πρέπει να εγγυηθεί τη διασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία. Η αύξηση της διάθεσης πόρων στον τομέα της πρόνοιας είναι επιτακτική διότι, ενώ αφορά στις πλέον ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, είναι ο πιο υποχρηματοδοτούμενος τομέας όλων.

Στο πλαίσιο της ανασυγκρότησης αυτού του τομέα, πρέπει να απαλειφθούν όλες εκείνες οι διατάξεις που έχουν θεσπισθεί και έχουν οδηγήσει στην εμπορευματοποίηση της πρόνοιας. Οι ιδιωτικές κερδοσκοπικές επιχειρήσεις πρέπει να απαγορευθούν στον τομέα αυτό ενώ ο μη κερδοσκοπικός τομέας πρέπει να λειτουργήσει κάτω από κανόνες πιστοποίησης ποιότητας, διαφάνειας, διαρκούς ελέγχου, συμμετοχής του αναπηρικού κινήματος στη διοίκησή του. Η νέα πολιτική για τον τομέα της πρόνοιας πρέπει να διασφαλίζει το δημόσιο χαρακτήρα του τομέα και να θέτει τέλος στη διαρκή και χρονίζουσα υποβάθμιση και εκχώρηση του, άμεσα ή έμμεσα, σε ιδιωτικά συμφέροντα.

Για το λόγο αυτό απαιτείται:

- **Κατάρτιση Επιχειρησιακού Σχεδίου για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία** σε όλες τις πολιτικές, διαδικασίες και προγράμματα που αφορούν στην κοινωνική προστασία και πρόνοια.
- **Θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ** - ως αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσης των ατόμων με αναπηρία – και κατά περίπτωση των Φορέων – Μελών της όταν πρόκειται για συγκεκριμένη κατηγορία αναπηρίας στα Δ.Σ. Οργανισμών που παρέχουν υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας και πρόνοιας και που εποπτεύονται από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και σε κάθε άλλο όργανο σχεδιασμού πολιτικών, με στόχο τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και τη χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για την πρόνοια – **Συνεχής διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της** σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης πολιτικών για την πρόνοια.

- **Αναβάθμιση και στελέχωση της Διεύθυνσης Ατόμων με Αναπηρία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης** με σκοπό τη χάραξη, το συντονισμό και την παρακολούθηση των συνόλου των μέτρων και των πολιτικών που αφορούν άμεσα στα άτομα με αναπηρία και τις οικογένειές τους, αλλά και την παρακολούθηση των μέτρων και των πολιτικών που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό με στόχο την ένταξη της διάστασης της αναπηρίας σε αυτά και την αποφυγή δημιουργίας νέων εμποδίων και διακρίσεων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία.
- **Θέσπιση ισχυρού θεσμικού-νομοθετικού πλαισίου** για την εφαρμογή των αρχών της «Πρόνοιας για Όλους». Ενδεικτικά το πλαίσιο αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει μεταξύ άλλων
  - ο **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) **της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία των κτιριακών υποδομών, των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων** του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων, αλλά και όλων των προνοιακών Φορέων του ιδιωτικού τομέα, καθώς και **της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης** (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).
  - ο **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιάμεσων** (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε όλες τις συναλλαγές τους με το Υπουργείο, τις εποπτευόμενες από αυτό Υπηρεσίες και Φορείς, τους προνοιακούς Φορείς του ιδιωτικού τομέα.
- **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) **της ποιότητας των υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας και κοινωνικής προστασίας που παρέχονται από φορείς του μη κερδοσκοπικού τομέα στα άτομα με αναπηρία.** Ανάπτυξη και εφαρμογή συγκεκριμένων κριτηρίων χρηματοδότησής τους, επανεξέταση και εκσυγχρονισμός της κείμενης νομοθεσία σχετικά με την αδειοδότηση λειτουργίας τους. Το κράτος οφείλει να λειτουργεί ως εγγυητής των δικαιωμάτων των πολιτών που κάνουν χρήση των υπηρεσιών που παρέχουν οι φορείς αυτοί.
- **Εκπόνηση και εφαρμογή Εθνικού Σχεδίου Ανεξάρτητης Διαβίωσης** των ατόμων με αναπηρία με βασικό πυλώνα την εφαρμογή του θεσμού του προσωπικού βοηθού.
- **Εκπόνηση και εφαρμογή Εθνικού Σχεδίου Αποϊδρυματοποίησης,** με στόχο τη μετάβαση από την ιδρυματική φροντίδα σε ένα νέο σύστημα υποστηρικτικών δομών και υπηρεσιών, το οποίο πρέπει να στηρίζεται: **α)** στην αναδιοργάνωση των δομών κλειστής περίθαλψης που υπάρχουν, **β)** στην ανάπτυξη υποστηρικτικού πλαισίου για τα άτομα με βαριές αναπηρίες που θα διασφαλίζει την παραμονή τους στην κοινότητα και **γ)** στην ανάπτυξη δομών

προστατευμένης διαβίωσης για τα άτομα που αδυνατούν να ζήσουν αυτόνομα. Το εθνικό σχέδιο αποϊδρυματοποίησης πρέπει να προβλέπει συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα ολοκλήρωσης και να έχει διασφαλισμένη δημόσια χρηματοδότηση.

- **Άμεση ανασυγκρότηση των Κέντρων, Οργανισμών και Ιδρυμάτων κλειστής περίθαλψης δημόσιου χαρακτήρα ή που λειτουργούν στο πλαίσιο του μη κερδοσκοπικού τομέα προκειμένου να διασφαλιστούν ποιοτικότεροι όροι διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία μέχρι να ολοκληρωθεί το σχέδιο αποϊδρυματοποίησης.** Θέσπιση κανόνων διαφάνειας, λογοδοσίας και ελέγχου, ανάδειξη των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, εκπόνηση και εφαρμογή προγραμμάτων για την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, τη δια βίου μάθηση κ.λπ.
- **Ανάπτυξη ενός Δικτύου Κοινωνικής Προστασίας των Ατόμων με Αναπηρία και των Οικογενειών τους,** που να επιτρέπει στα άτομα με αναπηρία να αξιοποιούν τις ικανότητές του και ταυτόχρονα να σταθμίζουν τους λειτουργικούς περιορισμούς τους, εξασφαλίζοντας πραγματική ισότητα ευκαιριών. Ένα τέτοιο σύστημα μπορεί να περιλαμβάνει πρωτοβουλίες όπως το πρόγραμμα Βοήθεια στο Σπίτι, στέγες αυτόνομης, ημιαυτόνομης και προστατευμένης διαβίωσης, ξενώνες βραχείας φιλοξενίας, θεσμό του προσωπικού βοηθού, νοσηλεία κατ' οίκον. Ραχοκοκαλιά αυτού του δικτύου πρέπει να είναι τα ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ, τα Κέντρα Υποστήριξης ΑμεΑ, για αυτό και απαιτείται η άμεση και πλήρη στελέχωσή τους, η άμεση και πλήρη λειτουργία τους. Τα ΚΑΦΚΑ επίσης εντάσσονται σε ένα τέτοιο δίκτυο, το κράτος δε οφείλει να τα θέσει σε άμεση και πλήρη λειτουργία.
- **Δημιουργία θεσμικού πλαισίου για την ανάπτυξη συμπράξεων, στο πλαίσιο του Δικτύου Κοινωνικής Προστασίας, μεταξύ των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των αναπηρικών οργανώσεων για τη δημιουργία υπηρεσιών μικρής κλίμακας (Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας, Συμβουλευτική Σταθμοί).**
- **Προσλήψεις προσωπικού στις μονάδες κοινωνικής φροντίδας, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών της πρόνοιας.** Συγκεκριμένα, απαιτείται ο άμεσος διορισμός προσωπικού για την κάλυψη των κενών θέσεων που προκύπτουν από την αποχώρηση, συνταξιοδότηση κ.λπ., η πραγματική αύξηση του στελεχιακού δυναμικού (ήτοι 500 άτομα κατ' έτος επιπλέον των αποχωρήσεων για την κάλυψη των προαναφερθέντων κενών).
- **Αναμόρφωση της επιδοματικής πολιτικής και τη διαβάθμιση ανάλογα με τη βαρύτητα της αναπηρίας** έτσι ώστε αυτό να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες του ατόμου με αναπηρία επιτρέποντάς του να ζήσει ανεξάρτητο και αυτόνομο.

- **Προώθηση των προγραμμάτων υιοθεσίας ή / και αναδοχής ατόμων με αναπηρία⁶⁹**, με στόχο αφενός την ομαλή ανάπτυξη των παιδιών με αναπηρία σε οικογενειακό πλαίσιο και αφετέρου την κάλυψη αναγκών (συναισθηματικές, κοινωνικές) των παιδιών αλλά και των ενηλίκων με αναπηρία.
- Συγκέντρωση **στατιστικών στοιχείων και ανάπτυξη δεικτών** σχετικά με την οργάνωση, λειτουργία, αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα του τομέα της πρόνοιας σε σχέση με τα άτομα με αναπηρία (βλ. ενότητα 3.2.1 του παρόντος Κεφαλαίου και Κεφάλαιο 4 της παρούσας Έκθεσης).
- **Απαγόρευση εράνων** κάθε μορφής που έχουν ως σημείο αναφοράς και στο επίκεντρό τους την αναπηρία, ως πλήρως αντίθετες λειτουργίες με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Οι έρανοι κινητοποιούν και χρησιμοποιούν τον οίκτο των πολιτών, δηλαδή τοποθετούν τα άτομα με αναπηρία στη θέση του αντικείμενου οίκτου και ελέους, επιχειρώντας να προσελκύσουν την οικονομική συνδρομή πολιτών, φορέων και επιχειρήσεων για τη υλοποίηση συγκεκριμένων πολιτικών και έργων.

3.5.4 Υγεία

Ο τομέας της υγείας έχει ιδιαίτερη σημασία για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, εάν λάβουμε υπόψη τους εξής βασικούς παράγοντες:

- α) Τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις είναι συχνοί χρήστες των υπηρεσιών υγείας.
- β) Η δωρεάν πρόσβασή τους σε ένα οργανωμένο σύστημα υπηρεσιών υγείας αποτελεί το θεμέλιο λίθο προκειμένου τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις να διατηρήσουν το βέλτιστο επίπεδο της λειτουργικότητας τους και να συμμετέχουν σε όλες τις κοινωνικές δραστηριότητες.
- γ) Η μείωση του εισοδήματος των ατόμων με αναπηρία σχετίζεται άμεσα με την κάλυψη του επιπρόσθετου κόστους των θεραπευτικών μεθόδων και των μεθόδων αποκατάστασης τους.

Για το λόγο αυτό επιβάλλεται

- **Κατάρτιση Επιχειρησιακού Σχεδίου για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία** σε όλες τις πολιτικές, διαδικασίες και προγράμματα που αφορούν στην υγεία.
- **Θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ** - ως αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσης των ατόμων με αναπηρία - **και κατά περίπτωση των Φορέων – Μελών της όταν πρόκειται για συγκεκριμένη κατηγορία αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης στο Κεντρικό Συμβούλιο Υγείας (ΚΕΣΥ), στα Δ.Σ. Οργανισμών που παρέχουν υπηρεσίες υγείας και που εποπτεύονται από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και σε κάθε άλλο**

⁶⁹ Ο Ν.2447/96 για το θεσμό της υιοθεσίας και ο Ν.2646/98 για το Εθνικό Σύστημα Κοινωνικής Φροντίδας θέτουν τις βάσεις για τη λειτουργία του θεσμού της υιοθεσίας και αναδοχής στην Ελλάδα.

όργανο σχεδιασμού πολιτικών, με στόχο τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και τη χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για την υγεία – **Συνεχής διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της** σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης πολιτικών για την υγεία.

- **Σύσταση Διεύθυνσης Υγείας Ατόμων με Χρόνιες Παθήσεις**, δεδομένου ότι τα άτομα με χρόνιες παθήσεις είναι καθημερινοί χρήστες των υπηρεσιών υγείας (πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων), με αποκλειστικό αντικείμενο την αντιμετώπιση των θεμάτων υγείας που απασχολούν αυτήν την κατηγορία πληθυσμού, στελεχωμένης με εξειδικευμένο προσωπικό επί των θεμάτων αυτών.
- **Μετονομασία της Επιτροπής Ελέγχου Προστασίας των Δικαιωμάτων των Ασθενών σε Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Πολιτών που είναι Συχνοί Χρήστες των Υπηρεσιών Υγείας και ενίσχυση των αρμοδιοτήτων της.**
- **Θέσπιση ισχυρού θεσμικού - νομοθετικού πλαισίου** για την εφαρμογή των αρχών της «Υγείας για Όλους». Ενδεικτικά το πλαίσιο αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει μεταξύ άλλων
  - **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) **της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία** με όποια ιδιότητα και αν αυτά συμμετέχουν στις υπηρεσίες υγείας (ασθενείς, επισκέπτες, ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, κ.λπ.) **των κτιριακών υποδομών, των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων, καθώς και όλων των δομών υγείας του ιδιωτικού τομέα** (κτιριακές υποδομές νοσοκομείων, κέντρων υγείας, ιατρείων ασφαλιστικών φορέων κ.λπ.), **καθώς και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης** (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).
  - **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιαμέσων** (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε όλες τις συναλλαγές τους με το Υπουργείο, τις εποπτευόμενες από αυτό Υπηρεσίες και Φορείς καθώς και όλες τις δομές υγείας του ιδιωτικού τομέα.
- **Ίδρυση νέων Μονάδων Αποκατάστασης στην Αττική και στην Περιφέρεια και ενίσχυση υπαρχόντων**, αφού σύμφωνα με στοιχεία (βλ. ενότητα 2.2.3 του Κεφαλαίου 2 της παρούσας Έκθεσης), ο αριθμός των κλινών δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες.
- **Πρόσληψη ιατρικού, νοσηλευτικού και παραϊατρικού προσωπικού σε όλα τα νοσοκομεία και τις μονάδες υγείας της χώρας**, λόγω των μεγάλων ελλείψεων που παρατηρούνται. Ειδικότερα, για τα άτομα με βαριές και πολλαπλές αναπηρίες (νοητική υστέρηση, αυτισμό, σύνδρομο down κ.λπ.), η έλλειψη εξειδικευμένου νοσηλευτικού προσωπικού δυσκολεύει την εισαγωγή

και περίθαλψη αυτών στα νοσοκομεία.

- **Ανάπτυξη προγραμμάτων πρώιμης διάγνωσης – έγκαιρης παρέμβασης**, τα οποία μπορεί να περιλαμβάνουν ανάπτυξη ειδικών μεθοδολογιών (διαγνωστικά τεστ) για την πρώιμη διάγνωση προβλημάτων υγείας που μπορούν να προκαλέσουν αναπηρία σε παιδιά και ενήλικες, ανάπτυξη μηχανισμών δευτερογενούς πρόληψης των επιπλοκών που μπορούν να προκύψουν από μία πάθηση κ.λπ.
- **Αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας προς τα άτομα με χρόνιες παθήσεις (νεφροπάθεια, σακχαρώδη διαβήτη, θαλασσαιμία, αιμορροφιλία, κ.λπ.) με την ίδρυση νέων και τον εκσυγχρονισμό των υπαρχόντων εξειδικευμένων μονάδων.**
- **Κατάρτιση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ψυχική Υγεία για την ανάπτυξη ενός σύγχρονου συστήματος ψυχικής υγείας**, το οποίο θα αντιμετωπίζει βασικές ανάγκες όπως η βελτίωση της λειτουργίας των ψυχιατρικών κλινικών και η ίδρυση νέων, η πρόσληψη ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας, η μείωση της ακούσιας νοσηλείας, η ανάπτυξη προγραμμάτων στέγασης (ξενώνες, προστατευμένα διαμερίσματα), η ενίσχυση της αυτό-εκπροσώπησης των ίδιων των ατόμων με ψυχική αναπηρία, η ενίσχυση του ρόλου των Κοι.ΣΠΕ στην ψυχοκοινωνική αποκατάσταση και την επαγγελματική ένταξη ατόμων με ψυχική αναπηρία, η εκπαίδευση και η υποστήριξη της οικογένειας του ατόμου με ψυχική αναπηρία, η ενημέρωση – ευαισθητοποίηση για τη μείωση του στίγματος κ.λπ.
- **Προώθηση του θεσμού της «Νοσηλείας στο σπίτι»**, μέτρο το οποίο θα βελτιώσει την ποιότητα της καθημερινής ζωής τους, θα βοηθήσει στην κοινωνική τους ένταξη και παράλληλα θα οδηγήσει στην αποσυμφόρηση των υπηρεσιών που παρέχονται από τα νοσοκομεία της χώρας.
- **Διασφάλιση δωρεάν παροχής θεραπευτικών μεθόδων και φαρμακευτικής αγωγής σε όλα τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.**
- Συγκέντρωση **στατιστικών στοιχείων και ανάπτυξη δεικτών** σχετικά με την οργάνωση, λειτουργία, αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα του τομέα της υγείας σε σχέση με τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις (βλ. ενότητα 3.2.1 του παρόντος Κεφαλαίου και Κεφάλαιο 4 της παρούσας Έκθεσης).
- **Προώθηση της εθελοντικής αιμοδοσίας και της δωρεάς ιστών και οργάνων σώματος.**

3.6 Γνώση και ισότιμη συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή, την αναψυχή τον ελεύθερο χρόνο και τον αθλητισμό

3.6.1 Δημόσια, δωρεάν και υψηλής ποιότητας παιδεία για όλους

Η εκπαίδευση αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μέσα κοινωνικοποίησης. Η εκπαίδευση παίζει κρίσιμο ρόλο στον τρόπο της κοινωνικής ένταξης και στην επαγγελματική αποκατάσταση. Ο κοινωνικός αποκλεισμός των ατόμων με αναπηρία είναι πολύπλευρος και η εκπαίδευση είναι ένας από τους τομείς στους οποίους κατεξοχήν γίνεται φανερός ο πολύμορφος αυτός αποκλεισμός. Επιπλέον, οι διακρίσεις και οι αποκλεισμοί στην εκπαίδευση συνιστούν την αφετηρία διακρίσεων σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Το εκπαιδευτικό σύστημα προάγει την ανισότητα, στο βαθμό που δεν παρέχει ίσες ευκαιρίες ένταξης στα άτομα με αναπηρία.

Η βασικότερη επίπτωση από τις διακρίσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα είναι η μη ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην εκπαιδευτική διαδικασία και συνεπώς η καταπάτηση ενός θεμελιώδους δικαιώματός τους. Περαιτέρω οι επιπτώσεις είναι δυνατόν να διακριθούν σε άμεσες και έμμεσες:

- Στις άμεσες συγκαταλέγονται το σχετικά χαμηλότερο ποσοστό φοίτησης και αποφοίτησης, το υψηλότερο ποσοστό αναλφάβητων, το χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο κατά βαθμίδα εκπαίδευσης.
- Στις έμμεσες, μεταξύ άλλων, συγκαταλέγονται η ανεργία, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η απασχόληση σε θέσεις εργασίας που απαιτούν χαμηλότερο επίπεδο γνώσεων και αμείβονται με χαμηλότερους μισθούς, κ.ά.

Για να ανακοπεί η διαρκής υποβάθμιση της εκπαίδευσης των ατόμων με αναπηρία απαιτούνται μέτρα που να ανατρέπουν ριζικά και ουσιαστικά την υφιστάμενη κατάσταση και να προωθεί την ένταξη των ατόμων με αναπηρία σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και κατ' επέκταση και την ένταξή τους στην κοινωνία εν γένει.

- **Κατάρτιση Επιχειρησιακού Σχεδίου του Υπουργείου για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία** σε όλες τις πολιτικές, διαδικασίες και προγράμματα που αφορούν στην εκπαίδευση όλων των βαθμίδων.
- **Θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ** - ως αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσης των ατόμων με αναπηρία **στα Δ.Σ. Οργανισμών που εποπτεύονται από το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων:**
  - στο σύνολο των επιμέρους Συμβουλίων του Ε.ΣΥ.Π. - ήτοι του Συμβουλίου Τριτοβάθμιας Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης, του Συμβουλίου Τριτοβάθμιας Τεχνολογικής Εκπαίδευσης και του Συμβουλίου Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης,
  - στο Δ.Σ. του Εθνικού Συστήματος Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση (ΕΣΣΕΕΚΑ), αφού αποτελεί αρμόδιο όργανο σχεδιασμού και παρακολούθησης της πολιτικής για την Επαγγελματική Κατάρτιση.

- στο Δ.Σ. του ΕΚΕΠΙΣ, δεδομένου ότι πρόκειται για έναν φορέα που έχει την ευθύνη της πιστοποίησης των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων, ένα εκ των οποίων είναι και το κριτήριο της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία, και σε κάθε άλλο όργανο σχεδιασμού πολιτικών, με στόχο τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και τη χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για την εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία – **Συνεχής διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της** σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης πολιτικών για την εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση.
- **Ίδρυση Ειδικής Γραμματείας για την Εκπαίδευση των Ατόμων με Αναπηρία στο Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης & Θρησκευμάτων**, η οποία θα είναι αρμόδια για το σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών που θα προωθούν την ισότιμη ένταξη των ατόμων με αναπηρία σε όλες τις βαθμίδες και τις μορφές του εκπαιδευτικού συστήματος.
- **Αναβάθμιση της «Διεύθυνσης Ειδικής Αγωγής», μετονομασία της σε «Διεύθυνση Ειδικής Εκπαίδευσης» και σύσταση Τμημάτων για την Εκπαίδευση των Ατόμων με Αναπηρία σε όλες τις άλλες Διευθύνσεις του Υπουργείου Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων.**
- **Θέσπιση ισχυρού θεσμικού - νομοθετικού πλαισίου** για την εφαρμογή των αρχών της «Εκπαίδευσης για Όλους» σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος. Ενδεικτικά το πλαίσιο αυτό θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνει:
  - **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) **της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία**, με όποια ιδιότητα και αν αυτά συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία (μαθητές, σπουδαστές, φοιτητές, εκπαιδευτικοί, διοικητικοί υπάλληλοι, κ.λπ.), **των κτιριακών υποδομών, των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων, συμπεριλαμβανομένων όλων των εκπαιδευτικών υποδομών του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα** (κτιριακές υποδομές εκπαιδευτικών κτιρίων συμπεριλαμβανομένων εργαστηρίων, βιβλιοθηκών, κ.λπ.), **καθώς και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης** (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).
  - **Παροχή του εκπαιδευτικού υλικού** σε προσβάσιμες μορφές (έντυπα μεγάλων χαρακτήρων, εκτυπώσεις Braille, CD, έντυπα easy-to-read, DVD με υποτιτλισμό και διερμηνεία στη νοηματική κ.λπ.).
  - **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιάμεσων** (συνοδών, αναγλωσσών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε όλες τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες.
- **Λήψη μέτρων που να δίνουν σάρκα και οστά στη θεσμικά κατοχυρωμένη υποχρεωτικότητα της εκπαίδευσης των ατόμων με αναπηρία (Ν.**

3699/2008), αυτό ουσιαστικά σημαίνει: α) ότι κανένα παιδί με αναπηρία δεν θα είναι εκτός σχολείου, β) ότι η σχολική χρονιά θα ξεκινά την ίδια μέρα για τους μαθητές με αναπηρία όπως για όλους τους υπόλοιπους μαθητές και γ) με την έναρξη της σχολικής χρονιάς όλοι οι εκπαιδευτικοί θα βρίσκονται στις θέσεις τους, τα βιβλία (συμβατικά και σε εναλλακτικές μορφές) θα είναι διαθέσιμα, θα υπάρχουν αναλυτικά προγράμματα σπουδών και θα έχει οργανωθεί η μετακίνηση των μαθητών με αναπηρία προς και από τα σχολεία τους.

- **Επανεξέταση της εκπαιδευτικής νομοθεσίας με στόχο την εξάλειψη διατάξεων που δημιουργούν διακρίσεις, εκπαιδευτικό αποκλεισμό και ανισότητες**, βάσει της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία του ΟΗΕ αλλά και των διατάξεων του Συντάγματος της χώρας.
- **Διασφάλιση μιας Δημόσιας Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης ανοιχτής σε όλους**. Για τη δημιουργία μιας πιο «φιλικής» Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στα άτομα με αναπηρία πρέπει να ληφθούν τα παρακάτω μέτρα:
  - Σύσταση Υπηρεσίας Υποδοχής, Ενημέρωσης και Υποστήριξης των φοιτητών με αναπηρία.
  - Θέσπιση ατομικής βοήθειας είτε με τη μορφή παροχής προσωπικού συνοδού για τους φοιτητές / σπουδαστές με βαριές αναπηρίες, είτε με τη μορφή αναγνώστη για τους τυφλούς φοιτητές / σπουδαστές, είτε με τη μορφή παροχής διερμηνείας στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα για τους κωφούς φοιτητές / σπουδαστές.
  - Βελτίωση της προσβασιμότητας (βλ. παραπάνω).
  - Παροχή προσβάσιμου τεχνικού εξοπλισμού (π.χ. ηλεκτρονικοί υπολογιστές με προσβάσιμο λογισμικό) ανάλογα με την κατηγορία αναπηρίας και παροχή προσαρμοσμένων, στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία, παιδαγωγικών μέσων.
  - Προσαρμογή του τρόπου εξέτασης στις ανάγκες του εκάστοτε φοιτητή/σπουδαστή με αναπηρία, π.χ. παράταση του χρόνου εξέτασης, αντικατάσταση μίας γραπτής εξέτασης με μία προφορική ή το αντίθετο κ.λπ.
- **Ίδρυση νέων Σχολικών Μονάδων Ειδικής Εκπαίδευσης Πρωτοβάθμιας, Δευτεροβάθμιας, Γενικής, Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και αναβάθμιση των υφιστάμενων**. Ειδικότερα, ίδρυση νέων Σχολείων Ειδικής Εκπαίδευσης για τα άτομα με νοητική αναπηρία, με αυτισμό, με σύνδρομο Down και πολλαπλές αισθητηριακές, σωματικές και νευροψυχιατρικές αναπηρίες, προκειμένου να υπάρξει κάλυψη της ανάγκης για τέτοιου τύπου Σχολικές Μονάδες σε πανελλαδικό επίπεδο.

Η αναβάθμιση των υφιστάμενων σχολικών μονάδων πρέπει να περιλαμβάνει τη βελτίωση της κτιριακής υποδομής και της προσβασιμότητας, την κατάρτιση αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών, την παροχή προγραμμάτων παράλληλης στήριξης, τη χρήση νέων τεχνολογιών και τη παροχή τεχνολογικών βοηθημάτων, την έγκαιρη παράδοση των σχολικών βιβλίων σε συμβατικές και προσβάσιμες μορφές, τη στελέχωση με μόνιμο ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό και όχι ωρομίσθιο ή αναπληρωτές όπως ισχύει

σήμερα., τη στελέχωση με ειδικό βοηθητικό προσωπικό και την οργάνωση ενός αξιόπιστου και ασφαλούς συστήματος μετακινήσεων των μαθητών με αναπηρία προς και από τα σχολεία τους.

- **Ενίσχυση του θεσμού των Τμημάτων Ένταξης στα Γενικά Σχολεία για την προώθηση της ένταξης των μαθητών με αναπηρία στο Γενικό Εκπαιδευτικό Σύστημα** και διατύπωση κριτηρίων / προδιαγραφών στέγασης αλλά και λειτουργίας τους, αφού παρατηρείται το φαινόμενο στέγασής τους στους πιο υποβαθμισμένους και απροσπέλαστους χώρους των σχολείων Γενικής Εκπαίδευσης στα οποία εντάσσονται.
- **Λήψη μέτρων για την πλήρη εφαρμογή του θεσμού της Παράλληλης Στήριξης.**
- **Αναβάθμιση των Εργαστηρίων Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ.),** στελεχώνοντάς τα με μόνιμο και εξειδικευμένο, ανά κατηγορία αναπηρίας, προσωπικό δημιουργία νέων προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες πανελλαδικά.
- **Επέκταση του θεσμού του ολοήμερου σχολείου στα Νηπιαγωγεία, στα Ειδικά Σχολεία και στα Τμήματα Ένταξης των Γενικών Σχολείων όλης της χώρας.**
- **Εφαρμογή του θεσμού του Σχολικού Νοσηλευτή σε όλα τα Σχολεία της χώρας.**
- **Ένταξη των νηπίων με αναπηρία (πριν από το 4^ο έτος της ηλικίας τους) στην προσχολική αγωγή με την ίδρυση και λειτουργία ειδικών βρεφουσυμβουλευτικών και παιδικών σταθμών, που θα διευκολύνει, σε κάποιες περιπτώσεις, την ένταξη των νηπίων με αναπηρία στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και στην ίδια τη ζωή, όπως π.χ. συμβαίνει στην περίπτωση των κωφών νηπίων.**
- **Επανεξέταση της λειτουργίας των Κέντρων Διαφοροδιάγνωσης, Διάγνωσης και Υποστήριξης Ειδικών Εκπαιδευτικών Αναγκών (ΚΕΔΔΥ),** τα οποία πρέπει να έχουν εκπαιδευτικό προσανατολισμό και να συνεργάζονται με σχολικούς και άλλους κρατικούς φορείς. Με την κατάργηση των ΚΔΑΥ και τη σύσταση του νέου διαγνωστικού φορέα των ΚΕΔΔΥ, ουσιαστικά έχει ακυρωθεί ο εκπαιδευτικός προσανατολισμός τους, αφού λόγω των ειδικοτήτων με τις οποίες στελεχώνονται (παιδοψυχιάτρους, παιδονευρολόγους κ.λπ.) ιατροκοποούνται οι διαδικασίες.
- **Παροχή εξειδίκευσης, κατάρτισης και διαρκούς επιμόρφωσης στο σύνολο των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε όλες τις εκπαιδευτικές μονάδες - ήτοι Μονάδες Γενικής Εκπαίδευσης που φοιτούν μαθητές με αναπηρία, αυτοτελείς Σχολικές Μονάδες Ειδικής Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑ), Τμήματα Ένταξης που λειτουργούν μέσα στα σχολεία Γενικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Για να επιτευχθεί αυτό απαιτείται:**

- η ένταξη υποχρεωτικού μαθήματος επί των θεμάτων Ειδικής Εκπαίδευσης στις Παιδαγωγικές Σχολές Νηπιαγωγών και Δασκάλων της χώρας, διάρκειας τουλάχιστον ενός ακαδημαϊκού έτους.
  - η θέσπιση εξειδικευμένων ανά κατηγορία αναπηρίας Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων Σπουδών στην Ειδική Εκπαίδευση για τους αποφοίτους των Α.Ε.Ι. που επιθυμούν να απασχοληθούν στο χώρο της Ειδικής Εκπαίδευσης.
  - η παροχή διαρκούς επιμόρφωσης στους εκπαιδευτικούς που υπηρετούν στο χώρο της Ειδικής Εκπαίδευσης μέχρι την έξοδό τους από το εκπαιδευτικό σύστημα. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει όμως αυτή να αντικαθιστά τις βασικές γνώσεις και τη βασική εκπαίδευση επί των θεμάτων Ειδικής Εκπαίδευσης, η οποία πρέπει να είναι υποχρεωτική από το στάδιο των Προπτυχιακών Σπουδών.
  - η παροχή προγραμμάτων κατάρτισης στους υποψήφιους Εκπαιδευτικούς σε θέματα εξειδικευμένα ανά κατηγορία αναπηρίας προκειμένου να μπορέσουν να ανταποκριθούν στο πολυσύνθετο και πολύμορφο έργο τους.
  - η πρόβλεψη συστήματος υψηλών επαγγελματικών κριτηρίων για την πρόσληψη των Εκπαιδευτικών στο χώρο της Ειδικής Εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένων και των ειδικοτήτων που ανήκουν στο Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό.
- **Παροχή υψηλού επιπέδου επιμόρφωσης και κατάρτισης στο σύνολο των Σχολικών Συμβούλων**, δεδομένου ότι πρέπει να είναι εφοδιασμένοι γνωστικά για να υποστηρίξουν την ένταξη των ατόμων με αναπηρία. Ειδικότερα δε για τους Σχολικούς Συμβούλους Ειδικής Εκπαίδευσης, πρέπει να είναι εξειδικευμένοι και σε συγκεκριμένες κατηγορίες αναπηρίας.
- **Θέσπιση Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα (ΕΝΓ)** - σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.2740/1999 και διεξαγωγή εξετάσεων για την απόκτησή του - **μέσω του οποίου να πιστοποιείται η επάρκεια στην ΕΝΓ των εκπαιδευτικών και του Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού αλλά και των διερμηνέων και δασκάλων αυτής**⁷⁰. Επιπρόσθετα, προτείνεται και η ίδρυση σε Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Τμήματος ή τομέα Γλωσσολογίας ΕΝΓ για τη μεγαλύτερη δυνατή ανάπτυξή της στη χώρα.
- **Κατοχή πιστοποιητικού επάρκειας γνώσης στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα και στη Γραφή Braille** (και όχι απλή βεβαίωση παρακολούθησης) για τους Εκπαιδευτικούς και το Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό στις ΣΜΕΑ, στα Τμήματα Ένταξης και στα Γενικά Σχολεία που φοιτούν Κωφοί - Βαρήκοοι και Τυφλοί μαθητές αντίστοιχα, το οποίο να παρέχεται από τους κατεξοχήν αρμόδιους φορείς.

⁷⁰ Ενώ με τον Ν. 2817/2000 και το Ν.3699/2008 η ΕΝΓ αναγνωρίζεται ως πρώτη γλώσσα των κωφών και βαρήκοων στην εκπαίδευση και ως απαραίτητη προϋπόθεση για την τοποθέτηση Εκπαιδευτικών και Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού στις Ειδικές Σχολικές Μονάδες Κωφών - Βαρήκοων ορίζεται η πιστοποιημένη γνώση της, δεν υπάρχει κανένας επίσημος φορέας για την πιστοποίησή της.

- **Μέτρα για την απασχόληση των εκπαιδευτικών με αναπηρία** με άμεση εφαρμογή του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου (άρθρο 39 παρ. 4 του Ν.3794/2009)⁷¹ και άρση της διάκρισης που αντιμετωπίζει ένας μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών με αναπηρία από συγκεκριμένες κατηγορίες αναπηρίας, οι οποίοι διορίζονται στην ειδική εκπαίδευση και όχι και στη γενική, κατά παράβαση της Οδηγίας 2000/78 για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία και του Ν.3304/2005 που την ενσωμάτωσε στην εθνική μας νομοθεσία. Διορισμός των εκπαιδευτικών γονιών ατόμων με βαριά αναπηρία.
- **Εκπόνηση Εθνικής Στρατηγικής για τη Δια Βίου Μάθηση των ατόμων με αναπηρία**, που να εντάσσει οριζόντια τη διάσταση της αναπηρίας σε όλα τα προγράμματα δια βίου μάθησης που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό (mainstreaming) αλλά και υλοποιεί στοχευμένα προγράμματα Δια Βίου Μάθησης σε άτομα με αναπηρία⁷².
- Συγκέντρωση **στατιστικών στοιχείων και ανάπτυξη δεικτών** σχετικά με την οργάνωση, λειτουργία, αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος σε σχέση με τα άτομα με αναπηρία, τη σχολική διαρροή, την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, κ.λπ. (βλ. ενότητα 3.2.1 του παρόντος Κεφαλαίου και Κεφάλαιο 4 της παρούσας Έκθεσης).

3.6.2 Επένδυση στην έρευνα και τις νέες τεχνολογίες

Την τεχνολογία, ανάλογα με το επίπεδο εφαρμογής, μπορούμε να τη διακρίνουμε σε α) *καθολική τεχνολογία*, που απευθύνεται σε όλο τον πληθυσμό και οφείλει να είναι προσιτή στις επιμέρους ομάδες πληθυσμού και β) *υποστηρικτική ειδική τεχνολογία*, που προορίζεται για χρήση από άτομα με αναπηρία και μπορεί να πάρει τη μορφή: i) πρόσθετων εξαρτημάτων, ii) ανεξάρτητων συσκευών και iii) εφαρμογών υποδομών.

Η πρόοδος που σημειώνεται τόσο στην καθολική όσο και στην υποστηρικτική ειδική τεχνολογία μπορεί να εξασφαλίσει μεγαλύτερη ανεξαρτησία, κινητικότητα και καλύτερη ποιότητα ζωής για τα άτομα με αναπηρία, ταυτόχρονα όμως μπορεί να οδηγήσει σε αποκλεισμό και απομόνωση.

Ο αποκλεισμός των ατόμων με αναπηρία από την τεχνολογία, οφείλεται κυρίως στο υψηλό οικονομικό κόστος αυτής, στην τεχνολογική της περιπλοκότητα – εξαιτίας της οποίας απευθύνεται μόνο σε εκπαιδευμένα άτομα – και στην έλλειψη έρευνας για παραγωγή τεχνολογίας για ειδικές κατηγορίες ατόμων με αναπηρία.

⁷¹ Οι εκπαιδευτικοί με ποσοστό αναπηρίας 67% και άνω και με συμπληρωμένη δωδεκάμηνη τουλάχιστον πραγματική προϋπηρεσία διορίζονται σε θέσεις της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

⁷² Η Ε.Σ.Α.μεΑ. έχει οριστεί ως φορέας παροχής Δια Βίου Μάθησης κατά τον Ν.3369/2005 (Απόφαση Αρ. 16195/ΦΕΚ 1399 τεύχος Β'06.08.2007).

Στη λογική της Αειφόρου Οικονομικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης, που στοχεύει στη δημιουργία συνεκτικών κοινωνιών, η έρευνα και η τεχνολογία πρέπει πλέον να προσανατολίζονται στην προώθηση του καθολικού σχεδιασμού κατά την ανάπτυξη προτύπων και κατευθυντήριων οδηγιών, καθώς και στην ανάπτυξη καθολικά σχεδιασμένων αγαθών, υπηρεσιών, εξοπλισμού και εγκαταστάσεων που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό και που θα πρέπει να απαιτούν την ελάχιστη δυνατή προσαρμογή και το λιγότερο κόστος προκειμένου να ικανοποιήσουν και τις συγκεκριμένες ανάγκες ενός ατόμου με αναπηρία.

Η Πολιτεία πρέπει όμως, ταυτόχρονα με την προαγωγή καθολικά σχεδιασμένων αγαθών, να προάγει επίσης τη διαθεσιμότητα και τη χρήση των νέων τεχνολογιών και τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών, για τη δημιουργία βοηθημάτων κινητικότητας, συσκευών και υποβοηθητικών τεχνολογιών που είναι κατάλληλες αποκλειστικά για τα άτομα με αναπηρία, δίνοντας προτεραιότητα στις τεχνολογίες με προσιτό κόστος.

Για τους λόγους αυτούς επιβάλλεται:

- **Κατάρτιση Επιχειρησιακού Σχεδίου για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία** σε όλες τις πολιτικές, διαδικασίες και προγράμματα που αφορούν στους τομείς της έρευνας και τεχνολογίας.
- **Θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ** - ως αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσης των ατόμων με αναπηρία - **στο Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας και Τεχνολογίας**, με στόχο τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και τη χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για τα άτομα με αναπηρία στο χώρο της έρευνας και της τεχνολογίας – **Συνεχής διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της** σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης και πιστοποίησης της προσβασιμότητας των νέων τεχνολογιών.
- **Προώθηση της έρευνας καθολικά σχεδιασμένων αγαθών, υπηρεσιών, εξοπλισμού και εγκαταστάσεων**, ώστε τα νέα προϊόντα και υπηρεσίες της τεχνολογίας, της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών που θα αναπτυχθούν να είναι εύχρηστα και προσβάσιμα από όλους τους πολίτες, αποφεύγοντας έτσι την ανάγκη για προσαρμογές μετά την ανάπτυξη του προϊόντος ή για εξειδικευμένη σχεδίαση.
- **Προώθηση της έρευνας νέων τεχνολογιών, συμπεριλαμβανομένων και των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών, για τη δημιουργία νέων βοηθημάτων, συσκευών και υποβοηθητικών τεχνολογιών** που θα βελτιώσουν την αυτονομία των ατόμων με αναπηρία όλων των κατηγοριών, μεταξύ των οποίων των ατόμων με νοητική αναπηρία, αυτισμό, σύνδρομο DOWN και άλλες νευροψυχικές διαταραχές.
- **Ενημέρωση των κατασκευαστών – σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ** - όσον αφορά στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία, ως εν δυνάμει πελατών, για τους οποίους δημιουργούνται τα τεχνολογικά προϊόντα.

- Προκειμένου για δικτυακούς τόπους, κόμβους, πύλες και λοιπές εφαρμογές καθιέρωση της **συμμόρφωσης με το διεθνές πρότυπο Web Content Accessibility Guidelines (WCAG), έκδοση 2.0, σε Επίπεδο προσβασιμότητας «AAA»**. Σε περίπτωση δε, διαδικτυακών τόπων ή διαδικτυακών εφαρμογών που προορίζονται για χρήση κυρίως μέσω κινητών συσκευών (πχ. PDAs, κινητά τηλέφωνα, κλπ.) συμμόρφωση -επιπλέον των παραπάνω- με τις Βέλτιστες Πρακτικές για Χρήση Διαδικτυακού Περιεχομένου από Κινητές Συσκευές (Mobile Web Best Practices 1.0) του W3C – WAI.
- **Λήψη μέτρων για παροχή τεχνολογίας με μικρό κόστος στα άτομα με αναπηρία.**

3.6.3 Επένδυση στον πολιτισμό για όλους

Η έννοια «Πολιτισμός για Όλους» εμπεριέχει δύο διαστάσεις:

- την ενσωμάτωση των αρχών του «Σχεδιασμού για Όλους» και στον τομέα αυτό, ώστε να διασφαλίζεται η επί ίσοις όροις πρόσβαση όλων των πολιτών - συμπεριλαμβανομένων των πολιτών με αναπηρία - στα πολιτιστικά δρώμενα και τις πολιτιστικές υποδομές (πολιτιστικά κτίρια, μνημεία, υλικό κ.λπ.) και υπηρεσίες. Βασικό προαπαιτούμενο: να διασφαλιστεί ότι οι νόμοι που προστατεύουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας δεν θα αποτελούν αδικαιολόγητο εμπόδιο ή εμπόδιο που προκαλεί διακρίσεις στην πρόσβαση των ατόμων με αναπηρίες στο πολιτιστικό υλικό.
- την ανάπτυξη και αξιοποίηση του ιδιαίτερου δημιουργικού, καλλιτεχνικού και διανοητικού δυναμικού των ατόμων με αναπηρία, όχι μόνο προς όφελός τους, αλλά και για τον εμπλουτισμό της κοινωνίας. Η διάσταση αυτή αναφέρεται και στην αναγνώριση και υποστήριξη της ιδιαίτερης πολιτιστικής και γλωσσικής ταυτότητας των ατόμων με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων των νοηματικών γλωσσών και του πολιτισμού των κωφών.

Ως εκ τούτου για την επίτευξη του «Πολιτισμού για Όλους» απαιτούνται μέτρα όπως ενδεικτικά αναφέρονται παρακάτω:

- **Κατάρτιση Επιχειρησιακού Σχεδίου από το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία** σε όλες τις πολιτικές, διαδικασίες και προγράμματα που αφορούν στον πολιτισμό - **Πρώθηση της διατομεακής συνεργασίας μεταξύ των τομέων τουρισμού, μεταφορών, πολιτισμού και εμπορίου** για την συμπερίληψη σε αυτό συνεργιών σχετικών με την καθολική προσέγγιση της προσβασιμότητας στις αντίστοιχες υποδομές και υπηρεσίες.
- **Θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ** - ως αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσης των ατόμων με αναπηρία - **σε όλα τα όργανα σχεδιασμού πολιτικών του Υπουργείου και των εποπτευόμενων Φορέων**, με στόχο τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και τη χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για τα άτομα με αναπηρία στο χώρο του πολιτισμού – **Συνεχής διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της** σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης

και πιστοποίησης της προσβασιμότητας πολιτιστικών υποδομών και υπηρεσιών.

- **Σύσταση στο Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού Διεύθυνσης Θεμάτων Ατόμων με Αναπηρία**, που θα υπάγεται απευθείας στον Υπουργό. Αντικείμενο της Διεύθυνσης θα είναι η χάραξη, ο συντονισμός και η παρακολούθηση των συνόλου των μέτρων και των πολιτικών που αφορούν άμεσα στα άτομα με αναπηρία και τις οικογένειές τους, αλλά και η παρακολούθηση των μέτρων και των πολιτικών που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό με στόχο την ένταξη της διάστασης της αναπηρίας σε αυτά και την αποφυγή δημιουργίας νέων εμποδίων και διακρίσεων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία.
- **Θέσπιση ισχυρού θεσμικού-νομοθετικού πλαισίου** για την εφαρμογή των αρχών του «Πολιτισμού για Όλους». Ενδεικτικά το πλαίσιο αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει μεταξύ άλλων:
  - **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία των κτιριακών υποδομών, των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων, αλλά και όλων των πολιτιστικών Φορέων του ιδιωτικού τομέα, καθώς και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).
  - **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιάμεσων** (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε όλες τις συναλλαγές τους με το Υπουργείο, τις εποπτευόμενες από αυτό Υπηρεσίες και Φορείς, τους πολιτιστικούς Φορείς του ιδιωτικού τομέα και σε όλες τις πολιτιστικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις.
  - **Επανεξέταση - τροποποίηση του καθεστώτος δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας** ώστε να μην αποτελεί αδικαιολόγητο ή μεροληπτικό εμπόδιο για την πρόσβαση από τα άτομα με αναπηρία στο πολιτιστικό υλικό.
  - **Δημιουργία τμημάτων αφής και ανάπτυξη προγραμμάτων ξενάγησης στη νοηματική γλώσσα** σε επιλεγμένους πολιτιστικούς χώρους.
  - **Υποχρέωση και μηχανισμό ελέγχου διασφάλισης της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στις ραδιοφωνικές/ τηλεοπτικές αναμεταδόσεις, τις ταινίες, τα θεατρικά έργα και σε άλλες σχετικές με την τέχνη δραστηριότητες**, με προσβάσιμες μορφές που μπορούν να περιλαμβάνουν υπότιτλους, ακουστική περιγραφή και νοηματική γλώσσα.
- **Ανάπτυξη – σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ - στοχευμένων προγραμμάτων** που θα διασφαλίζουν τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στα πολιτιστικά δρώμενα.

- **Ένταξη πολιτιστικών δραστηριοτήτων στα προγράμματα εκπαίδευσης για παιδιά με αναπηρία**, αναγνωρίζοντας έτσι το ρόλο τέτοιων δραστηριοτήτων στην ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων.
- **Προώθηση της ενεργούς εμπλοκής των ατόμων με αναπηρία** σε πολιτιστικές, πνευματικές και άλλες συναφείς δραστηριότητες αντίστοιχων φορέων σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.
- **Ανάπτυξη στοχευμένων δράσεων προσβάσιμων υπηρεσιών σε χαμηλό κόστος** (π.χ. κάρτα πολιτισμού), για τη διασφάλιση της δυνατότητας συμμετοχής στα πολιτιστικά δρώμενα ατόμων με αναπηρία.
- **Λήψη μέτρων για την κατάρτιση / ενημέρωση – σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ** - των στελεχών του πολιτιστικού τομέα, με ιδιαίτερη έμφαση στα στελέχη «πρώτης γραμμής», σε θέματα συναλλαγής και εξυπηρέτησης ατόμων με αναπηρία.

3.6.4 Επένδυση στον τουρισμό για όλους

Η τουριστική πολιτική της χώρας ως τμήμα της γενικότερης οικονομικής και αναπτυξιακής πολιτικής, η οποία πλέον βάσει των νεώτερων ευρωπαϊκών επιταγών πρέπει να αποβλέπει στην αειφόρο οικονομική ανάπτυξη, δεν μπορεί να αγνοεί τη διάσταση της αύξησης της κοινωνικής συνοχής και κατά συνέπεια την ικανοποίηση των αναγκών μιας μεγάλης κατηγορίας πληθυσμού, των ατόμων με αναπηρία αλλά και όλων των ομάδων που έχουν παρόμοιες με αυτά ανάγκες (πχ. ηλικιωμένοι, οικογένειες με μικρά παιδιά κ.λπ.).

Ο «Τουρισμός για όλους», ο τουρισμός δηλαδή που διασφαλίζει ότι *«κάθε ένας – ασχέτως αναπηρίας- πρέπει να μπορεί να ταξιδέψει προς μία χώρα, στο εσωτερικό της και σε οποιαδήποτε τοποθεσία, αξιοθέατο ή εκδήλωση που θα ήθελε να επισκεφθεί»*⁷³, δεν αποτελεί πρόσθετο είδος τουρισμού, δεν είναι εναλλακτικός, θεματικός, ειδικός τουρισμός αλλά η γενική πλατφόρμα πάνω στην οποία πρέπει να βασιστούν όλα τα είδη τουρισμού (συμβατικά και εναλλακτικά ή θεματικά) και το συνολικό ελληνικό τουριστικό προϊόν, το οποίο περιλαμβάνει την πλήρη αλυσίδα: μεταφορές, τουριστικούς προορισμούς, διαμονή και εστίαση, επικοινωνία/ συναλλαγή και πληροφόρηση.

Με δεδομένα δε, αφενός το μέγεθος της αγοράς των ατόμων που έχουν ανάγκη προσβάσιμων υποδομών και αφετέρου την εθνική ανάγκη «αναβάθμισης της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος» με στόχο την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας αυτού, η λήψη των παρακάτω μέτρων θεωρείται απολύτως απαραίτητη:

- **Κατάρτιση Επιχειρησιακού Σχεδίου του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία** σε όλες τις πολιτικές,

⁷³ NORDISKA HANDIKAPPOLITISKA RADET 2002, σελ.17.

διαδικασίες και προγράμματα που αφορούν στον τουρισμό. **Προώθηση της διατομεακής συνεργασίας μεταξύ των τομέων τουρισμού, μεταφορών, πολιτισμού και εμπορίου** για την συμπερίληψη σε αυτό συνεργιών σχετικών με την καθολική προσέγγιση της προσβασιμότητας στις αντίστοιχες υποδομές και υπηρεσίες.

- **Θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ** - ως αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσης των ατόμων με αναπηρία - **στο Εθνικό Συμβούλιο Τουρισμού και σε όλα τα όργανα σχεδιασμού πολιτικών του Υπουργείου και των εποπτευόμενων Φορέων**, με στόχο τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και τη χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία – **Συνεχής διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της** σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης και πιστοποίησης της προσβασιμότητας των υποδομών και υπηρεσιών φιλοξενίας, μεταφοράς, τουριστικών υπηρεσιών, προγραμματισμού περιηγήσεων, συστημάτων πληροφόρησης και επικοινωνίας και λοιπών τομέων της τουριστικής βιομηχανίας.
- **Σύσταση στο Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού Διεύθυνσης Θεμάτων Ατόμων με Αναπηρία**, που θα υπάγεται απευθείας στον Υπουργό. Αντικείμενο της Διεύθυνσης θα είναι η χάραξη, ο συντονισμός και η παρακολούθηση των συνόλου των μέτρων και των πολιτικών που αφορούν άμεσα στα άτομα με αναπηρία και τις οικογένειές τους, αλλά και η παρακολούθηση των μέτρων και των πολιτικών που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό με στόχο την ένταξη της διάστασης της αναπηρίας σε αυτά και την αποφυγή δημιουργίας νέων εμποδίων και διακρίσεων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία.
- **Θέσπιση ισχυρού θεσμικού-νομοθετικού πλαισίου** για την εφαρμογή των αρχών του «Τουρισμού για Όλους». Ενδεικτικά το πλαίσιο αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει μεταξύ άλλων:
  - **Υποχρέωση διασφάλισης της προσβασιμότητας όλων των κοινόχρηστων χώρων και εγκαταστάσεων και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης, καθώς και ποσοστού 10% των δωματίων, όλων των τουριστικών υποδομών ανεξαρτήτως κατηγορίας.**
  - **Καθιέρωση κινήτρων για τη βελτίωση της προσβασιμότητας των υφιστάμενων τουριστικών υποδομών όλων των κατηγοριών και ιδιαίτερα των χαμηλότερων κατηγοριών (Β', Γ' κ.λπ.), δεδομένου ότι τα άτομα με αναπηρία ανήκουν στη συντριπτική τους πλειοψηφία στις οικονομικά ασθενέστερες τάξεις.**
  - **Ένταξη του κριτηρίου της προσβασιμότητας των τουριστικών υποδομών (ξενοδοχειακές μονάδες, μονάδες εστίασης κλπ) στα άτομα με αναπηρίες στα κριτήρια αξιολόγησης αυτών για την κατάταξή τους σε κατηγορίες.**
  - **Καθιέρωση της προσβασιμότητας των διαδικτυακών τόπων και εφαρμογών των επιχειρήσεων του τουριστικού τομέα (τουριστικά πρακτορεία, μονάδες προσωρινής διαμονής, μονάδες εστίασης κ.λπ.) σύμφωνα με το διεθνές πρότυπο Web Content Accessibility Guidelines (WCAG), έκδοση 2.0, σε Επίπεδο προσβασιμότητας «AAA» με**

βελτίωση ή και επανασχεδιασμό τους και συνεχή ενσωμάτωση σε αυτές όλων των διαθέσιμων πληροφοριών. Σε περίπτωση δε, διαδικτυακών τόπων ή διαδικτυακών εφαρμογών που προορίζονται για χρήση κυρίως μέσω κινητών συσκευών (πχ. PDAs, κινητά τηλέφωνα, κλπ.) καθιέρωση της συμμόρφωσης -επιπλέον των παραπάνω- με τις Βέλτιστες Πρακτικές για Χρήση Διαδικτυακού Περιεχομένου από Κινητές Συσκευές (Mobile Web Best Practices 1.0) του W3C – WAI.

- **Καθιέρωση της διάθεσης προσβάσιμων εντύπων από τις επιχειρήσεις του τουριστικού τομέα (τουριστικά πρακτορεία, μονάδες προσωρινής διαμονής, μονάδες εστίασης κ.λπ.). Παραγωγή ενημερωτικού υλικού σε προσβάσιμες μορφές (έντυπα μεγάλων χαρακτήρων, εκτυπώσεις Braille, έντυπα easy-to-read, DVD με υποτιτλισμό και διερμηνεία στη νοηματική κ.λπ.).**
  - **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιαμέσων (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) για τη διευκόλυνση πρόσβασης ατόμων με αναπηρία και γενικότερα ατόμων μειωμένης κινητικότητας σε επιλεγμένους τουριστικούς προορισμούς και εκδηλώσεις.**
  - **Πιστοποίηση της προσβασιμότητας των τουριστικών υποδομών και υπηρεσιών βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης της προσβασιμότητας – το οποίο πρέπει να θεσπιστεί.**
- **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία των κτιριακών υποδομών, των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων του Υπουργείου και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων, καθώς και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).**
- **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιαμέσων (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε όλες τις συναλλαγές τους με το Υπουργείο και τις εποπτευόμενες από αυτό Υπηρεσίες και Φορείς.**
- **Συστηματική καταγραφή και διαρκής ενημέρωση πληροφοριών σχετικών με τις παρεχόμενες προσβάσιμες υπηρεσίες τουριστικού ενδιαφέροντος σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Δημιουργία αξιόπιστης βάσης δεδομένων, πολύγλωσσης και «φιλικής» στα άτομα με αναπηρία και τους ηλικιωμένους, για την καταχώρηση, προβολή και προώθηση στα τουριστικά fora του εσωτερικού και εξωτερικού των παραπάνω πληροφοριών, σε συμβατικές αλλά και προσβάσιμες μορφές.**
- **Ανάπτυξη στοχευμένων τουριστικών πακέτων προσβάσιμων υπηρεσιών σε χαμηλό κόστος (π.χ. Κοινωνικός Τουρισμός), για τη διασφάλιση της δυνατότητας συμμετοχής στον τουρισμό ατόμων με αναπηρία και λοιπών εμποδιζόμενων ατόμων.**

- **Ενημέρωση – σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ - των παρόχων τουριστικών υπηρεσιών** για το εύρος και τις ανάγκες της αγοράς των ατόμων με αναπηρία, ηλικιωμένων και λοιπών κατηγοριών με αντίστοιχες με αυτούς ανάγκες.
- **Λήψη μέτρων για την κατάρτιση/ ενημέρωση – σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ - των στελεχών του τουριστικού τομέα, με ιδιαίτερη έμφαση στα στελέχη «πρώτης γραμμής», σε θέματα συναλλαγής και εξυπηρέτησης ατόμων με αναπηρία.**
- **Συμπερίληψη στα προγράμματα σπουδών των Σχολών Τουριστικών Επαγγελματιών όλων των βαθμίδων υποχρεωτικού μαθήματος για την αναπηρία.**

3.6.5 ΜΜΕ και αναπηρία

Δεδομένου ότι :

- το 10% του κοινού των ΜΜΕ είναι άτομα με αναπηρία,
- σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό, τα άτομα με αναπηρία έχουν δυσανάλογη εκπροσώπηση στα ΜΜΕ,
- τα προσβάσιμα ΜΜΕ, εφοδιασμένα με τεχνολογικά βοηθήματα που εξασφαλίζουν την πρόσβαση όλων, θα προσελκύσουν μεγαλύτερο κοινό.
- βασική αποστολή των ΜΜΕ είναι να παρουσιάζουν την ανθρώπινη ποικιλομορφία της κοινωνίας,
- τα ΜΜΕ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αλλαγή των στάσεων και του τρόπου που η κοινωνία βλέπει την αναπηρία.

επιβάλλεται να ληφθούν μια σειρά από μέτρα για την προώθηση της αλλαγής στον τομέα των ΜΜΕ όσο αφορά στη βελτίωση της προσβασιμότητας τους στα άτομα με αναπηρία, τη βελτίωση της εικόνας των ατόμων με αναπηρία που παρουσιάζουν και την αύξηση της κάλυψης θεμάτων για την αναπηρία, όπως:

- **Κατάρτιση Εθνικού Επιχειρησιακού Σχεδίου** για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία σε όλα τα ΜΜΕ (τηλεόραση, ραδιόφωνο, έντυπος και ηλεκτρονικός τύπος).
- **Συλλογική εκπροσώπηση του αναπηρικού κινήματος** της χώρας σε ενημερωτικές εκπομπές και στις ειδήσεις στη τηλεόραση και στο ραδιόφωνο, **όταν παρουσιάζονται θέματα αναπηρίας.**
- **Σύσταση Ειδικής Υπηρεσίας στην ΕΡΤ, η οποία θα έχει ως στόχο και αρμοδιότητα τη διάχυση της διάστασης της αναπηρία ως μέρος της ανθρώπινης ποικιλομορφίας σε όλα τα προγράμματα παραγωγής και συμπαραγωγής της κρατικής τηλεόρασης και ραδιοφωνίας, συμπεριλαμβανομένων των σήριαλ, των διαφημίσεων, κ.λπ.**

- **Δημιουργία υπηρεσίας στο Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ)** για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας στο σχεδιασμό των εκπομπών των ΜΜΕ, ιδιωτικών και δημόσιων, και για τη διασφάλιση κωδίκων δεοντολογίας στην προβολή θεμάτων αναπηρίας.
- **Θέσπιση νομοθετικού πλαισίου για την ένταξη της διάστασης της αναπηρίας αναπηρία ως μέρος της ανθρώπινης ποικιλομορφίας στην παραγωγή σήριαλ, διαφημίσεων, ταινιών κ.λπ. και ανάθεση σχετικών με την αναπηρία ρόλων σε ηθοποιούς με αναπηρία.**
- **Θέσπιση ισχυρού θεσμικού-νομοθετικού πλαισίου** για την εφαρμογή των αρχών του «Σχεδιασμού για Όλους», στα ΜΜΕ. Ενδεικτικά το πλαίσιο αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει μεταξύ άλλων:
  - **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) **της προσβασιμότητας** στα άτομα με αναπηρία, με όποια ιδιότητα και αν αυτά συμμετέχουν (δημοσιογράφοι, εργαζόμενοι, επισκέπτες κ.λπ.) **των κτιριακών υποδομών, των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων όλων των ΜΜΕ του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, καθώς και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης** (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).
  - **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιαμέσων** (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε όλες τις εκπομπές.
  - **Καθιέρωση της προσβασιμότητας της ψηφιακής τηλεόρασης** παρέχοντας ηχητική περιγραφή, πλοήγηση στην οθόνη, διασυνδέσεις, βελτιωμένο υποτιτλισμό (πιο ευανάγνωστους χαρακτήρες, βελτιωμένα χρώματα και δυνατότητα για γραφικά) και διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα, η οποία μπορεί να τεθεί στην ελεύθερη χρήση όσων το επιθυμούν, μέσα από ένα σύστημα «κλειστής» νοηματικής που θα μπορεί να ενεργοποιεί ο κωφός χρήστης.
  - **Καθιέρωση της διάθεσης έντυπων μέσων σε προσβάσιμες μορφές** (έντυπα μεγάλων χαρακτήρων, εκτυπώσεις Braille, CD, έντυπα easy-to-read, DVD με υποτιτλισμό και διερμηνεία στη νοηματική κ.λπ.).
- **Συμπερίληψη στα προγράμματα σπουδών των τμημάτων ΜΜΕ** των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων υποχρεωτικού μαθήματος για την αναπηρία.
- **Απαγόρευση της διεξαγωγής τηλεμαραθωνίων από τη δημόσια αλλά και την ιδιωτική τηλεόραση**, αφού βρίσκεται σε ευθεία αντίθεση με το σεβασμό των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Οι τηλεμαραθωνίοι δεν γίνονται για να ενημερώσουν αλλά για να συλλέξουν

χρήματα, δηλ. κινητοποιούν το συναίσθημα του οίκτου και του ελέους και τελικά εμπορευματοποιούν την αναπηρία.

3.6.6 Επένδυση στον αθλητισμό για όλους

Η έννοια «Αθλητισμός για Όλους» εμπεριέχει επίσης δύο διαστάσεις:

- την ενσωμάτωση των αρχών του «Σχεδιασμού για Όλους» και στον τομέα αυτό, ώστε να διασφαλίζεται η επί ίσοις όροις πρόσβαση όλων των πολιτών - συμπεριλαμβανομένων των πολιτών με αναπηρία - στις αθλητικές δραστηριότητες και τις αθλητικές υποδομές με όποια ιδιότητα αυτοί συμμετέχουν (αθλητές, θεατές, δημοσιογράφοι, επίσημοι, εργαζόμενοι κ.λπ.).
- την ανάπτυξη και αξιοποίηση του αθλητισμού των ατόμων με αναπηρία.

Ως εκ τούτου για την επίτευξη του «Αθλητισμού για Όλους» απαιτούνται μέτρα όπως ενδεικτικά αναφέρονται παρακάτω:

- **Κατάρτιση Εθνικού Επιχειρησιακού Σχεδίου από το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού για τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία** σε όλες τις πολιτικές, διαδικασίες και προγράμματα που αφορούν στον αθλητισμό.
- **Θεσμική εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ** - ως αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσης των ατόμων με αναπηρία - **στην:**
  - **Ελληνική Παραολυμπιακή Επιτροπή,**
  - **Οργανωτική Επιτροπή των Special Olympics 201,**
  - **Οργανωτική Επιτροπή των Deaflympics 2013,****σε όλα τα όργανα σχεδιασμού πολιτικών του Υπουργείου και των εποπτευόμενων Φορέων, με στόχο τη διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και τη χάραξη μιας ενιαίας πολιτικής για τα άτομα με αναπηρία στον αθλητισμό – Συνεχής διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τους Φορείς της σε επίπεδο σχεδιασμού, αξιολόγησης και πιστοποίησης της προσβασιμότητας των αθλητικών υποδομών και υπηρεσιών, συστημάτων πληροφόρησης και επικοινωνίας αλλά και στην ανάπτυξη στοχευμένων υπηρεσιών και προγραμμάτων αθλητισμού για άτομα με αναπηρία.**
- **Θέσπιση ισχυρού θεσμικού-νομοθετικού πλαισίου** για την εφαρμογή των αρχών του «Αθλητισμού για Όλους». Ενδεικτικά το πλαίσιο αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει μεταξύ άλλων:
  - **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) **της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία** με όποια ιδιότητα και αν αυτά συμμετέχουν στις αθλητικές δραστηριότητες (θεατές/επισκέπτες, αθλητές, δημοσιογράφοι, επίσημοι, εργαζόμενοι κ.λπ) **των κτιριακών υποδομών, των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων του Υπουργείου, των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων αλλά και των ιδιωτών, καθώς και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης** (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).

- ο **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιάμεσων** (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε όλες τις συναλλαγές τους με το Υπουργείο και τις εποπτευόμενες από αυτό Υπηρεσίες και Φορείς του αθλητικού τομέα, καθώς και σε όλες τις αθλητικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις.
- **Υποστήριξη του αθλητισμού των ατόμων με αναπηρία**, παρέχοντας αθλητική προετοιμασία στους αθλητές με αναπηρία ίδιας ποιότητας με εκείνη των άλλων συμμετεχόντων.
- **Προώθηση της ενεργούς εμπλοκής των ατόμων με αναπηρία** στις αθλητικές, ελεύθερου χρόνου κ.λπ. συναφείς δραστηριότητες αντίστοιχων φορέων σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.
- **Λήψη μέτρων για την κατάρτιση/ ενημέρωση** των στελεχών των φορέων που ασχολούνται με τον αθλητισμό και τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου σε θέματα συναλλαγής και εξυπηρέτησης ατόμων με αναπηρία.
- **Συμπερίληψη στα προγράμματα σπουδών των σχολών Φυσικής Αγωγής υποχρεωτικού μαθήματος για την αναπηρία.**

3.7 Ισχυρό εθνικό αναπηρικό κίνημα στην Ευρώπη και στον κόσμο

Το εθνικό αναπηρικό κίνημα συναισθανόμενο τη μεγάλη σημασία των αποφάσεων που παίρνονται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και τον αντίκτυπο αυτών των αποφάσεων στη ζωή των ατόμων με αναπηρία, έχει αναγνωρίσει την ανάγκη συμμετοχής του στις ευρωπαϊκές και διεθνείς εξελίξεις σε θέματα αναπηρίας.

Το εθνικό αναπηρικό κίνημα, μέσω της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία και των φορέων – μελών της, έχει μία πλούσια πολυ-επίπεδη συμμετοχή και δραστηριότητα στην οργάνωση, συγκρότηση και λειτουργία του ευρωπαϊκού αναπηρικού κινήματος. Η Ε.Σ.Α.μεΑ. έχει διαδραματίσει κομβικό και ηγετικό ρόλο στο ευρωπαϊκό αναπηρικό κίνημα έχοντας, από το 1999 μέχρι σήμερα, μέσω του Προέδρου της, την Προεδρία του Ευρωπαϊκού Φόρουμ Ατόμων με Αναπηρία, της αντιπροσωπευτικότερης ευρωπαϊκής αναπηρικής οργάνωσης, που εκπροσωπεί τα άτομα με αναπηρία στο διάλογο με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρώπης και τις άλλες αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μέσω του Ευρωπαϊκού Φόρουμ Ατόμων με Αναπηρία, η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία συμμετείχε ενεργά σε όλη τη διαδικασία κατάρτισης της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία ενώ σημαντικό ρόλο έχει κατακτήσει και στο πλαίσιο της Διεθνούς Συμμαχίας για την Αναπηρία (International Disability Alliance).

Η ΕΣΑμεΑ όμως δεν είναι η μόνη περίπτωση. Και στο χώρο των τυφλών, των κωφών, των ατόμων με κινητική αναπηρία, των γονιών των ατόμων με αναπηρία που δεν μπορούν να εκπροσωπήσουν τον εαυτό τους, έχει υπάρξει αντίστοιχη σοβαρή και αναγνωρισμένη δραστηριότητα σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Όταν οι Έλληνες και Ελληνίδες με αναπηρία εκπροσωπούν τη χώρα στην Ευρώπη και στον κόσμο είναι αντικειμενικά πρεσβευτές και πρέσβειρες της Ελλάδας. Η χώρα, δυστυχώς, δεν έχει αναγνωρίσει στο αναπηρικό της κίνημα αυτό τον ξεχωριστό ρόλο που παίζει και δεν έχει στηρίξει ενεργά την παρουσία και δράση των εκπροσώπων του στην Ευρώπη και στον κόσμο.

Η διεθνής αυτή δραστηριότητα και παρουσία πρέπει να αναγνωριστεί και να θεωρηθεί ότι είναι μέρος αναπόσπαστο της εναλλακτικής διπλωματίας και της διεθνούς προβολής της χώρας. Αυτό άλλωστε γίνεται από πολλές χώρες του κόσμου όπου, μέσω της αναπτυξιακής βοήθειας, ενισχύουν την παρουσία των οργανώσεων τους στην Ευρώπη και στον κόσμο και μάλιστα όταν πρόκειται για την εκλογή υπηκόων τους σε ηγετικές θέσεις ευρωπαϊκών και παγκόσμιων αναπηρικών οργανώσεων διαθέτουν μέσω των Υπουργείων Εξωτερικών τους συγκεκριμένα κονδύλια για να χρηματοδοτήσουν μια αξιοπρεπή παρουσία και εκπροσώπηση.

Αυτό το ρόλο, που οι ελληνικές αναπηρικές οργανώσεις παίζουν από μόνες τους στην Ευρώπη και στον κόσμο, ήρθε η ώρα η χώρα να τον αναγνωρίσει η ελληνική Πολιτεία θεσπίζοντας μέτρα ενεργής στήριξης με ηθικό και υλικό τρόπο, όπως

- **Διάθεση κονδυλίων από το Υπουργείο Εξωτερικών** για τη στήριξη των Ελλήνων και Ελληνίδων που εκλέγονται σε ηγετικές θέσεις ευρωπαϊκών και παγκόσμιων οργανώσεων των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους.
- **Οικονομική στήριξη των αναπηρικών οργανώσεων** για να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις του σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο (πληρωμή συνδρομών, κ.λπ.).
- **Παροχή οικονομικής στήριξης για τη διοργάνωση στην Ελλάδα ευρωπαϊκών και διεθνών συναντήσεων** σε θέματα αναπηρίας.
- **Ένταξη της διάστασης της αναπηρίας στα προγράμματα που χρηματοδοτεί το Υπουργείο Εξωτερικών προς τρίτες χώρες** (προγράμματα ανθρωπιστικής και επισιτιστικής βοήθειας, κ.λπ.).
- **Πιστοποίηση της ΕΣΑμεΑ και των οργανώσεων - μελών της που έχουν αναγνωρισμένη συμμετοχή και δράση σε ευρωπαϊκές και παγκόσμιες αναπηρικές οργανώσεις** με τη δημιουργία ενός μητρώου αναπηρικών οργανώσεων καταθέτοντας στοιχεία που αποδεικνύουν τη συμμετοχή τους σε αντίστοιχες οργανώσεις του εξωτερικού και ετήσιο πρόγραμμα των ευρωπαϊκών και διεθνών τους υποχρεώσεων, με στόχο τη διαφάνεια στη χρηματοδότηση.
- **Διασφάλιση, ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου και πιστοποίηση** (βάσει εθνικού συστήματος πιστοποίησης, το οποίο πρέπει να θεσπιστεί) **της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία των κτιριακών υποδομών, των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και των εντύπων του Υπουργείου Εξωτερικών και των εποπτευόμενων από αυτό Υπηρεσιών και Φορέων** στο εσωτερικό και το εξωτερικό της χώρας, **καθώς και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρίες στις παραπάνω κτιριακές υποδομές σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης** (βλ. σχετικά και σχετικό εδάφιο στην ενότητα 3.2.3).
- **Καθιέρωση παροχής «ζωντανής» βοήθειας και ενδιάμεσων** (συνοδών, επαγγελματιών διερμηνέων της νοηματικής γλώσσας κ.λπ.) προκειμένου να διευκολύνουν τις συναλλαγές ατόμων με αναπηρία με το Υπουργείο και τις Υπηρεσίες που εποπτεύει στο εσωτερικό και το εξωτερικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Η εκτίμηση όσον αφορά στην ποιότητα ζωής των ατόμων με αναπηρία, όπως αποτυπώθηκε στο Κεφάλαιο 2, είναι ότι, παρά τις σημαντικές βελτιώσεις σε ορισμένους τομείς, δεν έχει επιτευχθεί η διάχυση των σύγχρονων αξιών στην πρακτική. Η ισότιμη συμμετοχή και οι ίσες ευκαιρίες έχουν εισαχθεί ως αξίες, απουσιάζει όμως το υποχρεωτικό πλαίσιο και η συνολική δομή που θα ενισχύσουν την προσπάθεια άρσης των εμποδίων και καταπολέμησης των διακρίσεων που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία και τελικώς θα επιτύχει την ισότιμη συμμετοχή ενός σημαντικού ποσοστού (10%) του πληθυσμού.

Για τη μείωση αυτού του χάσματος και για την αποτελεσματική εφαρμογή του εθνικού προγράμματος για την αναπηρία, όπως καταγράφεται στο Κεφάλαιο 3, επιβάλλεται η *ανάπτυξη μιας στρατηγικής* που θα περιλαμβάνει μια σειρά από πολιτικούς και διοικητικούς μηχανισμούς:

4.1 Διαβούλευση με το αναπηρικό κίνημα «Τίποτα για εμάς, χωρίς εμάς»

Σε μια κοινωνία με το 10% των μελών της να διαθέτουν κάποιας μορφής αναπηρία, είναι επιτακτική η ανάγκη τα άτομα με αναπηρία να δίνουν καθημερινά το παρόν σε όλα τα κέντρα σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων. Όχι μόνο για να εκφράζουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και να θέτουν προτεραιότητες προς αντιμετώπιση ή να προσφέρουν άμεση πληροφόρηση και τεχνογνωσία αλλά και για να στιγματίζουν καθημερινά με τη δυναμική τους παρουσία τα εμπόδια που ορθώνει η συμβατική οργάνωση της κοινωνίας, τόσο σε επίπεδο υποδομών, υπηρεσιών και αγαθών όσο και νοοτροπίας, και να διεκδικούν με σθένος το αδιαφιλονίκητο δικαίωμα της συμμετοχής τους σε όλους τους τομείς της ζωής.

Το αναπηρικό κίνημα σήμερα, στην Ελλάδα, στην Ευρώπη και στον κόσμο, λειτουργεί ως μοχλός πίεσης για την πλήρη εξίσωση των ευκαιριών για τα άτομα με αναπηρία μέσα από τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους σε όλους τους τομείς. Συσπειρώνεται, συντονίζεται, επικεντρώνεται σε συγκεκριμένους κάθε φορά στόχους, αναπτύσσει, καταγράφει και διαχέει τεχνογνωσία, δρα καταλυτικά προκαλώντας ανατροπή των παραδοσιακών μοντέλων σχεδιασμού, βελτιώνοντας έτσι την ποιότητα ζωής όχι μόνο των ατόμων με αναπηρία αλλά όλων των πολιτών.

Στο άρθρο 4 παρ. 3 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, που η Ελλάδα έχει υπογράψει, αναφέρεται: *«Κατά την ανάπτυξη και εφαρμογή της νομοθεσίας και των πολιτικών, για να εφαρμοστεί η παρούσα Σύμβαση και σε άλλες διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν ζητήματα σχετικά με τα άτομα με αναπηρίες, τα Συμβαλλόμενα Κράτη θα συμβουλευθούνται συνεχώς και θα εμπλέκουν ενεργά τα άτομα με αναπηρίες, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών με αναπηρίες, μέσω των αντιπροσωπευτικών οργανώσεών τους.»*

Επίσης, στο άρθρο 33 παρ. 3 της Σύμβασης αναφέρεται «Η κοινωνία των πολιτών και, ιδιαίτερα, τα άτομα με αναπηρίες και οι αντιπροσωπευτικές οργανώσεις τους, θα εμπλέκονται και θα συμμετέχουν πλήρως στη διαδικασία παρακολούθησης.»

Στον κανόνα 18 των Πρότυπων Κανόνων για την Εξίσωση των Ευκαιριών για τα Άτομα με Αναπηρία, που η Ελλάδα έχει υιοθετήσει με το Ν.2430/96, αναφέρεται: *«Τα Κράτη οφείλουν να αναγνωρίζουν το δικαίωμα των οργανώσεων των ατόμων με*

αναπηρία να εκπροσωπούν τα άτομα με αναπηρία σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο»⁷⁴.

Η επιτυχής εφαρμογή του εθνικού προγράμματος για την αναπηρία που παρουσιάζουμε στο Κεφάλαιο 3, το οποίο δύναται να προωθήσει στο μέγιστο δυνατό βαθμό την ένταξη της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές, προαπαιτεί τη μόνιμη και συνεχή διαβούλευση σε όλα τα επίπεδα (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό) με το αναπηρικό κίνημα της χώρας (Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, Ομοσπονδίες επιμέρους κατηγοριών αναπηρίας, Περιφερειακές Ομοσπονδίες ΑμεΑ, Πρωτοβάθμια Σωματεία ΑμεΑ).

Ο ρόλος του αναπηρικού κινήματος στο σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών (εθνικών, περιφερειακών, τοπικών) για την αναπηρία μπορεί να περιλαμβάνει:

- τον καθορισμό των αναγκών και προτεραιοτήτων,
- το χαρακτηρισμό και εντοπισμό εμποδίων,
- τη διαμόρφωση και ανάπτυξη στρατηγικών για την άρση των εμποδίων,
- τη διάδοση σχετικής τεχνογνωσίας,
- τη συμμετοχή στο σχεδιασμό, την εφαρμογή, την αξιολόγηση και την πιστοποίηση υποδομών, υπηρεσιών και προγραμμάτων που αναφέρονται στα άτομα με αναπηρία,
- την ανάπτυξη σχεδίων δράσης σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο,
- τη συμμετοχή τους σε δράσεις για την ενημέρωση της κοινής γνώμης, την εκπαίδευση στοχευμένων ομάδων και τη διαμόρφωση νέας κουλτούρας για την αναπηρία.

Οι παραπάνω τομείς παρέμβασης αναφέρονται ενδεικτικά μόνο για να υποδηλώσουν το εύρος των δράσεων, η επιτυχία των οποίων εξαρτάται άμεσα από τη συμμετοχή ή όχι σε όλα τα επίπεδα των ατόμων με αναπηρία και του βασικού εκφραστή τους της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.) και των φορέων – μελών της. Η ΕΣΑμεΑ με τον Ν.2430/96 (ΦΕΚ 156Α/10.7.96) αναγνωρίστηκε από την ελληνική Πολιτεία ως ο επίσημος Κοινωνικός Εταίρος σε ζητήματα που αφορούν άμεσα ή έμμεσα στα άτομα με αναπηρία.

Το ρόλο του ως Κοινωνικού Εταίρου της ελληνικής Πολιτείας σε θέματα αναπηρίας, το αναπηρικό κίνημα μπορεί να το εκτελέσει με πολλούς τρόπους, όπως:

- με εκπροσώπηση σε κυβερνητικούς φορείς,
- με συμμετοχή σε εθνικές συντονιστικές επιτροπές και παρόμοια σχήματα,
- με συμμετοχή σε επιτροπές του δημοσίου,
- με παροχή τεχνογνωσίας στο πλαίσιο ομάδων διοίκησης έργου.

---

⁷⁴ The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities, υιοθετήθηκαν από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 20.12.1993, 48^η Συνεδρίαση, Απόφαση 48/96 – παράρτημα.

Η διαβούλευση και η συμμετοχή των οργανώσεων των ατόμων με αναπηρία πρέπει να είναι μόνιμη και διαρκής, στην κατεύθυνση της ανάπτυξης και εμπάθυνσης απόψεων και πληροφόρησης μεταξύ Κράτους και οργανώσεων.

Τέλος, το αναπηρικό κίνημα προκειμένου να ανταποκριθεί με επάρκεια στο ρόλο του, όπως αναπτύχθηκε παραπάνω, απαιτείται η θεσμική θωράκισή του, η απόδοση άσκησης αρμοδιοτήτων δημοσίου συμφέροντος και η διασφάλιση της οικονομικής του αυτοτέλειας και ανεξαρτησίας.

4.2 Παρακολούθηση εφαρμογής προγράμματος

Η επιτυχία κάθε προγράμματος αναμφίβολα προϋποθέτει τη δημιουργία ισχυρού κεντρικού μηχανισμού σχεδιασμού, συντονισμού και συστηματικής παρακολούθησης της εφαρμογής και υλοποίησης όλων των μέτρων.

Παρ' όλα αυτά, από τις μέχρι σήμερα αναληφθείσες δράσεις για την εξίσωση των ευκαιριών για τα άτομα με αναπηρία στη χώρα μας απουσιάζει χαρακτηριστικά η κεντρική εθνική στρατηγική και η συστηματική παρακολούθηση. Τα όποια μέτρα έχουν ληφθεί σε κάθε τομέα, αποτελούσαν πάντα αποσπασματικές κινήσεις και προϊόντα συμπτώσεων. Αποδεικτικά στοιχεία: η παντελής έλλειψη σοβαρών εθνικών στατιστικών στοιχείων και η απουσία δεικτών αναφερόμενων στα άτομα με αναπηρία, που αποτελούν βασικά εργαλεία κάθε σοβαρού και μεθοδικού αναπτυξιακού προγράμματος.

Συμπερασματικά, λοιπόν, η επιτυχία του Εθνικού Προγράμματος για την Αναπηρία προϋποθέτει την αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνικών και μεθόδων, τη συλλογή στατιστικών στοιχείων, τη θέσπιση δεικτών και οροσήμων, την υιοθέτηση αυστηρών χρονοδιαγραμμάτων, την έγκαιρη λήψη διορθωτικών μέτρων. Στην πράξη, δηλαδή, απαιτεί το δυναμικό συντονισμό και την ουσιαστική παρακολούθηση από εξειδικευμένα στελέχη με πολύπλευρη γνώση τόσο των μεθόδων παρακολούθησης όσο και των αναπηρικών θεμάτων.

Για το λόγο αυτό, οι μόνες αναγκαίες προϋποθέσεις, που μπορούν να «κάνουν τη διαφορά» σε σχέση με τις προηγούμενες προσπάθειες, οδηγώντας στην επιτυχία το παρόν Εθνικό Πρόγραμμα για την Αναπηρία, δεν μπορεί παρά να είναι αυτές που επικαλείται και ο ΟΗΕ -αντίστοιχα για την επιτυχή υλοποίηση της νέας Σύμβασης για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία- στο άρθρο 33- «Εθνική εφαρμογή και παρακολούθηση» της Σύμβασης:

«1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη, ανάλογα με το σύστημα οργάνωσής τους, θα καθορίσουν ένα ή περισσότερα σημεία αναφοράς μέσα στην κυβέρνηση, για θέματα σχετιζόμενα με την εφαρμογή της παρούσας Σύμβασης και θα δίδουν τη δέουσα προσοχή στην ίδρυση ή τον καθορισμό ενός συντονιστικού μηχανισμού μέσα στην κυβέρνηση, προκειμένου να διευκολύνει τη σχετική δράση, σε διαφορετικούς τομείς και διαφορετικά επίπεδα.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη, ανάλογα με τα νομικά και διοικητικά συστήματά τους, διατηρούν, ενισχύουν, ορίζουν ή συστήνουν, μέσα στο Συμβαλλόμενο Κράτος, ένα πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένων και ενός ή περισσότερων ανεξάρτητων μηχανισμών, ανάλογα με την περίπτωση, προκειμένου να προάγουν, προστατεύουν και παρακολουθούν την εφαρμογή της παρούσας Σύμβασης. Κατά τον ορισμό ή τη σύσταση ενός τέτοιου μηχανισμού, τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν υπόψη τις αρχές σχετικά

με το καθεστώς και τη λειτουργία των εθνικών θεσμών για την προστασία και την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

3. *Η κοινωνία των πολιτών και, ιδιαίτερα, τα άτομα με αναπηρίες και οι αντιπροσωπευτικές οργανώσεις τους, θα εμπλέκονται και θα συμμετέχουν πλήρως στη διαδικασία παρακολούθησης.»*

Απαιτούνται, δηλαδή:

Α) Η δημιουργία «ενός συντονιστικού μηχανισμού μέσα στην κυβέρνηση, προκειμένου να διευκολύνει τη σχετική δράση, σε διαφορετικούς τομείς και διαφορετικά επίπεδα», η οποία οδηγεί μονοσήμαντα στη δημιουργία αφενός της Γενικής Γραμματείας Συντονισμού Πολιτικών για την Αναπηρία στο Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (Υπουργείο με οριζόντιες συντονιστικές αρμοδιότητες) και αφετέρου του δικτύου των Διευθύνσεων Θεμάτων Ατόμων με Αναπηρία σε κάθε Υπουργείο.

Η Γενική Γραμματεία θα αποτελέσει το όργανο χάραξης της εθνικής στρατηγικής, θα σχεδιάσει την οριζόντια διάχυση της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία σε όλους τους τομείς, θα συντονίσει τις επιμέρους δράσεις και τις Διευθύνσεις και θα παρακολουθήσει συστηματικά τη γενική τήρηση των δεσμεύσεων ανά τομέα. Οι Διευθύνσεις αντίστοιχα θα εξειδικεύσουν τη διάσταση της αναπηρίας στον κάθε τομέα και θα υλοποιήσουν τα αντίστοιχα μέτρα.

Παράλληλα, τόσο η Γραμματεία όσο και οι Διευθύνσεις θα λειτουργήσουν ως σημεία αναφοράς, αντίστοιχα για οριζόντια και κάθετα/τομεακά θέματα στη διαβούλευση με το εθνικό αναπηρικό κίνημα σε όλες τις φάσεις του σχεδιασμού, παρακολούθησης και υλοποίησης του Προγράμματος.

Β) Η δημιουργία «ενός ή περισσότερων ανεξάρτητων μηχανισμών, ανάλογα με την περίπτωση, προκειμένου να προάγουν, προστατεύουν και παρακολουθούν την εφαρμογή» του παρόντος Προγράμματος, η οποία οδηγεί αντίστοιχα στη δημιουργία:

- ο του Κύκλου Δικαιωμάτων του Πολίτη με Αναπηρία στο Συνήγορο του Πολίτη με στόχο την προώθηση, προστασία και παρακολούθηση της εφαρμογής του Προγράμματος με την αντικειμενικότητα της Ανεξάρτητης Αρχής και
- ο του εξειδικευμένου τμήματος στην Εθνική Στατιστική Υπηρεσία για τη συγκέντρωση στατιστικών και ερευνητικών δεδομένων και την ανάπτυξη εξειδικευμένων δεικτών για την αναπηρία, καθώς και το συντονισμό της ενσωμάτωσης δεικτών για την αναπηρία οριζόντια σε κάθε έρευνα που αναπτύσσεται σε κάθε τομέα, με στόχο τη συστηματική παρακολούθηση της εφαρμογής του Εθνικού Προγράμματος για την Αναπηρία.

Γ) Τέλος, η διασφάλιση ότι η «κοινωνία των πολιτών και, ιδιαίτερα, τα άτομα με αναπηρίες και οι αντιπροσωπευτικές οργανώσεις τους, θα εμπλέκονται και θα συμμετέχουν πλήρως στη διαδικασία παρακολούθησης» με το κύρος και την τεχνογνωσία του άμεσα ενδιαφερόμενου χρήστη. Ο χρήστης είναι εξάλλου ο μόνος που μπορεί επί της ουσίας να πιστοποιήσει την ορθότητα και αποτελεσματικότητα των μέτρων που θα σχεδιαστούν γι' αυτόν. Εν προκειμένω η εμπλοκή του κατοχυρώνεται με την ισχυρή εκπροσώπηση της ΕΣΑμεΑ – ως

αντιπροσωπευτικότερου φορέα των ατόμων με αναπηρία- σε όλες τις φάσεις της διαδικασίας και τη μόνιμη και θεσμοθετημένη διαβούλευση σε όλα τα επίπεδα (κεντρικά και τοπικά) και τομείς με το εθνικό αναπηρικό κίνημα. Κορύφωση αυτής της συμμετοχικής διαδικασίας μπορεί και πρέπει να αποτελέσει κάθε χρόνο η κατάθεση στη Βουλή της Έκθεσης της ΕΣΑμεΑ για την 3^η Δεκέμβρη (ημέρα των Ατόμων με Αναπηρία). Η Έκθεση αυτή θα πρέπει πλέον να αποτελεί τον απολογισμό της πορείας του Προγράμματος.

4.3 Εκπαίδευση σε θέματα αναπηρίας

Στο Κεφάλαιο 2 της παρούσας έκθεσης αναλύθηκε το χάσμα που παρατηρείται μεταξύ στοχοθεσίας και υλοποίησης των πολιτικών στόχων, μεταξύ νόμων και εφαρμογής αυτών. Τονίστηκε δε ότι το χάσμα αυτό οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος και στην έλλειψη εκπαίδευσης σε θέματα αναπηρίας τόσο της κοινής γνώμης όσο και της επίσημης Πολιτείας και των στελεχών της.

Βασικό προαπαιτούμενο λοιπόν και εγγύηση της επιτυχίας του Εθνικού Προγράμματος για την Αναπηρία – πέραν της επιχειρησιακής οργάνωσης που αναπτύχθηκε στην προηγούμενη ενότητα - αποτελεί και η συστηματική και μεθοδική *εκπαίδευση / ευαισθητοποίηση σε θέματα αναπηρίας*. Στόχος, η ενθάρρυνση του σεβασμού των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των ατόμων με αναπηρία, η καταπολέμηση των στερεοτύπων, των προκαταλήψεων και των επιβλαβών πρακτικών που αφορούν στα άτομα με αναπηρία - συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που βασίζονται στο φύλο, την ηλικία, την εθνική καταγωγή κ.λπ. - σε όλους τους τομείς της ζωής και η προαγωγή της ευαισθητοποίησης για τις ικανότητες και τη δυνητική συνεισφορά των ατόμων με αναπηρίες ως ισότιμων πολιτών αλλά και καταναλωτών. Στην ουσία ο στόχος συμπυκνώνεται στην αποδοχή της αναπηρίας ως έκφρασης της ανθρώπινης ποικιλομορφίας.

Η εκπαίδευση αυτή αναλύεται στα ακόλουθα στάδια:

Α) Σε *υποχρεωτική γενική εκπαίδευση*, που πρέπει να διαχυθεί και ενσωματωθεί στη διαβαθμισμένη γενική εκπαίδευση (α' βάρθμια και β' βάρθμια), σε πλήρη συμπόρευση με τις γενικές αρχές της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και ιδιαίτερα την αρχή περί σεβασμού της διαφοράς και αποδοχής των ατόμων με αναπηρία, ως τμήματος της ανθρώπινης ποικιλομορφίας και της ανθρωπότητας⁷⁵.

Β) Σε *εξειδικευμένη εκπαίδευση*, που πρέπει να ενσωματωθεί υποχρεωτικά αφενός στην γ' βάρθμια εκπαίδευση και αφετέρου στη «Δια Βίου εκπαίδευση», στη λογική της δημιουργίας μιας νέας γενιάς επιστημόνων διαφόρων κατευθύνσεων (τεχνικών, νομικών, παιδαγωγών κ.λπ.) με γνώση των αρχών του «Σχεδιασμού για Όλους» και της εξειδίκευσης αυτών στον κάθε τομέα.

Γ) Σε *ενημέρωση / κατάρτιση των ήδη επαγγελματιών* (στελεχών της δημόσιας διοίκησης και αυτοδιοίκησης κάθε βαθμίδας, επιχειρηματιών, επιστημόνων κ.λπ.), συμπεριλαμβανομένου του κοινοβουλευτικού σώματος αλλά και της κοινής γνώμης.

⁷⁵ ΟΗΕ, Σύμβαση για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, άρθρο 3, σημείο δ

Για την υλοποίηση όλων των σταδίων της εκπαίδευσης μπορούν και πρέπει να αξιοποιηθούν όλες οι εκπαιδευτικές δομές που διαθέτει η Πολιτεία (π.χ. ΕΚΔΔ, Οργανισμός Τουριστικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, σχολές Αστυνομίας, σχολές Φορέων τομέα μεταφορών και επικοινωνιών, σχολή Δικαστών), τα Επιμελητήρια και οι επιστημονικοί ή/και επαγγελματικοί Σύλλογοι, καθώς και τα ΜΜΕ αλλά και οι δυνατότητες που προσφέρει το διαδίκτυο.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι η Ε.Ε. έχοντας πλέον αντιληφθεί την αναγκαιότητα παρόμοιας εκπαίδευσης την επιβάλλει μέσω όλων των νεώτερων Κανονισμών που προωθεί ⁷⁶, απαιτώντας μάλιστα το σχεδιασμό και την υλοποίησή της **σε συνεργασία με τα εθνικά αναπηρικά κινήματα**. Η δε Σύμβαση για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία του ΟΗΕ αφιερώνει ειδικό άρθρο στην «Ευαισθητοποίηση» (βλ. άρθρο 8 της Σύμβασης).

Η ΕΣΑμεΑ έχει ήδη προετοιμαστεί για την εμπλοκή της σε δράσεις εκπαίδευσης/κατάρτισης και ενημέρωσης. Έχει αποκτήσει πιστοποίηση ως πάροχος «Δια Βίου εκπαίδευσης» και έχει υλοποιήσει μεγαλύτερα και μικρότερα εκπαιδευτικά προγράμματα (π.χ. εκπαίδευση στελεχών του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών, εκπαίδευση στελεχών του αναπηρικού κινήματος, εκπαίδευση εκπαιδευτών κ.λπ.).

Η συμμετοχή της στη συγκεκριμένη εκπαιδευτική διαδικασία πρέπει να επικεντρωθεί

- στην άμεση συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ σε ρόλο Συμβούλου, όλων των φορέων / παρόχων εκπαίδευσης όλων των βαθμίδων (α' βάρθμιας και β' βάρθμιας εκπαίδευσης, ανώτερων και ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, εκπαιδευτικών φορέων της Πολιτείας όπως ΕΚΔΔ, σχολών Αστυνομίας, φορέων μεταφορικού τομέα, σχολής δικαστών κ.λπ.) προκειμένου να καταρτίσουν εκπαιδευτικά προγράμματα για την αναπηρία και την προσβασιμότητα και
- στην αυτόνομη υλοποίηση στοχευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων από την ΕΣΑμεΑ ως πάροχο «Δια Βίου Εκπαίδευσης».

4.4 Χρηματοδότηση

Οι *απαραίτητοι πόροι* για τη χρηματοδότηση του Εθνικού Προγράμματος για την Αναπηρία μπορούν να διασφαλιστούν όπως παρακάτω:

Α) Έμμεσα με την:

Α.1. Οριζόντια διάχυση της διάστασης της αναπηρίας-«Σχεδιασμός για Όλους»

Η μεγάλη διαφορά προς όφελος των ατόμων με αναπηρία θα προέλθει από την οριζόντια διάχυση της διάστασης της αναπηρίας, δηλαδή τη συμπερίληψη των ιδιαίτερων αναγκών των ατόμων με αναπηρία, σε όλα τα μέτρα και τις δράσεις που αφορούν στο γενικό πληθυσμό και υλοποιούνται από την Πολιτεία ανεξάρτητα από την πηγή χρηματοδότησής τους (εθνικοί πόροι, χρηματοδότηση

⁷⁶ Βλ. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1107/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Ιουλίου 2006 σχετικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων με μειωμένη κινητικότητα όταν ταξιδεύουν αεροπορικώς- ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1371/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2007 σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των επιβατών σιδηροδρομικών γραμμών

Ευρωπαϊκών Ταμείων κ.λπ.). Η εφαρμογή των αρχών του «Σχεδιασμού για Όλους» σε όλα τα μέτρα και τις δράσεις, είτε αφορούν σε έργα υποδομής είτε σε υπηρεσίες, από τα αρχικά στάδια του σχεδιασμού επιβαρύνει ελάχιστα έως καθόλου τον προϋπολογισμό υλοποίησής τους και διασφαλίζει τη χρήση τους από όλους τους πολίτες ανεξάρτητα από τις φυσικές τους ικανότητες, την ύπαρξη αναπηρίας κ.λπ.

B) Άμεσα από:

B.1. Τακτικό προϋπολογισμό

Κονδύλια για δράσεις προς όφελος των ατόμων με αναπηρία παραδοσιακά διατίθενται σε συγκεκριμένους τομείς όπως η πρόνοια, η παιδεία και η εργασία. Τα κονδύλια αυτά, αφού πρώτα προσαρμοστούν στις ανάγκες του προγράμματος και στην υλοποίηση των στόχων του στους επιμέρους τομείς, εντάσσονται στο συνολικό οικονομικό σχεδιασμό και προϋπολογισμό.

B.2. Εθνικό Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων

Μέρος των πόρων που θα απαιτηθούν θα πρέπει να καλυφθούν από τις δημόσιες επενδύσεις. Προς τούτο μπορεί να αξιοποιηθούν επίσης πόροι προερχόμενοι π.χ. από πρόστιμα για κατάληψη θέσεων που προορίζονται για οχήματα ατόμων με αναπηρία, για κατάληψη ραμπών, από μη εφαρμογή κανονισμών και νόμων για την προσβασιμότητα (που θα πρέπει να θεσπιστούν) κ.λπ.

B.3. ΕΣΠΑ (οριζόντιες και στοχευμένες δράσεις) και λοιπά αναπτυξιακά προγράμματα

Η υιοθέτηση του κριτηρίου της προσβασιμότητας ως κριτηρίου επιλεξιμότητας (δηλαδή ως απαραίτητης προϋπόθεσης για τη λήψη κοινοτικής χρηματοδότησης), μετά την έγκριση των αναθεωρημένων Κανονισμών των Ευρωπαϊκών Ταμείων και κυρίως του Άρθρου 16 του Γενικού Κανονισμού, κατέστησε το ΕΣΠΑ 2007-2013 βασικό εργαλείο χρηματοδότησης δράσεων για την προώθηση της προσβασιμότητας υποδομών και υπηρεσιών (συμβατικών και ηλεκτρονικών) σε εθνικό επίπεδο, την εξάλειψη των διακρίσεων και την διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής.

Παράλληλα, μέσω ΕΣΠΑ είναι δυνατή και η χρηματοδότηση δράσεων που θα απευθύνονται αποκλειστικά στα άτομα με αναπηρία. Παρόμοιες δράσεις (στοχευμένες) είναι πάντα αναγκαίες παρά την οριζόντια διάχυση της διάστασης της αναπηρίας, λόγω της ιδιαίτερα άνισης μεταχείρισης που υφίστανται τα άτομα με αναπηρία, της μεγάλης ανομοιογένειας που παρουσιάζουν σαν ομάδα (ανάλογα με την κατηγορία και τη βαρύτητα της αναπηρίας), καθώς επίσης και λόγω της ύπαρξης εντός αυτής της πληθυσμιακής ομάδας ιδιαίτερα ευάλωτων ομάδων στον αποκλεισμό, όπως είναι τα άτομα με αναπηρία που υφίστανται πολλαπλή διάκριση (γυναίκες με αναπηρία, μετανάστες με αναπηρία κ.λπ.), τα άτομα με βαριές αναπηρίες και πολλαπλές ανάγκες εξάρτησης κ.ά.

Παρόμοια χρήση με τους πόρους που προέρχονται από το ΕΣΠΑ μπορεί να εφαρμοστεί σχετικά με τους πόρους που προέρχονται από άλλα εθνικά

αναπτυξιακά προγράμματα (π.χ. ΘΗΣΕΑΣ κ.λπ.) με στόχο την υποστήριξη της διάχυσης της αναπηρίας και την προώθηση της προσβασιμότητας.